

T.C.

BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

**REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**AKRAN ZORBALIK DURUMLARINA GÖRE ERGENLERİN
ALGILADIKLARI BABALIK ROLLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

M. Sacide KAFALI

Danışman

PROF. DR. ADNAN KULAKSIZOĞLU

Mayıs, 2021

T.C.
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEKLİSANS TEZ ONAY SAYFASI

Anabilim Dalı : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Program : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Öğrencinin;
Adı ve Soyadı : Münevver Sacide KAFALI
Öğrenci No : 170901002
Danışman : Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında Münevver Sacide KAFALI tarafından hazırlanan "Ergenler Arasında Zorba ve Mağdur Olanlarla, Zorba ve Mağdur Olmayanların Algıladıkları Babalık Rolünün Karşılaştırılması" adlı tez çalışması jüri tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 07 /05 /2021

Jüri Üyesinin Unvanı, Adı, Soyadı	Çalıştığı Kurum	İmza
Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU	Biruni Üniversitesi	
Doç. Dr. Şengül İLGAR	İstanbul Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki İLGAR	Biruni Üniversitesi	

Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca bu tez jüri tarafından onaylanmış ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Leman ŞENTURAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin bana ait olduğunu, tüm aşamalarında etik dışı davranışımın olmadığını, içinde yer alan bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, kullanmış olduğum bütün bilgilere kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin yürütülmesi ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

M. Sacide KAFALI

İmza

TEŞEKKÜR

Çalışmamın danışmanlığını yapan, tez sürecinin başlangıcından sonuna kadar bilgisini ve hoşgörüsünü eksik etmeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu'na teşekkür ederim. Tez çalışmamın tamamlanmasında emeği geçen Doç. Dr. Lütfü İlgar ve Doç. Dr. Şengül İlgar'a teşekkürü bir borç bilirim. Küçük yaşlardan itibaren çalışma disiplini ve ilim peşinde koşmanın önemini aşıl原因an babam Doç. Dr. Hüseyin Erdem Ak'a, yoğun çalışma tempomda samimi destekleriyle yanımda olan annem, eşim ve oğluma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGE / SEMBOL ve KISALTMA LİSTESİ	ix
TABLO, ŞEKİL ve RESİM LİSTESİ	x
TÜRKÇE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELER	xi
İNGİLİZCE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELER	xii
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	4
1.4. Varsayımlar/ Sayıltılar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	7
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1. Akran Zorbalığı ile İlgili Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	8
2.1.1. Ergenlik Dönemi	8
2.1.2. Akran Zorbalığı Tanımı	9
2.1.3. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki Farklar	11
2.1.4. Ergenlik Döneminde Zorbalık ve Akran İlişkileri	12
2.1.5. Akran Zorbalığı Tarihçesi	13
2.1.6. Akran Zorbalığı Tarafları	16
2.1.7. Zorbalık Olaylarında Öğrencilerin Roller ve Tepki Biçimleri	18
2.1.8. Zorba ve Mağdurun Özellikleri	22
2.1.9. Zorbalık Tipolojisi	25
2.1.10. Mağdur Tipolojisi	27
2.1.11. Akran Zorbalığı Türleri	28
2.1.12. Akran Zorbalığı Nedenleri	30
2.1.13. Zorbalığın Sonuçları	38
2.1.14. Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Yurt İçi Çalışmalar	41
2.1.15. Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar	47
2.2. Babalık Rolü Algısı ile İlgili Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	54
2.2.1. Aile Kavramı	54
2.2.2. Rol Kavramı ve Babalık rolü	56
2.2.3. Babalık Rol Algısının Oluşması	58
2.2.4. Tarih Boyunca Babalık Rolünün Değişimi	61
2.2.5. Ebeveynlik Algısı Açısından Değişen Anne ve Baba Roller	65
2.2.6. Babanın Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri	67
2.2.7. Babanın Çocuğun Kişilik Gelişimi ve Davranışları Üzerindeki Etkisi	68
2.2.8. Babanın Çocuğun Dil Gelişimi Üzerindeki Etkisi	69
2.2.9. Babanın Çocuğun Zihinsel Gelişimi Üzerindeki Etkisi	69
2.2.10. Babanın Çocuğun Cinsel Kimliği Üzerindeki Etkisi	70
2.2.11. Babalık Görevleri	72

2.2.12.Baba Oğul İlişkisi	74
2.2.13.Baba Kız İlişkisi	75
2.2.14.Babalık Rolü Algısı ile İlgili Çalışmalar	76
3. YÖNTEM	85
3.1. Araştırmanın Modeli	85
3.2. Evren Örneklem/ Çalışma Grubu	86
3.3. Verilerin Toplanması	88
3.4. Veri Toplama Araçları.....	88
3.4.1 Kişisel Bilgi Soru Listesi	88
3.4.2 Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ)	89
3.4.3 Akran Zorbalığı Ölçeği- Kendini Bildirim Soruları (AZÖ)	89
3.5. Verilerin Analizi	90
4. BULGULAR	91
4.2.4. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular	96
4.2.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular	98
4.2.6. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişilere Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular	101
4.2.7. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular.....	104
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	105
5.1. Sonuç.....	105
5.1.1. Ergenlerin Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	106
5.1.2. Ergenlerin Cinsiyetlerine göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar.....	108
5.1.3. Ergenlerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	109
5.1.4. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	110
5.1.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	111
5.1.6. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişilere Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	112
5.1.7. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar	113

5.2.	<i>Tartışma</i>	113
5.3.	<i>Öneriler</i>	115
5.3.1.	Araştırmacılar için Öneriler	115
5.3.2.	Uygulamacı ve Rehber Öğretmenler için Öneriler.....	116
5.3.3.	Ebeveynler için Öneriler	117
6.	KAYNAKLAR	119
7.	EKLER	137
	<i>Ek- 1. Çalışma İzin Belgesi</i>	137
	<i>Ek- 2. Kişisel Bilgi Soru Listesi</i>	138
	<i>Ek- 3. Babalık Rolü Algı Ölçeği</i>	139
	<i>Ek- 4. Akran Zorbalık Ölçeği- Kendini Bildirim Soruları</i>	140
	<i>Ek- 5. Etik Kurul Onayı</i>	141
8.	İNTİHAL RAPORU	143
9.	ÖZGEÇMİŞ	144

SİMGE / SEMBOL ve KISALTMA LİSTESİ

TDK: Türk Dil Kurumu

AZÖ: Akran Zorbalığı Ölçeği- Kendini Bildirim Soruları

BRAÖ: Babalık Rolü Algı Ölçeği

TABLO, ŞEKİL ve RESİM LİSTESİ

Tablo 1. Demografik Bilgiler.....	87
Tablo 2. Normallik Testi Sonuçları	90
Tablo 3. Akran Zorbalık Durumları.....	91
Tablo 4. Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanları Arasındaki Korelasyon	91
Tablo 5. Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	93
Tablo 6. Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Puanlarının İkili Karşılaştırılması.....	93
Tablo 7. Cinsiyete Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	94
Tablo 8. Ergenlerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	95
Tablo 9. Ailesinin Gelir Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı ve Zorba Puanlarının İkili Karşılaştırılması	96
Tablo 10. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	97
Tablo 11. Derslerdeki Başarı Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı ve Kurban Puanlarının İkili Karşılaştırılması	97
Tablo 12. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	99
Tablo 14. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişiye Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	101
Tablo 15. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişiye Göre Zorba Puanlarının İkili Karşılaştırılması	102
Tablo 16. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması	104

TÜRKÇE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELER

Kafalı, M.S. (2021). Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bu çalışmada, akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerini karşılaştırmak amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim yılında Eyüp ve Fatih ilçelerinde 8. sınıfta öğretim gören 356 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Akran Zorbalığı Ölçeği: Kendini Bildirim Formu”, “Babalık Rolü Algısı Ölçeği” ve alt amaçlar doğrultusunda hazırlanan “Kişisel Soru Listesi” kullanılmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 24.00 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda çalışma grubundaki ergenlerin akran zorbalık durumları zorba, kurban ve nötr olarak tespit edilmiş ve aynı ergenlerin babalık rolü algıları ile demografik bilgileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre ergenlerin zorba, mağdur ve nötr olmasıyla babalık rolü algıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Babalık rolü algı düzeyi arttıkça ergenlerin zorba veya mağdur olma durumları azalmakta yani nötr olan ergenlerin sayısı artmaktadır. Buna göre, ergenlerden zorba veya mağdur olmayanları yani nötr olan ergenlerin babalık rolü algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca ergenlerin akran zorbalık durumları ve algıladıkları babalık rolleri ile ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet, algıladıkları aile gelir düzeyi, akademik başarı, anne baba tutumu, sorunlarını paylaştıkları kişi, arkadaş grubuna dahil olma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelime: Akran Zorbalığı, Zorba, Mağdur, Ergen, Babalık Rolü

İNGİLİZCE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELER

Kafalı, M.S. (2021). Comparison of Adolescent Perceptions of the Paternity Role Based on Peer Bullying Status, Master Thesis, Biruni University Graduate Education Institute, Istanbul.

In this study, it was aimed to compare adolescent perceptions of the paternity role based on peer bullying status. The relational screening model was used in the study conducted with the quantitative research method. The participants of the research consists of 356 eighth grade students attending school in the Eyüp and Fatih districts in 2019-2020 academic year. In our study, the following data collection tools were used: "Peer Bullying Scale:Self-Report Form", "Fatherhood Role Perception Scale," and a "Personal Question List" prepared in light of the research subgoals. The data obtained was analyzed using the IBM SPSS Statistics 24.00 program. Adolescents, participated in our study fell into one of three peer bullying statuses: bully, victim or neutral. The perception of the fatherhood role of these same adolescents was comparatively examined based on the demographic information that was collected. According to the research findings, there is a significant relationship between adolescents' peer bullying status and their perceptions of fatherhood role. As the fatherhood role is perceived more positively, the occurrence of bullying or victimhood decreases. Accordingly, it was found that adolescents who are neither bullies nor victims (that is, adolescents who are neutral) have a more positive perception of the fatherhood role. The study also found a significant correlation between adolescents' peer bullying status, the perception of the father role and the following demographic characteristics: gender, perceived family income level, academic success, parental attitude, the individual with whom they share their problems, and inclusion in a friend group.

Key Words: Peer Bullying, Bully, Victim, Adolescent, Paternity.

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Bu bölümde; “Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması” konulu araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayım / sayıltıları, sınırlılıkları, konuyla ilgili tanımlar ve alan yazın çalışmalarına yer verilmiştir.

1.1.Problem

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olan ergenlikte bedensel ve ruhsal değişimlere uyumlama çabaları devam ederken ergen bir yandan da benlik inşası ile uğraşmaktadır. Aileye olan bağımlılıktan ve çocuk kimliğinden kurtulma çabasıyla ergen, akranları arasında sosyal bir çevre oluşturup bir statü kazanmayı hedefler. Bu bağlamda ergenin akran sayısının fazlalığı, güç dengesine göre bulunduğu konumu ve akranları tarafından onaylanması akran ilişkilerinden başlayan benlik gelişimi, özgüven kazanması, okul ve aile içindeki başarı ve saygınlığına kadar birbirini etkileyen etkenler açısından önem arz etmektedir (Güngörmüş, 1986). Ergenin ailesinden sonra edindiği arkadaş ortamı onun yeni kimliğini açığa çıkaracağı, merak ve ilgi duyduğu alanları, duyguları, gizli kalan kişilik özelliklerini keşfetmesi, aile tarafından onaylanmayan, baskı ve kontrolde tutulan tutum ve davranışları özgürce sergileyebileceği, güç kazanacağı, yeniden var olma ihtimalinin olduğu ergenin ikinci fırsatıdır. Özellikle güçlü bir gruba ait olmak, grup arkadaşları tarafından onaylanmak ve kabul edilmek ergene güç kazandırır (Günaydın ve ark. 2005). Bunun yanı sıra ergenlik döneminde farklılaşan ilişkiler ve davranışlar, ergenlerin sosyal ortamlarında dışı yansımalarda bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Çocukların ergenliğe geçişteki bu hızlı değişim süreci bir takım davranış değişikliklerine, var olan ilişki düzeylerinde farklılıklar oluşmasına sebep olurken olurken (Kulaksızoğlu, 2004), ergenin sosyal gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Aykırı ve tutarsız davranışlar, güç gösterileri, kendini ispatlama ve var olma çabaları bulundukları sosyal çevredeki statü kavgalarının sonuçlarıdır (Demir ve ark. 2005).

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalarda zorba ve mağdur olmayı belirleyen bireysel, aile, toplumsal, kültürel, cinsiyet, kişilik ve okul kaynaklı nedene vurgu yapılmıştır. Bu etkenler arasında aile faktörü çocukluktan ergenliğe geçişte ortak bir geçiş çizgisi gibidir. Aile hem kalıtım yoluyla özelliklerini aktararak hem çevresel etkenlerle doğumdan itibaren en yakın kişiler olarak ergenin kişilik inşasında temel rol oynamaktadırlar (Kuzucu Y. , 1999). Aileden ayrılıp yeni sosyal ortamlarda kimlik kazanma sürecinde olan ergen için aile, ergenliğin öncesi ve sonrasında ortak geçiş sahası gibidir. Ergenin çocukluk döneminde sağlıklı ebeveyn tutumuna maruz kalması ve geçiş sürecinde her iki ebeveynle doğru iletişim halinde olması akran ilişkilerinde zorba veya mağdur olmasında önemli etkindir.

Psikoloji, sosyal bir bilim olarak 20. yüzyıl boyunca gelişirken aile üzerindeki araştırmaların anne-çocuk üzerine yoğunlaştığı, baba-çocuk ilişkisinin ihmal edildiği yapılan araştırmalara bakıldığında dikkat çekmektedir (Evans C. , 1996).

Babanın çocuğun kişilik gelişimine etkisiyle ilgili yapılan araştırmalarda özellikle çocuğun okulla sosyal hayata katıldığı çocukluk dönemi ve ergenlik yıllarında baba yoksunluğu veya babanın çocukla doğru iletişim kuramadığı baba-çocuk ilişkisinde olumsuz sonuçların olduğu ortaya konmaktadır. Yapılan çalışmalarda ergenlerin gözlemledikleri baba davranışlarının ergenlerin benlik saygısını anneye göre daha çok etkilediği (Gecas & Schwalbe, 1986), babanın olumlu ve iyi olan tutum ve davranışlarının çocuğun özerklik, özyeterlilik ve akademik başarıyı olumlu yönde etkilediği (Wagner & Phillips, 1992) babanın çocukla olumsuz iletişimi sonucunda çocuğun benlik algısının da olumsuz olduğu (Güngörmüş, 1986; Albürek, 2002; Sancar, 2016) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu çalışmada akran zorbalığı konusunu zorbalık olayının tarafları açısından ele alırken aynı ergen grubun babalık rolü algıları incelenerek “Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Roller Arasında Fark Var mıdır?” problem ele alınacaktır.

1.2.Amaç

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak tanımlanan ergenlik dönemi bedendeki hızlı değişim ile birlikte ruhsal değişim ve benliğin yeniden ortaya çıktığı bir süreçtir. Ergenlik döneminde ergenin akranları arasındaki sosyal statüsü, akranları tarafından onaylanması önem kazanır. Yapılan araştırmalarda bu değişim sürecinde aile içi ilişkilerin ve ergenin ebeveynle olan ilişki ve iletişim durumunun ergenin akran ilişkilerinde etkin ve önemli rol aldığı ortaya konulmuştur.

Ergenlik dönemine geçişte ergenin çocukluk döneminde aile tarafından baskı altına alınan, fark edilmeyen, ihmal edilen, istenmeyen, onaylanmayan kişilik özellikleri, duygu ve düşünceleri akranları arasında ortaya çıkmaktadır. Aileden uzaklaşıp sosyal hayata birey olarak adım atmaya hazırlanan ergen akranları arasında var olma çabası sürecinde güç dengelerine göre okulda sıkça yaşanan akran zorbalığı döngüsünde zorba, mağdur, zorba-mağdur veya seyirci rolünde karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerde babanın kişilik gelişimine etkisi üzerine yapılan çalışmalarında baba yoksunluğunun yani babanın fiziksel olarak olmaması, var olduğu halde çocuğun hayatında etkisinin olmaması veya baba ile çocuk arasındaki yanlış iletişimin ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde olumsuz sonuçlarının olduğu ortaya konulmuştur.

Babalık rolünün hem kız hem erkek çocuklarda akademik başarı, sosyal ilişki, öz yeterlilik, özerklik, benlik algısı, sosyal ilişki ve iletişim gibi değişkenler üzerinde etkili olduğunu gösteren araştırmalardan yol çıkarak ergenlerin algıladığı babalık rolünün, ergenin akran zorbalığı döngüsündeki rolüyle yani zorba, mağdur veya tarafsız olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Akran zorbalığı ve babalık rolü ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulardan hareketle yaptığımız çalışmanın genel amacı **“Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması”** olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Ergenlerin **akran zorbalığı durumları** ile babalık rolü algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ergenlerin **cinsiyetlerine göre** akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Ergenlerin **doğum sıralaması dağılımına** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Ergenlerin **anne eğitim durumlarına** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Ergenlerin **baba eğitim durumlarına** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Ergenlerin **evde birlikte yaşadıkları kişilere** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Ergenlerin **algıladıkları aile gelir düzeylerine** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. Ergenlerin **algıladıkları akademik başarı düzeylerine** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. Ergenlerin **algıladıkları anne baba tutumlarına** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. Ergenlerin **yaşadıkları sorunları paylaştıkları kişilere** göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
11. Ergenlerin **okulda bir arkadaş grubuna dahil olma** durumlarına göre akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3.Önem

Bir çocuğun dünyaya gelip, sağlıklı birey olarak topluma kazandırılması sürecinde genler ve roller, ilişkiler ve etkileşimler önemlidir. Ergenler arasında zorba ve mağdur olanlarla zorba veya mağdur olmayanların algıladıkları babalık rollerini karşılaştırmak amacıyla yapılan araştırmamızın alan yazın taramasında dikkati çeken anne rolü, kimliği, çocukla ilişkileri konusunda çok sayıda araştırma varken, baba, baba rolü, kimliği ve baba çocuk ilişkisi, çocuklukta babaya olan ilişkilerin ergenlik dönemine ve kişilik oluşuma etkileri konularında yapılan çalışmaların sayısının yetersiz olduğudur.

Çalışmanın sonucunda ortaya çıkacak verilerle akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin babalık rolü algıları ortaya konulacaktır.

Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerle psikolojik rehberlik ve danışmanlık yapan uzman, öğretmen ve ebeveynlerde akran zorbalığı sorunu yaşayan ergenlere doğru bir yaklaşım sağlamak amacıyla babalık rolü algısıyla ilgili farkındalık oluşacaktır. Akran zorbalığı rolleri ile babalık rolü algısı arasında ilişki tespit edilerek ergenlerin akran zorbalığı sorununda zorba, mağdur veya nötr olmaları durumuna yaklaşımda babalık rolü algılarının dikkate alınması gerektiği, çözüm için gerekli durumlarda baba ile iş birliğinin önemine dikkat çekilecektir. Bu araştırmanın sonuçları okullarda çalışan idareci, rehber öğretmenler, alanda çalışan terapist ve psikolojik rehberlik uzmanlarına akran zorbalığı vakalarında babalık rolü algısının önemine dair bakış açısı kazandıracaktır.

Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılmasıyla elde edilecek veriler ile akran zorbalığı belirleme ölçekleri ve akran zorbalığını önleme programları geliştirilirken ergenlerin akran zorbalığı rollerinde zorba, mağdur ve nötr olmalarında belirleyici olduğu tespit edilen babalık rolü algılarının ergenlerin kişilik gelişimi ve akranların arasında sosyal statülerinin etkili olduğu hususlarının dikkate alınması sağlanacaktır.

1.4.Varsayımlar/ Sayıtlar

Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması konulu çalışmada,

- 1- Araştırmaya katılan örneklem grubunun evreni yansıttığı
- 2- Katılımcıların anket ve ölçek sorularına verdikleri cevapların gerçek görüşlerini yansıttıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

“Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması” konulu araştırmada evren ve örneklemle ilgili sınırlılıklar vardır.

- 1- Araştırmanın çalışma grubu 2019-2020 eğitim öğretim yılında İstanbul ilindeki 39 merkez ilçe arasından ulaşım, maliyet ve kısıtlı zaman faktörleri göz önünde bulundurularak tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu sınırlılıklar nedeniyle farklı ilçelerde öğrenim gören, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel düzeydeki ergenlerle çalışmak, ergenlerin zorba ve mağdur olmasına neden olan farklı etkenleri tespit ederek algıladıkları babalık rollerini daha geniş kapsamlı araştırmak mümkün olmamıştır. Bunun yerine birbirine sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yakın görülen iki merkez ilçede (Eyüp Sultan ve Fatih), iki farklı türdeki (düz ve imam hatip) beş okulda öğrenim gören 8. Sınıf öğrencileri arasından araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler araştırma grubu olarak çalışmaya dahil olmuşlardır. Bu sınırlılıkla “Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması” konulu araştırmada babalık rolü algısına etki edebilecek farklı sosyo-kültürel ve ekonomik şartların bertaraf edileceği, benzer aile ve şartlarda yetişen ergenlerin akran zorbalık durumlarında zorba, mağdur veya nötr olmalarıyla babalık rolü algılarının karşılaştırılması açısından daha tutarlı bir sonuç elde edileceği düşünülmüştür.
- 2- İstanbul ilinde birbirine hem fiziksel hem sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yakın ve benzer ilçelerdeki ortaokulların seçimi tesadüfi örnekleme ile iki ilçeye (Eyüp Sultan ve Fatih) sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin öğrenim gördükleri okullar sadece devlet okullarıyla sınırlıdır. Okulların seçiminde, bu iki ilçede yer alan toplam 34 özel ortaokul sosyo-ekonomik farklılıklar açısından babalık rolü algısını etkileyebileceği düşünülmüş ve çalışma dışı bırakılmışlardır. Araştırmada belirtilen kriterlerle seçilen okullar, iki ilçedeki toplam 55 devlet ortaokulu arasından yine tesadüfi örnekleme ile seçilen ikisi imam hatip olmak üzere 5 ortaokul ile sınırlıdır.
- 3- Araştırma için izin alınan okullarda araştırmaya kabul kriteri öğrencilerin 8. Sınıfta öğrenim görmeleri olarak belirlenmiştir. Ancak Fatih ve Eyüp ilçeleri Suriye uyruklu öğrencilerin yoğun eğitim gördüğü bölgelerdir. Araştırma dışlama kriterleri arasında olmamakla birlikte yine okul yönetim ve öğretmenlerinin Suriye uyruklu öğrencilerin Türkçe anlama ve yazma becerileri yeteri kadar gelişmediği belirtmeleri ve öğrencilerin ölçek sorularına cevap verirken zorlanmalarının gözlenmesiyle bu öğrenciler araştırma dışı bırakılmışlardır.

1.6.Tanımlar

Algı: Bir olay ya da bir nesnenin varlığıyla ilgili duyularla elde edinilen bilinç hali. (Genç, 1974).

Rol: Bir grupta kişilerin belirlenen konumlarıyla ilgili beklenen davranışlar. Rol kişilerden beklenen davranış ve sorumluluklar olarak da tanımlanabilir (Meuser, 2012).

Cinsiyet rolü: Kişilerin kültürel kodlarla cinsiyetine dair belirlenen görev sorumluluklarıdır (Adams, 1995).

Ergenlik: Çocuk ve yetişkin dönemleri arasında kalan geçiş dönemidir. Bulüğe erme ile başlayan, çocukluğun bitişi olarak tanımlanan gençlik dönemi başlangıcıdır (Kulaksızoğlu, 1997).

Gençlik: Ergenlik dönemi ile başlayan yetişkinlik olarak adlandırılan olgunluk çağına kadar süren dönem (Foulquie, 1994).

Zorba: Kasıtlı ve sürekli; zarar verip kazanç ve statü etmek amacıyla sözlü ve fiziksel olarak baskın ve saldırgan davranış ve tutumlarda bulunan; güç gösterisi ile üstünlük sağlayan kişi veya grup (Besag, 1999).

Zorbalık: Fiziksel, psikolojik, sosyal, sözel ve duygusal olarak güç elde etmiş kişi veya grubun kasıtlı ve tekrarlayan şekilde zarar vermek amacıyla, hedef seçerek mağdur kişi veya grup üzerinde zorba davranış sergilemeleridir (Besag, 1999).

Mağdur / Kurban: Zorba kişi veya grubun davranış ve tutumlarına karşılık verecek güç, beceri ve yardım olmadığı halde sürekli zorba davranış ve tutumlara maruz kalan kişi veya kişilerdir (Maines ve Robinson, 1992).

Zorba birinin saldırgan ve şiddet içeren davranış ve tutumlarına maruz kalan kişi (Batsche ve Knoff ,1994).

Babalık rolü: Sorumluluğu altındaki çocuk ve çocukların gelişim sürecinde ihtiyaç ve gereksinimleri ile ilgili babanın sorumluluklarıdır (Türkoğlu, 2013).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Akran Zorbalığı ile İlgili Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

2.1.1.Ergenlik Dönemi

İnsanoğlu doğumundan itibaren yaş ve gelişim özelliklerine çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık evrelerinden geçerler. Bu sınıflandırmaya göre ergenlik çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir geçiş dönemidir. Bir başka deyişle ergenlik fiziksel, hormonal, cinsel, sosyal, kişisel ve zihinsel değişimin yaşandığı, bedensel büyümenin sona ermesiyle yetişkinlik döneme geçildiği özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 1998). Bu bağlamda birey olma, çocukluk döneminden yetişkinliğe geçişte yaşanan değişikliklerle beraber ihtiyaç ve ilgiler de değişir. Ergenliğe geçiş döneminde sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar vardır. Bu ihtiyaçlar ergenler arasında sosyalleşme, kabul edilme, birey olarak kendi kişilik özellikleriyle toplumda kabul edilme sürecine sebep olur ve bazen çatışmalı, zorlu bir süreç haline dönüşebilir (Yavuzer H. , 2012). Ergenlik kimliği çocukluk dönemini de kapsayan aile bireyleri, akranların etkisi, beğendikleri örnek kişiliklerle kurdukları özdeşim ile yavaş yavaş oluşmaktadır (Kulaksızoğlu, 2017). Bu bağlamda Erikson'un kuramına göre çocukluk döneminde ebeveynleriyle olumlu özdeşim kuran ergenlerin kimlik oluşturma süreçlerinin geçirerek, kimlik oluşturma ve bu kişiliğini başkalarına kabul ettirme süreci olan ergenlikte, ergenler kendi gözlerinden kendileriyle, başkalarının gözündeki kendilerini karşılaştırmaktadırlar. Bu nedenle ergenlikte akran ilişkilerinin, ergenin akranları tarafından kabul edilme sürecinde yaşanan sorunların kimlik arayışı ve inşası açısından çok önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Aktaran, Kulaksızoğlu, 1998)

Ergenlerdeki sorunlar ve çatışmalar birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakla beraber, bunları ergenlik sırasında meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişmelerin gençte yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak açıklamak mümkündür (Kulaksızoğlu, 2014). Çocukluktan ergenliğe geçişteki bu hızlı değişim süreci bir takım davranış değişikliklerine, var olan ilişki düzeylerinde farklılıklar oluşmasına sebep olmaktadır.

Ergenin temel gelişim görevleri arasında özerklik ve bağımsızlık elde etmek vardır. Ergen özerklik elde etmeye çalışırken aile de çocuğu üzerindeki kontrolünü artırma eğilimi göstermektedir. Diğer yandan ergenlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden biri akranlarına yönelimin artmasıdır. Çocukluk döneminde de arkadaşlık ilişkileri önemli olsa da ergenlik döneminde daha fazla önem kazanmaktadır (Hortaçsu, 2003). Öte yandan değişen duyguların ve eğilimlerin yanı sıra fiziksel değişim de ergenlerin davranışlarına yansımaktadır. Ergenlik döneminin doğasının yanı sıra, artan fiziksel güç ve ergenin yaşadığı çevre koşullarına bağlı olarak ergenlik döneminde şiddetten hoşlanma ve saldırganca davranma sıklığında artış olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2017). Dolayısıyla ergenlik döneminde farklılaşan ilişkiler ve davranışlar, ergenlerin sosyal ortamlarında dışa yansımalarında bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Ergenlik dönemindeki birey, ebeveynleriyle daha az zaman geçirmekte ve ebeveynlerinden uzaklaşmaktadır. Ergenler ebeveynleri ve çevrelerindeki yetişkinlerdence yaşitlarını ve arkadaşlarını rol model almaktadır (Steinberg, 2004). Kendi aralarında sosyal gruplar oluşturarak bütünleşme, ait olma gereksinimlerini karşılamaktadırlar (Farmer and Xie, 2007). Ergenlerin yaşadığı bu çalkantılı süreçlerinde güçlü görünme, bireyselleşme ve özgürleşme çabaları onları ailelerinden uzaklaştırdığı gibi bir yandan sosyal ortamlara itmekte, bir yandan yalnızlığa sürüklemektedir. Sorunlarla tek başına mücadele etmek zorunda hisseden ergen akranları arasında var olma çabası vermektedir.

Ergenlik döneminde yaşanan bu zor süreçte ergen sorunlarını paylaşmaya, yardım almaya ya da gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin tartışılmasına karşı dirençli olmaktadır (Lines, 2006)

2.1.2. Akran Zorbalığı Tanımı

Türk Dil Kurumuna göre zorba, gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kişi olarak ifade edilmekte; zorbalık ise bu davranışları uygulamak olarak ifade edilmektedir (TDK, Sözlük, 2018)

Zorbalık ile ilgili uluslararası araştırmalarda en sık kullanılan tanım Dan Olweus'un (1993) tanımıdır: 'Bir kişi, bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişinin olumsuz davranışlarına maruz kaldığında zorbalığa uğramış olur.' (Dölek, 2002)

Valerie Besag (1995) Olweus ve Rolandın tanımlarını biraz daha genişletmiştir: "Zorbalık güçlü durumdaki bir kişi/kişilerin kendi kazançları veya keyifleri için karşı koyma gücü olmayanlara karşı sıkıntı vermek niyeti ile fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel olarak tekrarlanan saldırısıdır."

Maines and Robinson (1992) *zorbalı* heyecan, statü, maddi kazanç için veya grup süreci olarak ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarının ihtiyaç ve haklarını dikkate almadan başka kişilere zarar veren davranışlarda bulunan kişi veya grup olarak, *mağduru* ise başkalarının davranışlarından zarar gören ve zarar veren bu davranışlara karşı koyacak veya durduracak beceri, statü veya kaynaklara sahip olmayan kişi veya grup olarak tanımlamaktadırlar.

Van der Meer, "günah keçisi" (Scapegoat) olma durumunu yani belli bir neden olmaksızın, bir kaygı veya sıkıntı olduğunda suçsuz ve çaresiz bir kurbanı saldırgan tavır almayı da zorbalık kapsamına sokmaktadır (Roland & Munthe, 1989).

Zaman, ülke ve kültürlere göre değişen zorbalık tanımı, evrensel bir kavram olup, farklı tanımlar kullanılsa da tüm tanımlar için ortak tanımlayıcı özellikler ortaya konmuştur. Zorbalık; akranlar arasındaki istismar davranışdır ve çocuk istismarı, aile içi şiddet gibi diğer istismar çeşitleri ile birçok ortak özelliğe sahiptir. Zorbalık; fiziksel, sözel olabileceği gibi doğrudan ya da dolaylı diğer yöntemler kullanılarak yapılabilir (Alikashiöğlu, 2009)

Tüm bu tanımlarda akran zorbalığı için okul veya farklı sosyal ortamlar için bir ayırım yapılmadığı görülmüştür. Çocuk ve ergenlerin bir arada bulunduğu ortamlarda akran zorbalığı tanımına uygun davranışlar bu kapsamda yer almıştır. Ancak zorbalık, sıklığı ve şiddeti ne olursa olsun fiziksel ve psikolojik güç ya da sosyal statü açısından eşit olan iki birey arasındaki çekişme, çatışma ya da kavgalardan farklıdır (Salmivalli, 2009; Dölek, 2002).

Çocuk ve ergenlerin sosyal ortamlarında, özellikle de okulda yaşadıkları her çatışma ve sorun fiziksel yaralanma dahi olsa akran zorbalığı olarak tanımlanamaz. Bu nedenle yapılan araştırmalarda akranlar arasındaki çatışma, sorun ve olumsuz davranışlara zorbalık denilebilmesi için zorbalığın sınırları, özellikleri ve etkileri ile ilgili bazı kriterler ortak belirlenmiştir (Dölek, 2002).

Olweus'un tanımına göre, zorbalık güçlü durumdaki bir kişi veya kişilerin kendi kazançları veya keyifleri için, o durumda karşı koyma gücü olmayanlara karşı sıkıntı vermek niyeti ile fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel olarak tekrarlanan saldırısıdır. Birçok tanımda olduğu gibi dikkat çeken kelimeler, kasten olması, sürekli olması ve güç farkının olması. Dolayısıyla bir davranışa zorbalık denilebilmesi için davranışın üç esas ölçüte sahip olması gerekir. Bu ölçütler; kasten zarar verme, maksatlı saldırgan davranışlar olması, eylemin sürekli olması, zorbalık uygulayan ile zorbalığa maruz kalan arasında fiziki ya da psikolojik bakımdan güç dengesizliğinin olmasıdır (Pişkin & Ayas, 2011). Rigby and Slee (1991) güç dengesizliğini, fiziksel ya da psikolojik açıdan güçlü olmanın avantajını kullanarak acı vermek olarak tanımlamaktadır.

Besag (1995) bir davranışın zorbalık olması için zorbanın mağdura zarar verme isteğinin olması gerektiğini vurgulayarak zorba davranış için dört özellik belirtmiştir. Birincisi zorba davranışın fiziksel, psikolojik ve sözel yolla yapılması, ikincisi davranışın toplum tarafından da zorbalık olarak tanımlanması, üçüncüsü kurbanın zorba davranışa tekrar tekrar maruz kalma kaygısı taşıması, dördüncüsü zorba ve mağdur arasında güç eşitsizliğinin olmasıdır.

2.1.3.Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık Arasındaki Farklar

Saldırganlık öfke duygusunun dışa yansıyan davranış biçimi (Özmen, 2004) başkalarına fiziksel veya ruhsal açıdan zarar verme, incitme niyetiyle yapılan davranış ve tutumların dışavurumu olarak tanımlanmıştır. (Yaman, Eroğlu, & Peker, 2011). Şiddet ise güç kullanarak bireysel ve grup halinde yapılan saldırgan hareketlerdir. (MEB, 2008). Dolayısıyla saldırganlık sözel olarak şiddet içermeyen şekilde de yapılabilir ancak şiddet fiziksel zarar vermeye yönelik eylem içerir. Anderson and Bushman (2002) şiddet barındıran davranışlar saldırganlık kategorisine alınır ama saldırgan olan her davranış içinde şiddet yoktur açıklamasını yapmıştır.

Bir saldırganlık türü olan zorbalık taraflar arasında güç dengesizliğinin olduğu mağdura karşı, belli zaman aralıklarıyla yinelenen, zorbalık amacıyla yapılan saldırgan hareketlerdir (Uysal ve Dinçer, 2012; Rigby, 2003).

Zorbalıkta saldırganlıktan farklı olarak güç dengesizliği ve mağdura zarar verme amacı olduğu vurgulanarak, saldırganlığın iki eşit güç arasında veya kendinden güçlü olana karşı kendini koruma niyeti ile yapılabileceği belirtilmiştir. Zorbalık ve saldırganlık arasındaki temel farkın niyet ve bilinçli tekrarlanması olduğuna dikkat çekilmiştir (Roland and Idsoe, 2001). Dolayısıyla zorbalık içeren tutum ve davranışlar için saldırganlık özelliği var denilebilir ancak her saldırgan hareket için zorbalık özelliği taşır denilemez (Olweus, 1994; Pişkin, 2002)

2.1.4.Ergenlik Döneminde Zorbalık ve Akran İlişkileri

Ergenlik dönemi çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecidir. Bu süreçte ergen bedenindeki hızlı fiziksel ve ruhsal değişime uyum sağlamaya çalışırken bir taraftan da benlik inşası ile uğraşmaktadır. Aileye bağımlı çocuk kimliğinden kurtulup yeni kimlik arayışında olan ergen kendisiyle aynı süreci yaşayan akranlarına yaklaşmayı, onlardan destek almayı tercih eder (Günaydın & Yöndem, 2007). Dolayısıyla ergenlik dönemi ergenin ailesinden uzaklaştığı, hayatının odak noktasında arkadaşları ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin olduğu bir dönemdir.

Ergen sosyal çevresinin genişliği veya akranları arasındaki güç dengesine göre sosyal statü kazanmaya başlar. Akran ilişkileri sosyal ortam oluşturup benlik gelişimi ve özgüven kazanmasına etki eder. Bireysel olarak var olmak isteyen ergen için akranları tarafından onaylanması önem arz etmektedir (Demir, Baran, & Ulusoy, 2005). Dolayısıyla bu durum ergenin sosyal gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu konuda aile bağlarının önemine dikkat çeken ergenlik döneminde akran ilişkilerinin ön plana çıkması aile içi yaşadığı çatışma ve sorunlara göre değiştiğini vurgular (Yavuzer , 2016).

Davranışları ailesi tarafından onaylanmayan, birey olarak kabul görmeyen ergen bağımsız olarak varlığını inşa edeceği yeni ortam arayışıyla akranlarının beğeni ve takdirini önemser. Bu nedenle ergenlik döneminde alınan kararlarda, arkadaşlık

ilişkilerinde hataların ve olumsuz sonuçların görülmesi de mümkündür (Goldstein, Davis-Kean, & Eccles, 2005).

Kendisini daha güçsüz ve zayıf hisseden ergenlerin bu dönemde tehlikeli ve riskli olaylara karışmaları kendilerini ispatlama, akran çevresinde iyi bir statüye yerleşme çabalarından kaynaklanmaktadır (Karaman, 2013). Bu durum akran zorbalığına açan etkenler arasında gösterilebilir. Hedef mağdura karşı yapılan zorbalık sosyal çevrede güçlü görünme, bir gruba ait olma veya lider olma çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ergenlik dönemi akranlarla olan ilişkilerin ergenin hem cinsel kimlik hem sosyal kimlik oluşumuna olumlu veya olumsuz yönde etki ettiği söylenebilir. Arkadaş ortamı ergenlerin aileleri içinde açığa çıkaramadıkları kişilik özelliklerini sergilemeleri için uygun bir fırsattır. Merak ve heyecan duydukları, gizli kalan duygu ve düşüncelerini akranları arasında kolayca ifade edip, dile getirmektedirler. Bu durum ergenin kendilik yolculuğunda belirleyici rol oynamaktadır. Ergen ailesi tarafından istenmeyen ve onaylanmayan, çocukluk döneminde baskı altına alınan, kontrolde tutulan tutum ve davranışları ergenlik döneminde açığa çıkarır. Özellikle grup arkadaşlığı, güçlü bir gruba ait olma çabasıyla ergen güç kazanır (Duman, 2000). Bu bağlamda ergen akranlar arasında güç dengesi ve sosyal statü belirlenerek zorba ve mağdur kişiler ortaya çıkmaktadır.

Craig ve ark. (2000) bu ayrıma yol açan etkenlerden birini ergenler arasında fiziksel farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Ergenlik sürecine erken giren kızların fiziksel görünümündeki değişikliklerden dolayı sosyal çevrelerinde kabul görmeyerek ilişkilerinin olumsuz etkilendiği, erkeklerde ise tam tersi erken gelişen erkeklerin daha güçlü ve özgüvenli oldukları, karşı cinsle olan yakınlıklarıyla daha özgüvenli oldukları belirtilmiştir. Dolayısıyla ergenlik sürecindeki fiziksel özellikler zorbalığa maruz kalmada etken bir roldür (Collins & Sprinthall, 1995)

2.1.5.Akran Zorbalığı Tarihçesi

Zorba ve mağdur (kurban) tanımları, akran zorbalığının sebep, sonuç ve çözüm önerilerine geçmeden önce, bu terimin bilimsel araştırma konusu olmasının tarihçesi önem arz etmektedir. Akran zorbalığı konusunun tarihçesine bakıldığında, bu konuda

öncü olarak karşımıza çıkacak isim Norveçli araştırmacı Olweus, (1993) okul zorbalığını; bir ya da birden fazla öğrenci tarafından zorbalığa uğrayan yani sürekli kötü tavır ve davranışlara maruz kalan bir kurbanın olması durumu olarak açıklamaktadır.

Çocuklarda zorbalıkla ilgili ilk sistematik araştırmalar yetmişlerde İskandinav ülkelerinde başlamıştır. Zorbalıkla konusuna ilk dikkat çeken kişi olan İsveçli hekim Heinemann'ın çalışmalarına halkın gösterdiği ilgi İskandinav ülkelerinde çok sayıda öğrenci ve ayrıca öğretmen ve veliler ile yapılan araştırmalarını başlatmıştır. Bu problem İskandinav ülkelerinde 1982 yılında Norveçli bir çocuğun zorbaca davranışlara uğraması nedeni ile intihar etmesi üzerine 1983 yılında Norveç Eğitim Bakanlığı zorbalığa karşı ülke çapında bir kampanya başlatarak, el kitapları video kasetleri, öğretmen ve velilere yapılan bilgilendirme programları ve önleme programları geliştirmiştir (Olweus, 1994).

Olweus'un "Okullarda Saldırganlık (Aggression in the Schools)" kitabının 1978'de yayınlanmasından beri okul zorbalığı konusuna büyüyen bir ilgi olmuştur. Okul zorbalığı, özellikle ilk olarak İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde ilgi odağı haline gelmiştir. İskandinavya'dan sonra İngiltere, Almanya, İrlanda, Danimarka, Hollanda gibi diğer Avrupa ülkelerine, ABD, Avusturalya, Japonya ve Yeni Zelanda'ya yayılan zorbalık olgusu üzerine araştırmalar ve önleme çalışmaları şimdilerde uluslararası bir boyuta ulaşmıştır (Smith ve ark. 2000).

1970'li yıllarda çalışılmaya başlanmış akran zorbalığı konusunun Türkiye'deki yazın incelendiğinde, akran zorbalığının yaklaşık son yirmi yıldır çalışıldığı görülmektedir. Türkiye'de farklı öğretim kademelerinde akran zorbalığını ele alan çalışmaların bazıları şöyledir: (Kapıcı, 2004), (Pekel, 2004), (Genç, 2007), (Takış, 2007), (Dölek, 2002), (Pişkin, 2002), (Satan A. , 2006), (Satan ve Kulaksızoğlu, 2013), (Pişkin ve Ayas, 2011), (Pişkin ve Ayas, 2015)

Bu konunun ülkelerde farklı zamanlarda ele alınması, farklı zamanlarda bir sorun olarak dikkat çekmesi araştırılması gereken ayrı bir konudur. Bununla birlikte evrensel bir sorun olarak literatüre geçen akran zorbalığıyla ilgili kültürel farklılıklar

olsa da zorbalıkla ilgili genel bir çerçeve çizmek, sınıflandırma yapmak ve tanımlamak mümkündür.

Zorbalığın okul çağı çocuklar ve ergenler arasındaki yaygınlığını araştırmaya yönelik olarak dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çeşitli çalışmalar, zorbalığın kültür ve coğrafya ayırt etmeksizin azımsanmayacak düzeyde bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır (Smith ve ark. 2000).

Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığına göre her dört öğrenciden biri zorbalığa maruz kalmaktadır. Amerika’da 6.sınıftan 10.sınıfa kadar yaklaşık 1.6 milyon öğrenci en az haftada bir kez zorbalığa maruz kalmaktadır (Austin ve Sciarra, 2012) Ülkemizde ise, Genç (2007) tarafından lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada zorbalığa uğrayan öğrenci oranının %18, zorbalığa tanık olduğunu ifade eden öğrenci oranının ise %56 olduğu ortaya çıkmıştır. Albayrak (2012) tarafından ilköğretim öğrencileri arasında yapılan araştırmada ise öğrencilerin %29,7’sinin zorbalığa uğradığı, en çok sınıfta öğretmen olmadığında (%49,3) zorbalık yaşandığı bulunmuştur. Lise öğrencileri üzerinde Pişkin ve Ayas (2005) tarafından yapılan araştırmada ise zorbaların yaptıkları zorbalık türleri incelendiğinde sırasıyla sözel %21,2, fiziksel %20,2, gruptan dışlama %8,6, eşyalara zarar verme %6,7 ve iftira, dedikodu ve söylenti %6 olarak saptanmıştır. Doğan ve Yağmurlu (2010) ise 11-16 yaşları arasındaki 2,641 öğrencinin katıldığı çalışmalarında öğrencilerin %31’inin sözel, %24’ünün fiziksel, %21’inin ilişkisel ve %8’inin ise cinsel zorbalık türüne maruz kaldığını belirtmişlerdir. Okullarda yaşanan zorbalık olayları, bu davranışlara maruz kalan ve bu davranışlarda bulunan ya da bu davranışlara karışmamış olsa da bu olaylara şahit olan öğrenciler üzerinde hayatın belli bir döneminde olumsuz etkiye neden olabilecektir. Ayrıca yaşanan bu olaylar, okulun sosyal atmosferini de olumsuz şekilde etkileyebileceğinden, okulda eğitim öğretim faaliyetlerinin sağlıklı şekilde yürütülmesini güçleştirecektir (Ayas, 2008).

Dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan araştırmalar ve istatistik sonuçlarına bakıldığında, akran zorbalığı konusunda buna maruz kalma veya yapma ihtimali olan çocuk ve ergenlerin, ailelerin, eğitimcilerin ve özellikle okullardaki rehberlik ve danışmanlık birimlerinin konuyla ilgili bilinçlendirilmesi gerektiği, anket ve

programların geliştirilip, doğru uygulanması için farkındalığın artırılması gerekmektedir.

2.1.6. Akran Zorbalığı Tarafları

Akran zorbalığı konusunda doğru çözüm yolları bulmak ve uygulamak için öncelikle zorbalık, zorba ve mağdur kavramlarını doğru tanımlamak gerekmektedir. Daha sonra zorbalık sınıflandırmaları ve çeşitlerini iyi anlamak önemlidir.

Araştırmacılar, zorbalık yapan kişi ya da grubu “zorba (bully)”, zorbalığa maruz kalan kişileri “kurban (victim)” ve hem zorbalık yapan hem de zorbalığa maruz kalan kişileri ise “zorba-kurban (bully-victim)” olarak tanımlamaktadır (Olweus, 1993)

Kurbanlar, fiziksel yönden zayıf ve duygusal olarak incinebilir, kaygılı, güvensiz, yalnız durumdadır ve sosyal beceri eksikliğine sahiptirler. Akademik sorunları bulunmaktadır. Zorbalar ise daha çok davranım bozukluğu göstermektedirler. Daha yüksek düzeyde sosyal statü ve sosyo-ekonomik şartlara sahiptirler. Düşük düzeyde uyum gösterirler. Zorba-kurbanlar ise eş zamanlı olarak pasif, kışkırtıcı ve saldırgan olabilmektedirler. Zorba-kurbanlar, kurban olma durumu ile baş etmek için zorbaca davranışlar göstererek uyum bozucu davranışları öğrenirler (Vanderbilt and Augustyn, 2010)

Olweus (2003)’un zorbalık tanımlarından yola çıkarak, zorba, sistemli olarak bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişiyi rahatsız edecek olumsuz davranışlarda bulunan öğrencidir. Mağdur ise, düzenli olarak ve bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişinin kendisini rahatsız eden olumsuz davranışlarına maruz kalan öğrencidir.

Akran zorbalığını önleyebilmek için zorbalık uygulayan ve zorbalığa maruz kalanları tanımak ve bunlar arasındaki farkları bilmek önemlidir. Bu amaçla yapılan sınıflandırmaya göre zorba çocuklar, kendilerinden daha güçsüz olan akranlarına zorba davranışlar uygulayanlardır. Kurbanlar, kendilerine göre güçlü çocukların zorba davranışlarına maruz kalanlardır. Hem zorbalar hem de kurbanlar ise bazen zorbalık uygulayan, zaman zaman da diğerlerinin zorba davranışlarına maruz kalanlardır (Pişkin, 2002).

Fiziksel ve psikolojik şiddet etkileri birbiriyle kıyas edilemeyecek derecede mağdur veya kurbanı etkilemektedir.

*Bir öğrenciye hoş olmayan, kötü sözler söylendiğinde, alay edildiğinde veya o öğrenciye acımasız ve kırıncı isimler taktıklarında,

*Yalnız bırakıldığında, arkadaş gruplarından dışlandığında, bilerek çeşitli faaliyetlerin dışında bırakıldığında,

* İtilindiğinde, dövüldüğünde, tehdit edildiğinde, bir odaya kilitlendiğinde ve buna benzer davranışlarla karşılaştığında,

*Hakkında yalan veya yanlış söylentiler çıkarıldığında, evine kırıncı mektuplar yollandığında veya kırıncı telefonlar edildiğinde, diğer öğrencilerin onu sevmemesi için uğraşıldığında (Dölek, 2002).

* Siber zorbalık olarak tanımlanan iletişim teknolojilerini olarak bilinen sosyal medya, forum, grup mesajları yoluyla bilinçli olarak kavga, zarar verme, başka kimliğe bürünerek aldatma, alay etme, iftira atma, ifşa etme, taciz etme, dışlama, özel bilgilerini yayma gibi kontrol edilemez ve düşmanca tutumlara maruz kaldığında Bauman (2007); Willard (2007); Hinduja and Patchin (2006) mağdurun tüm yaşamını etkileyecek olumsuz sonuçların ortaya çıkma ihtimali oluşacaktır. (Dölek, 2002)

Yapılan araştırmalar incelendiğinde zorbalık döngüsü kavramı dikkat çekmektedir bu ifadeye göre zorbalık konusu yani döngüsü sadece zorba ve mağdur arasında değildir. Seyircilerin tepki veya tepkisizliğiyle şekil alan, dozu artan veya azalan bir döngü olduğu anlaşılmaktadır.

Zorbalık kuşaklar arası bir problem olarak kabul edilmektedir. Zorbalık döngüsü sınıf içerisinde zorba-kurban problemlerine dâhil olan veya etkilenen öğrencilerin çeşitli tepkilerini göstermektedir. Zorba ve kurbanlar bir sınıftaki zorbalık problemlerinin şekillenmesinde anahtar bir rol oynarken, diğer öğrencilerin zorbalık olayına karşı farklı tutum ve tepkileri de önemli rol oynamaktadır. Zorbalık döngüsü, sınıf içerisinde zorba-kurban problemlerine dâhil olan veya etkilenen öğrencilerin çeşitli tepkilerini göstermektedir (Olweus, 2005)

Akran zorbalığını grup süreci olarak ele alan ilk sistematik yaklaşım, 1990'lı yıllarda Salmivalli ve ark. (1996) tarafından ortaya atılan katılımcı rolü yaklaşımıdır (participant role approach).

Yaklaşımına adını veren katılımcı rolü kavramı, öğrencilerin zorbalık durumlarına katılma biçimlerini ifade etmektedir. Salmivalli ve ark. (1996) kurban rolüne ek olarak beş katılımcı rolü daha tanımlamışlardır. Bunlar, zorba (bully), yardımcı (assistant), destekleyici (reinforcer), izleyici (outsider) ve savunucudur (defender). (Salmivalli, Huttunen, & Lagerzpetz, 1997) tarafından yapılan başka bir çalışma ise, zorbalık durumlarında benzer ya da birbirini tamamlayıcı katılımcı rollerine sahip olan ergenlerin, aynı akran ağına sahip olduklarını ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, zorba, yardımcı ve destekleyici ergenler aynı akran ağına girerken savunucu ve izleyici ergenler (bazen kurbanla birlikte) diğer bir akran ağını oluşturmaktadır. Bu bulgular zorbalığın, zorba ve kurban arasında geçen bir olgu olmaktan çok, bir yanda zorba ve onu destekleyenlerin diğer yanda ise kurban, kurbanın savunucuları ve izleyicilerin olduğu bir grup saldırganlığı olduğuna işaret ediyor görünmektedir.

Schwartz (2000)'a göre ise, bir okul içerisindeki tüm çocuklar aşağıda belirtilen dört kategoriden birine girdiğini öne sürmektedir. Kategoriler ise şunlardır:

1. Saldırgan kurban olmayanlar (zorbalar)
2. Saldırgan kurbanlar (Zorbalığa uğrayan zorbalar)
3. Pasif kurbanlar (Zorbalığa uğrayan)
4. Normatif zıtlar (Zorbalıkta bulunmayan ve zorbalığa uğramayanlar)

Zorbalık davranışlarında özellikle grup bağlamının önemini vurgulayan farklı düşünceler ve araştırmalar bulunmaktadır. Yoneyama & Naito (2003)'ya göre zorbalık, genellikle tüm sınıfı kapsamakta ve kurban, zorbalar, seyirciler ve izleyicilerden oluşan “dört tabakalı bir yapı” tarafından desteklenmektedir. Grup dinamiği, zorbalığın artmasında önemli bir faktör oluşturmaktadır.

Zorbalık döngüsü içerisinde “arkadaşlık” kavramı, kurban olma veya olmama durumu üzerinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Olweus, 1993).

2.1.7. Zorbalık Olaylarında Öğrencilerin Roller ve Tepki Biçimleri

Olweus (1993) zorbalık olayının sadece zorba ve mağdur arasında olmadığı, zorba, mağdur ve diğerlerinin zorba davranışa tepki verme biçimlerine göre farklı roller üstlendiklerini belirtmiştir.

- A. Zorba, Zorbalığı başlatmak ve aktif rol oynamak
 - B. Taraftar, Aktif rol oynamak fakat zorbalığı başlatmamak
 - C. Destekleyici (Pasif zorba) Zorbalığı desteklemek fakat aktif rol oynamamak
 - D. Pasif Destekleyici (Olası Zorba) Zorbalıktan hoşlanma fakat Açık olarak desteklememek
 - E. İlgili Olmayan Seyirci Olayı seyreden fakat desteklemeyen
 - F. Muhtemel Koruyan Kişi Zorbalıktan hoşlanmayan ve yeteri kadar yardımcı olmayan
 - G. Kurbanı Koruyan Kişi Zorbalıktan hoşlanmayan Kurbanı yardım eden
 - H. Kurban, Zorbalığa maruz Kalan kişi
- Çalışmalarda akran zorbalığı taraflarının zorba, mağdur, zorba-mağdur, izleyiciler (nötr) olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. (Goldweber, Waasdorp , & Bradshaw, 2013); (Pişkin, 2002).

2.1.7.1.Zorba

Akran zorbalığının taraflarından zorba mağdura doğrudan veya dolaylı çeşitli şekillerde zarar veren öznedir. Zorbalık davranışlar sınıflandırıldığı gibi zorba içinde farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Zorbalığı başlatan, zorbaya doğrudan zarar veren zorbalar saldırgan, zorbalık davranışı herhangi bir sebeple başladıktan sonra zorba kişi veya gruba dahil olarak güç kazanmaya çalışan pasif, açıktan zorbalık yapmadığı halde zorbalığı dışardan kışkırtma ve tetikleme yöntemiyle zorbalık davranışa dahil olanlar ilişkisel zorba olarak tanımlanmışlardır (Orpinas & Horne, 2006).

Akran zorbalığında zorba olan tarafla ilgili tanımlar zorbalık türüne, süresine, yaş ve cinsiyet gibi farklı etkenlere göre sınıflandırılmışlardır. Aktif-pasif zorba ayrımı yapan Reijntjes ve ark. (2010) mağdurun doğrudan zorbalığa maruz kalmasında özne kişi için aktif zorba; seyirci olarak taraf olduğu halde sonradan zorbalık davranışına katılan kişiye ise pasif zorba tanımlamasını yapmışlardır. Benzer bir ayrımı lider zorba ve yardımcı zorba sınıflandırması ile Carrera ve ark. (2011) yapmışlardır.

2.1.7.2.Mağdur

Akran zorbalığında zorbanın karşısındaki taraf olan mağdur veya kurban zorbalığa maruz kalan kişidir. Fiziksel veya psikolojik çeşitli zorba davranışlara maruz kalan mağdurlar ait olmadıkları bir grup içinde var olmaya çalışan kişilerdir. Mağdurların ortak özellikleri arasında belirgin fiziksel farklılık ve bedensel engelleri olması, zorbanın gücü altında itaatkâr ve çaresiz olması, sosyal ilişkileri zayıf, içe kapanık ve yalnız olması gibi hem fiziksel hem psiko-sosyolojik açıdan negatif maddeler sayılmaktadır. (Pellegrini, 2002; Eslea & Rees, 2001; Kumpulainen ve ark. 2001)

Zorba kişilerin kendi içindekine benzer bir sınıflandırma mağdurlar içinde yapılarak üç tip mağdur tanımlaması yapılmıştır. Birinci grup, zorba davranışa maruz kaldığında itaatkâr bir tutum sergileyip kaçma ve ağlama tepkileri dışında mücadele etmeyen ve yardım istemeyen edilgen mağdurlar, ikinci grup kışkırtıcı zorba olarak adlandırılan saldırgan ve kışkırtıcı tavır ve hareketleriyle zorbayı harekete geçiren, diğerleri tarafından zorba davranışı hak eden, düzen bozucu ve hoş görülmeven davranışlar sergileyen kişilerdir. Üçüncü grup zorba-mağdur denilen kendi de zorbalık yaptığı halde, kendisine de zorba davranışların yapıldığı güç dengesine göre taraf değiştiren kişilerdir. (Olweus, 2005)

2.1.7.3.Zorba-Mağdur

Akran zorbalığı konusunda özellikle son dönemde yapılan çalışmalarda zorba ve mağdur tanımlarına ek olarak zorba-mağdur taraf olarak yer almaktadır. Hem zorbalığa maruz kalan hem zorbalık yapan bu çocuklar saldırgan ama güçsüz ve içe dönük yapıdadırlar. (Pişkin, 2010; Veestra ve ark. 2010)

Zorba-mağdur çocuk ve ergenler kendilerine zorbalık yapan kişiye karşı öfke ve hırs dolu olup dışardan sinmiş gibi görünse de saldırgan ve kışkırtıcı davranışlarla zorbaya karşı mücadele verirler (Coloroso, 2003). Zorba-mağdur olanlarda her iki durumda fiziksel, psikolojik, psikosomatik ve sosyal sorunlar görülmektedirler (Wet, 2010). Mağdur olmalarına yol açan zayıf ve güçsüz yönlerini aile, okul ve arkadaşlarından saklamak için zorba taraflarını göstermeyi tercih ederler. Bu nedenle bir zorba gibi saldırgan ve zarar veren, bir mağdur gibi depresif ve içe dönük kişiler olmaları yardım almalarını engellemektedir (Selekman & Vessey, 2004).

Zorba-mağdurların sadece zorba veya mağdur olanlara göre daha zor durumda olduklarını belirtmektedir. Sürekli değişen tavır ve davranışları, dengesiz tutumları, güçlü görünmek istedikleri halde kendi iç dünyalarında değersizlik ve başarısızlık hissiyle sürekli mücadele halinde olmaları tüm sosyal ilişkilerini bozmaktadır. Kendileri için güvenli olabilecek, zorba veya mağdur olmalarını engelleyecek farklı ilişkilere izin vermeyen yapıları zorba veya mağdurda görülen sonuçların her ikisini de yaşamalarına neden olmaktadır (Sullivan, 2000)

2.1.7.4. İzleyiciler (Nötr)

Akran zorbalığı konusunda zorba, mağdur veya zorba-mağdur olmanın dışında önemli bir taraf da izleyiciler denilen zorbalığa şahitlik eden kişilerdir. Dolayısıyla birçok çalışmada akran zorbalığı bir grup eylemi olarak tanımlanmıştır. (Farrington, 1993). Pasif bir rol gibi görünse de aslında zorbalık olayında izleyici olanların rolü etkin ve zorbalığın şiddeti, süresi ve türü ile ilgili belirleyicidir. Kışkırtmak, harekete geçirmek, cesaretlendirmek, onaylamak veya engellemek, itiraz etmek, yardım etmek gibi görevleri vardır (Ontario, 2011)

Birçok araştırmacı zorba için sosyal çevresine gücünü göstermek, lider olmak, herkesi kontrol altına almak isteğinden dolayı otoritesini ispatlamak için hedef mağdur belirleyip zorba davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir (Bonds & Stoker, 2000). Bu durumda zorbalık davranışın tek hedefi mağdur değil izleyiciler olmaktadır. Dolayısıyla (Whitted & Dupper, 2005)' a göre zorba davranışa tanıklık eden izleyiciler de bu eylemlerden mağdur gibi olumsuz etkilenirler. Zorbayla aynı ortamda güvensizlik, huzursuzluk, korku, kaygı, müdahale edemediği için vicdan azabı, suçluluk ve pişmanlık hissederler.

Zorba ve mağdur gibi izleyicilerin de farklı türleri vardır. İlki zorba izleyiciler, bunlar kendilerini koruma altına almak için zorbanın gücü etkisi altına girerek zorbalık olayında teşvik eden, kışkırtan, destekleyen role girerler. İkinci tür izleyici tipi mağdur izleyiciler, zorbalık eylemini engellemeye güç yetiremeyip, kendileri için korku ve kaygıya kapılarak pasif olarak ama mağdurun yaşadıklarına hissederek izleyenler kişilerdir. Üçüncü tür kaçınmacı izleyiciler, bunlar zorba davranışı görmezden gelerek, olağan bir durum gibi tepki veren, bazen durumdan haberdar olan ilgisiz okul idareci ve öğretmenlerdir. Bu kişiler zorba davranışa

müdahale ettikten sonraki süreçten, yeni sorunlardan kaçınan kişilerdir. Son olarak kararsız izleyiciler ise zorba davranışa karşı çıkmak içgüdüleri ağır basan, seyirci kalmayı tercih ettikleri halde mağduru bu durumdan kurtarmak için zorba davranışa karşı güçleri yettiği kadar karşı koymaya çalışırlar (Parsons, 2005)

2.1.8. Zorba ve Mağdurun Özellikleri

Zorba, dürtüsel, saldırgan, baskın, duygusal olmayan ve fiziksel açıdan güçlü olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Besag, Bullies and victims in schools , 1995). Zorbalar, şiddet kullanmayı olumlu bir kişilik imajı olarak görmekte, problem çözmede saldırganlık içeren stratejiler kullanmakla birlikte yapıcı ve olumlu alternatifler üretememektedir.

Akran zorbalığında, lakap takmak, vurmak, dışlamak, olumsuz içeriğe sahip e-posta göndermek gibi her türlü eylem, kurban konumundakilerin benlik saygılarını, statülerini ve bir akran grubu içinde olmaya ilişkin aidiyet duygusunu açıkça tehdit etmektedir (Salmivalli & Peets, 2009).

Zorbalık aynı zamanda, sosyal yalıtıma ve okul terkine yol açtığından çocukların kişisel ve sosyal gelişimlerini kesintiye uğratar. Zorbalığa uğrayan çoğu çocuğun sınıfında tek bir arkadaşı dahi yoktur ve bu durum dışlanmışlık duygusunu arttırmaktadır. Harris and Petrie (2003); Perren and Hornung (2005) çalışmalarında kurban konumundaki çocukların zorbalardan ve izleyici öğrencilerden daha düşük düzeyde akran kabulü yaşadığı belirlenmiştir. Rigby (2007) zorbalığa uğrayan çocukların çok az arkadaşına sahip olduğunu ifade etmektedir.

Akıl Teorisine göre zorbalık anti-sosyal ve saldırgan bir davranış olmasına rağmen sosyal bir ortam içerisinde gerçekleşmektedir. Akıl teorisi zorbalığı, gücün sistematik istismarı olarak tanımlanmakta ve her zaman sosyal bir yolla genelde karışık sosyal bir yapının içerisinde ortaya çıkan bir etkileşim biçimi olarak görmektedir. Bu teori, zorbaların kişiler arasında olabilecek organizasyonları düşünen, güç pozisyonları için uğraşan ya da çevresindeki kişilerin emirlerine itaat etmesini sağlayan olabildiğince yapılandırılmış sosyal bir grubun üyesi olduğunu ileri sürmektedir (Sutton ve ark.1999)

Olweus (2003) kurbanın özelliklerini iki sınıfta toplamıştır. Birincisi, güvensiz, kaygılı, hassas ve tedbirli olan pasif kurbanlar, ikincisi, hareketli, kaygılı ve savunmacı davranan kışkırtıcı kurbanlardır. Pasif kurbanlar okuldan izole edilmiş çocuklardır. Bu çocuklar güvensiz, sosyal becerileri düşük, daha önce yaşadıkları travma, istismar ve fiziksel zayıflıkları nedeniyle kendilerini savunmakta yetersiz algılamaktadırlar.

Kışkırtıcı kurbanlar okulda çoğu zaman yalnız veya akranları tarafından oyunlardan izole edilmişlerdir. Sinirli, güvensiz ve fiziksel olarak zayıf olduklarından kendilerini koruyamazlar. Zorbalığa uğradıklarında kolayca ağlarlar. Sosyal etkileşim içerisinde uzlaşmaya varabilme becerisini gösteremeyen kavga çıkaran ve aynı zamanda öğrenme güçlüğü de yaşayan çocuklardır. Kışkırtıcı kurbanlar rahatsız, huzursuz, çabuk kızan, titiz, ters ve diğer çocukları tahrik eden davranışları çok sık göstermektedirler. Çatışmayı sürdürme eğilimindedirler. Kışkırtıcı kurbanlar kavga sırasında etkisiz saldırganlardır. Bu tip kurbanlar, pasif kurbanlardan daha zor tanınır. Kışkırtıcı kurbanlarda çatışmayı sürdürme eğilimleri nedeniyle zorbalıkla ilişkisi olduğu düşünülmektedir.

Akran zorbalığı uygulayan çocukların ortak özellikleri şöyle sıralanabilir; zorbalar, saldırganlığın ve şiddetin çok sık görüldüğü ailelerden gelmektedir. Yetişkin oldukları zaman bu çocukların yarısından çoğu suça yatkınlık gösterir. Ailede model alabileceği yetişkinler arasında istismar yaygındır. Sosyal becerilerinde ve ilişki kurma biçimlerinde yetersizlikler söz konusudur. Saldırgan ve dürtüsel kişiliğe sahiptir, erkeklerde genellikle fiziksel güçlülük de söz konusudur (Güvenir, 2005)

Yapılan bir çalışmada Skues ve ark. (2005) akran zorbalığına uğrayan ergenlerin okula yönelmelerinin, benlik saygılarının, öğretmenlere, akranlara ve okula bağlanmalarının düşük düzeyde olduğunu ve okulda iyi performans göstermede daha az güdülendiklerini belirlemiştir.

Özellikle zorbaların daha çok şiddet eğilimli, daha saldırgan oldukları, sosyal yeterliklerinin ve empati yeteneklerinin daha düşük olduğu ve antisosyal davranışlara daha fazla sahip oldukları belirtilmektedir (Kristensen & Smith, 2003)

Bir çocuğun aşağıdaki belirtileri göstermesi zorbalığa maruz kalıyor olması ihtimalinin yüksek olduğunu gösterir Besag (1995); Elliot (1997); Olweus (1993); Pearce (1989); Roland & Munthe (1989).

2.1.8.1.Mağdurun Zorbalığa Maruz Kaldığı Durumlarda Okulda Görülen Birincil Belirtiler

- * İsim takılması, alay edilmesi, sözlü sataşılması
- * Tehdit edilmesi, emir verilmesi
- * Dışlanması, oyunlara alınmaması veya oyunlardan çıkarılması
- * Dövülmesi, kendisini savunamayacağı kavgalara girmesi
- * Kitaplarının veya diğer eşyalarının alınması, tahrip edilmesi
- *Vücudunda nedenini açıklayamadığı yara, bere, çürük ve tırnak izi olması, elbiselerinin yırtılması

2.1.8.2.Mağdurun Zorbalığa Maruz Kaldığı Durumlarda Okulda Görülen İkincil Belirtiler

- * Teneffüslerde genellikle yalnız olması; sınıfta hiç yakın arkadaşının bulunmaması
- * Takım oyunlarına seçilmemesi veya en son seçilmesi
- * Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak istemesi
- * Sınıfta konuşma zorluğu çekmesi, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahip olması
- * Korkulu, mutsuz ve gözü yaşlı yüz ifadesi
- * Okul başarısının aniden veya yavaş yavaş düşmesi
- * Canını acıtmaktan korkması
- * Yaşıt grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınması

2.1.8.3.Mağdurun Karşı Karşıya Kaldığı Durumlarda Evde Gözlemlenebilecek Belirtiler

- * Eve kıyafetleri, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş, karnı çok aç gelmesi
- * Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi olması
- * Eve arkadaş getirmemesi, arkadaşlarına hiç gitmemesi
- * Partilere davet edilmemesi, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istememesi
- * Okula gitmek istememesi, okul değiştirmek istemesi
- * Sabahları iştahsızlık çekmesi, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı

- * Okula giderken yolu gereksiz uzatması, okul servisini kullanmak istememesi veya size onu okula götürmeniz için yalvarması
- * Korkulu rüyalar görmesi, uykusunda ağlaması, yatağını ıslatması
- * Ödev yapma isteğinin azalması
- * Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama
- * Sık sık nedensiz ekstra para istemesi
- * İçe kapanması, kekelemeye başlaması, güvensizlik göstermesi
- * Aile bireylerine aşırı düşkünlük göstermesi
- * Diğer çocuklara veya kardeşlerine karşı zorbaca davranışlarda bulunmaya başlaması (Dölek, 2002).

Bu noktada ebeveyn ve öğretmenlerin iyi bir gözlemci olmaları, doğru müdahale yaklaşımlarıyla mağdurun gösterdiği belirtileri çok iyi yorumlamaları gerekmektedir. Zamanında tespit edilen ve doğru bir yaklaşımla ele alınan akran zorbalığı, mağduru iyileştireceği gibi, çok daha güçlü ve özgüvenli hale getirebilir. Asi takdirde fark edilmeyen, geç fark edilen veya yanlış tepkilerle zorbalığın, mağdur üzerindeki etkileri daha da artabilir.

2.1.9.Zorbalık Tipolojisi

Coloroso (2003) ve Parsons (2005) zorba davranışın mizaç özellikleriyle ilgili oluşu görüşünü savunmaktadırlar. Araştırmacılara göre zorba kişilerin yaptıkları zorba davranışların türü, sıklığı, süresi bu kişilerin genetik yapılarıyla ilgili olarak değişkenlik gösterdiğini belirtmişlerdir. Coloroso, (2003) zorba bireyleri mizaçlarına yedi ayrı kategoriye ayırarak açıklamıştır. Bunlar;

2.1.9.1.Kendinden Emin Zorba

Kendinden emin zorba tipi zorbalığı zekice planlarla, suçlu durumuna düşmeden, dışarıdan belli etmeden yapmaktadır. Empati yetisi oldukça düşüktür ama verdikleri zararın, zorba davranışlarının olumsuz etkilerinin de farkındadır.

2.1.9.2.Sosyal Zorba

Sosyal zorba tipi dışarıdan sosyal, empati yeteneği ve arkadaş ilişkileri iyi görünen tiptir. Zorbalık türü genelde sözel zorbalık olan bu tip zorbada mağdura karşı

dışarıdan sosyal ve iyi görünümü olsa da içten içe kin ve kıskançlık duygusu vardır. Mağdura fiziksel zarar vermek bu duygularını belli edeceği için mağdurun dışlanmasına sebep olacak dedikodu, iftira ve söylenti yoluyla sözel zorbalığı tercih eder.

2.1.9.3.Tedbirli Zorba

Tedbirli zorba tipi bir otorite tarafından yargılanmamak, suçlanmamak, zorba ve kötü duruma düşmemek için zorbalık davranışı kimseye göstermeden, fiziksel zarar vermeden veya onun yaptığına dair delil bırakmadan zorbalık yaparlar. Bu tip zorba kendisini yeterince güçlü hissetmediği için, zorbalık davranışı için makul bir açıklaması olmadığı için zorbalık davranış gösterdiklerini saklamak zorunda hisseder.

2.1.9.4.Hiperaktif Zorba

Hiperaktif zorba tipi, ani ve fevri kararlarla, en ufak kışkırtmalarla öfkesine sebep olan veya ilgisi olmayan en yakın hedef mağdura karşı zorbalık yapar. Bu davranışının sonuçlarını düşünmez, kendisini hep haklı görür. Olumsuz duygu ve kötü tecrübelerle dair biriken duyguları zorbalık davranışla dışavurumu gerçekleştirir.

2.1.9.5.Zorbalığa Maruz Kalan Zorba

Zorbalığa maruz kalan zorba tipi, yani zorba-mağdur kendi yaşadığı zorbalık davranışının intikamını, karşılığını kendisi gücünün yettiğine uygulayarak alır. Bu tip hem zorba hem mağdur olmanın olumsuz sonuçlarıyla karşılaştığı için çözülmesi en zor tiptir.

2.1.9.6.Grup Zorbalığı

Grup zorbalığı tipi, kalabalık ve bir arada olmanın verdiği güçle veya zorba olan liderin teşvik ve zorlamasıyla bireysel olarak zorba davranış göstermedikleri halde birlikteyken zorbalık eylem gösteren kişilerdir.

2.1.9.7.Pasif Zorba

Pasif zorba tipi zorbalık davranışı başlatan, teşvik eden, kışkırtan değil kendisine karşı bir zorbalık yapılacağını hissettiğinde, zor bir durumla karşılaştığında

zorbalıktan kaçınmak içgüdüleriyle sadece kendisine karşı yapılan saldırgan bir tavra karşı, kendini koruma içgüdüleriyle zorbalık davranış gösteren kişidir.

2.1.10.Mağdur Tipolojisi

Literatür taramasında mağdurlar için farklı özellikleri dikkate alınarak farklı gruplamalar yapıldığı ancak genel olarak altı tip mağdur tanımlaması yapıldığı saptanmıştır.

2.1.10.1.Masum Mağdur

Masum mağdur tipi, sosyal çevrelerinde akranlarına göre fiziksel olarak zayıf ve güçsüz olan, bu nedenle farklı zamanlarda birçok zorbanın hedefi olan, zorbaların güç gösterisi için hedef seçilerek sebep yokken de zorba davranışa maruz kalabilirler.

2.1.10.2.Pasif Mağdur

Pasif zorba tipinde fiziksel olarak bir sorun olmasa dahi mağdurun özgüven eksikliği vardır. Bu nedenle zorbalarla başa çıkma güç ve yetileri yoktur. Sosyal çevrelerinde pasif, mücadele etmeyen, zorbalığa boyun eğen, içe kapanık özellikleriyle tanınır.

2.1.10.3.Kışkırtıcı Mağdur

Kışkırtıcı mağdur tipinde, mağdur zorbalık davranışına yol açan, kışkırtıcı tutum ve davranış gösteren kişidir. Bu tip mağdurlar ani öfke ve şiddete çabuk yönelen, genelde aşırı hareketli kişilerdir. Zorba eylemde bulunacağını bilerek zorbayı sözel veya fiziksel olarak kışkırtır. Sosyal çevresiyle uyum ve arkadaşlık ilişkileri zayıftır.

2.1.10.4.Olası Mağdur

Olası mağdur tipi kişinin daha önce yaşadığı veya şahit olduğu zorbalık tecrübesi nedeniyle tedirgin, ürkek, gergin tavırlarıyla dikkat çeken, zorbalık davranışa maruz kalmak için kolay hedef olan kişilerdir. Coloroso (2003); Parsons (2005).

2.1.11.Akran Zorbalığı Türleri

Akran zorbalığının türlerini araştırmacılar farklı açılardan ele alarak farklı sınıflandırmalar yapmışlardır. Whitney (1993) zorbalığı, fiziksel, sözel ve dolaylı zorbalık olarak sınıflandırmıştır. Fiziksel zorbalık; vurmak, itmek, tekmelemek, tartaklamak, çelme takmak gibi davranışları, sözel zorbalık; korkutmak, hakaret etmek, utandırmak, susturmak, bağırarak, lakap takmak, kötü bakmak, dil çıkartmak, küfür etmek gibi davranışları dolaylı zorbalık ise arkadaş ilişkilerini bozmak, gruptan dışlamak, görmezlikten gelmek, dedikodu vb. davranışları içermektedir. Boulton and Underwood (1992) dolaylı ve doğrudan zorbalık ayrımını detaylandırarak mağdura direk, açıktan zarar veren, çoğunlukla fiziksel zorbalık davranışlara doğrudan zorbalık; mağdura dışardan, sinsi yapılan dışlama, baskı gibi sözel veya psikolojik zorbalık davranışlara dolaylı zorbalık tanımını yapmışlardır.

Sullivan (2000) zorba ve mağdurun arasındaki yaş farkını dikkate alarak zorbalık davranışı akranlar arasında gerçekleşiyorsa yatay zorbalık, zorba mağdurdan yaşça daha büyükse dikey zorbalık olarak tanımlamıştır.

Bu sınıflandırmalar dışında araştırmaların çoğunda geçen akran zorbalığı türleri fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, sosyal ve ilişkisel zorbalık, eşyalara zarar verme zorbalığı, siber zorbalık, cinsel zorbalık olarak gruplandırılmıştır.

2.1.11.1.Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık; mağdurun bedeninde acı ve yaraya sebep olacak fiziksel zarar veren eylemlerdir. Tekme, tokat, yumruk, itme, tükürme, saç çekme, çizme, yere düşürme, bir cisim veya aletle yaralama gibi okul idaresi, ailesi ve diğer sosyal çevre tarafından gözle görünür zorba davranışlardır. Sullivan (2000); Smith & Shu (2000); Pişkin & Ayas (2015).

2.1.11.2.Sözel Zorbalık

Sözel zorbalık zorbanın mağdurun fiziksel farklılığı, kusuru, isim ve soy ismi, konuşması ile ilgili aşağılayıcı, alaycı, küfürlü söz ve lakaplarla onu utandırması, emirler vererek özel işlerini yaptırması gibi sözlü olarak mağdura zarar vermesi

şeklinde tanımlanmıştır. Bazı durumlarda doğrudan yapılan sözel zorbalıktan farklı olarak dedikodu ve söylenti yoluyla mağdura dolaylı olarak da zorbalık yapılabilmektedir Sullivan (2000); Pişkin ve Ayas (2015). Dolayısıyla sözel zorbalıkta mağdura fiziksel bir zarar verilmiyor gibi görünse bile sözel zorbalık mağduru psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz etkilemektedir.

2.1.11.3.Sosyal ve İlişkisel Zorbalık

Sosyal veya ilişkisel zorbalıkta mağdurun arkadaş grubundan, takımdan, belirli bir sosyal çevreden bilinçli olarak dışlanmasıdır (Paul, Smith, & Blumberg, 2012). Bu tür zorbalıkta hedef mağdurun dedikodu yoluyla kurmaya çalıştığı her yeni ilişkiye zarar verme, grup içinde alaycı mimik ve tavırlarla mağduru küçük düşürme, yok sayma, suç atma, küçümseme gibi sözel ve fiziksel zorbalık da kullanarak zorbalık yapmak söz konusudur. (Wang ve diğerleri, 2009; Pişkin ve Ayas, 2005).

2.1.11.4.Eşyalara Zarar Verme Zorbalığı

Bu tür zorbalık zorbanın mağdurun eşyalarına, kıyafetlerine bilinçli olarak zarar vermesiyle oluşur. Mağdurun eşyalarını almak, yırtmak, ödevini gasp etmek, parasını almak veya kendisi için harcatmak bu türe örnek verilen zorba davranışlardır (Ayas & Pişkin, 2012).

2.1.11.5.Siber Zorbalık

Son yıllarda hızla yayılan bu zorbalık türünde, mağdura internet üzerinden zorbalık yapılmaktadır. Sosyal medya, çevrimiçi forum ve grup siteleri aracılığıyla görsel, video, sözel zorbalık içeren post ve mesajlar paylaşarak mağdurun kandırılması, alay edilmesi, sırrının ifşa edilmesi söz konusudur. Bazen grup içinde sahte kimlik üzerinde mağdurun bu durumu gruplarda ayrıca paylaşarak uzun süre sosyal çevrede etkisi sürecektir bir zorbalık türüdür (Kowalski & Limber, 2013). Siber zorbalık diğer zorba türlerinden farklı olarak kısa sürede etkisi uzun süren zararlar vermektedir. Mağdurun psikolojik ve duygusal olarak ağır hasar bırakabilecek ve zorbanın kontrolünde uzun süre görünür olan bu zorbalık türü son yıllarda çocuk ve ergenlerde özel araştırma konusu olarak ele alınmaktadır.

2.1.11.6.Cinsel Zorbalık

Cinsel zorbalık türü mağduru cinsel konuda rahatsız edecek fiziksel veya sözel, dolaylı veya doğrudan zarar veren zorba davranışlardır. Cinsiyetinden dolayı dışlama, utandırma, cinsiyet özellikleriyle dalga geçme, rahatsız edici şaka yapma, zorla cinsel görsel içerikli video, resim gösterme, cinsel organını açma, öpme, elleme, cinsel konuşmalara maruz bırakma, cinsel çağrışım yapan lakap takma gibi davranışlar cinsel zorbalığa örnek verilmiştir. (Beaty & Alexeyer, 2008).

2.1.12.Akran Zorbalığı Nedenleri

2.1.12.1.Bireysel Nedenler

Akran zorbalığı konusunda zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalmanın nedenlerinin araştırıldığı birçok çalışmada çocuk ve ergenlerin fiziksel özelliklerinin etkili olduğu savunulmuştur. Boyunun uzun veya kısa olması, kilosunun fazla veya az olması, konuşmasında kekemelik gibi artikülasyon bozukluğunun bulunması, gözlük takması gibi yüzünde veya bedeninde gözle görünür bir farklılığı olan çocuk ve ergenlerin zorbaların seçtikleri hedefler oldukları, zorba davranışlara maruz kaldıkları saptanmıştır (Olweus, 1987; Lowenstein, 1978; Ahmed and Braitwaite, 2004; R.Smokowski and Kopasz, 2005)

Yapılan araştırmalarda zorba kişiliklerin doğuştan gelen mizaç özelliklerinin zorba davranışlarda bulunmalarına yol açtığı savunulmuştur. Çekingen, alıngan, somurtkan çocukların daha çabuk savunmasız, pasif kişiliğe bürünerek zorbalığa uğrama ihtimalleri artmaktadır (Smokowski & Kopasz, 2005). Akranlar arasında fiziksel ve mizaç özelliklere göre bir sınıflandırma ve gruplaşma olduğunu bu durumun zorba ve mağdur olmalarında etkili olduğu savını destekleyen benzer araştırmalarda çocuk ve ergenlerin zeki olarak tanınmaları, çekici olacak üstün bir başarı veya yeteneklerinin olmaları, sosyal açıdan rahat iletişim kumaları, espirili ve komik olmaları gibi özelliklerinin mağdur olmalarını engelledikleri savunulmuştur (Haynie ve diğerleri, 2001; Carney & Merrell, 2001)

Parsons, (2005) zorbalık davranışına sebep olan mizaç özellikleri arasında şüpheli olma özelliğini örnek vererek, zorba kişinin ilişkilerinde şüpheli yaklaşımı nedeniyle karşısındakinin davranışını kendisine karşı yapılan, kötü niyet taşıyan bir

davranış olarak algıladığını ve yaptığı zorbalığın altında aslında savunma, kendini koruma dürtüsünün olduğunu belirtmiştir.

Akran zorbalığı nedenleri ile ilgili yapılan araştırmalarda vurgulanan bir diğer husus zorba ve mağdurun fiziksel yapılarıdır. Olweus, (1978) zorba davranış gösterenlerin fiziksel olarak daha iri, güçlü ve gösterişli olmalarıyla dikkat çektiklerini söylemektedir. Zorbanın fiziksel olarak daha güçlü bir yapıda olmasını farklı bir bakış açısıyla ifade eden Duffy and Sperry, (2012) ise zorbalık yapmak isteyen bireyin kurban seçerken güçlü ve baskın olması için kendisinden fiziksel olarak güçsüz olanı tercih ettiğine işaret etmiştir.

Akran zorbalığına neden olan bireysel nedenler arasında empati becerisi düşük olan bireylerin kız ve erkek fark etmeksizin zorbalık davranış göstermeye daha eğilimli olduklarıdır (Jolliffe and Farrington, 2006).

2.1.12.2.Ailesel Nedenler

Zorba kişilik ve zorba davranışların nedenleri arasında araştırmaların ortak neden olarak sunduğu etken ebeveyn tutumu, bağlanma ile ilgili sorunlar, aile yapısı ve özellikleri, aile içi ilişkiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Baldry and Farrington, 2000).

2.1.12.2.A Ebeveyn tutumu

Olweus, (1978)'a göre aile içi katı ve sert tutumlar, otoriter, kuralcı yaklaşımlar, fiziksel ve sözel şiddet, problem çözme biçimi şiddete dayalı bireylerin olduğu aile ortamında büyüyen çocuklarda zorba ve saldırgan davranışlara daha sık rastlanmaktadır. Tam aksi ilgisiz ebeveynlerle büyüyen çocuklar için de ilgi ve sevgiden mahrum olmaları nedeniyle yine zorba riski taşımaktadırlar (Kılıç, 2009)

Griffiths (2005)'e göre çocukları zorbalığa uğrayan ana babalar çok güçlü duygular hissedirler. Bu çeşitli duygular ana babaların çocuklarını zarar verici deneyimlerden koruma isteği veya kendi halledilmemiş deneyimlerinden kaynaklanabilir. Ana babaların duyguları bir buzdağına benzetilebilir: suyun yüzünde ve görünen duygular (suçlama, kızgınlık, sinirlilik, korku, atalet) çocuğa zorbalığa uğradığı için verilen tepkilerdir; suyun altında kalan ve gizlenmiş duygular ise (yoğun

öfke, utanma, suçluluk, güçsüzlük, çaresizlik) ana babaların kendilerinin yaşamış oldukları halledilmemiş deneyimlerin anıları ile ilgilidir.

Çocukların zorbalığa uğradıklarını anne ve babalarına anlatmamalarının nedenlerinden bazıları şunlardır: (1) Anlatmak şikayet olarak algılanır ve diğer çocuklar tarafından hoş karşılanmaz; (2) zorbalığa uğradıkları için utanç duyuyor olabilirler; (3) zorbalık çok hassas bir kişisel deneyimdir ve bunu ana babalarının bilmesini istemeyebilirler; (4) çoğu mağdur düşük benlik saygısına sahip olduğu için zorbaca davranışları hak ettiğine inanır; (5) pek çok çocuk zorbalık olayını ana babasına anlattığında durumun daha da kötüleşebileceğinden korkar; (6) bazı çocuklar kendi başlarına gelen olumsuz bir olay nedeni ile ana babalarını üzme veya utandırmak istemezler; (7) sıklıkla zorbalar bu olayları anlatmamaları için mağdurları tehdit ederler (Griffiths , 1997).

Besag, (1989)'a anne-baba tutumlarının zorba davranışlarla olan ilişkilerini araştıran çalışmalara baktığımızda zorbaların ailelerinde çocuk yetiştirme tutumlarının otoriter bir doğası bulunduğunu ve bu doğanın özellikleri ceza ve dayakla şekillendiğini yönündedir. Ayrıca aile içi görünen bir problem olmasa dahi ebeveyn tutum ve yaklaşımlarının mükemmeliyetçi ve koruyucu olmasının da çocukları pasif, kendini ifade edemeyen, içe dönük, yetersizlik duygusunun baskın olduğu bireyler haline getirerek zorba veya mağdur olmalarına yol açtığını vurgulamıştır (Koç, 2006)

2.1.12.2.B. Zorba ve mağdurlarda bağlanma

Anne-baba ile kurban arasındaki ilişkilere baktığımızda anne ve babanın çocuğun bağımsızlık gelişimini engellediği davranışlar içerisinde olması çocukların kurban olma olasılıklarını arttırmaktadır. Özellikle anneye özgü aşırı koruyuculuk ve anne-çocuk yakınlığı, erkekler arasında, kurban olmakla pozitif anlamda ilişkili olduğu görülmüştür. Annenin talepkâr, zorlayıcı ve reddetme tehditleri ise özellikle kızlar da kurban davranışlarını ortaya çıkartmaktadır. Aynı zamanda çocukların annelerine bağlanma biçimlerinin zorba veya kurban rollerinin hangisini benimsedikleri ile ilgili de bilgi vermektedir.

Anneleri ile kaçınan bir ilişki tutumu içerisinde olan zorba çocuklar, anneleriyle iletişim ve duygularını paylaşmaktan kaçınırlar. Bu çocuklar sıkıntılı oldukları zaman anneleri ile teselli bulmakta, iletişim kurmakta başarılı olamazlar. Bununla birlikte çevreleriyle bütünleşme ve çevrelerini keşfetme faaliyetleri sırasında annelerinden uzak dururlar ve annelerini konu ile ilgili bir kaynak olarak kullanmayı reddederler. Saplantılı ilişki tutumlarına sahip olan kurban çocuklar, alışılmışın dışında ve strese neden olan durumlarla karşılaştıklarında sıkıntı hissetmekte ve anneye daha fazla bağlanmaktadır. Saplantılı bağlanmanın kurban olma ve içedönük davranışları ortaya çıkardığı görülmektedir. Kaçınarak bağlanma ise saldırganlık ve dışadönük davranışların oluşmasına yardımcı olmaktadır (Rodkin & Hodges, 2003)

2.1.12.2.C. Zorba ve mağdurların aileleriyle ilgili özellikler

Rigby (2003) yapmış olduğu araştırmada ebeveynleriyle özellikle babalarıyla olan ilişkilerini pozitif algılamayan çocukların akranlarına göre zorba olma eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Zorbalık ve anne-baba tutumlarını araştıran çalışmalardan yola çıkarak, zorbaların, disiplin aracı olarak fiziksel güç kullanan otoriter aile yapısı içerisinde bulundukları söylenebilir. Bununla birlikte ebeveynin tutumlarında tutarsızlıklar ve sosyal problemleri çözmede yetersizlikler görülebilir. Zorbaların ailevi özelliklerine ek olarak, ekonomik ve sosyal problemler, soğuk duygusal çevre, zayıf aile yapısı, sosyal dışlanma, anne-baba tutumlarını da etkiliyor olabilir (Akt. Dölek, 2002).

Besag (1989) kurban ve zorbaların yüksek bir oranda ailelerinin problemlili olduğu belirtmektedir. Bu problemlerin, anne-baba tutumları, anne yoksunluğu, boşanma, alkol, yoksulluk gibi faktörlerden oluştuğunu ve bu faktörlerin çocuk ve ergenlerde zorba ve mağdur olmalarına yol açtığını belirtmiştir. Konuyla ilgili O'Moore and Kirkham, (2001) araştırmaları sonucunda tek ebeveynle özellikle anne yoksunluğu ile büyüyen çocuk ve ergenlerin diğerlerine göre daha çok zorbalığa maruz kalarak mağdur olduklarını belirtmişlerdir.

2.1.12.2.D. Aile içi ilişkiler

Aile içi yaşanan kaos ve çatışmanın saldırgan tavırlara zemin hazırladığı, aile içi öğrenilen şiddete dayalı problem çözme şekli aile bireylerinin dışarıda sorunlarla başa

çıkma da sorun yaşadıkları araştırmalarda sıkça vurgulanmaktadır. Konuyla ilgili Dussich and Maekoya (2007) çocukların sadece ebeveynleriyle değil kardeşler arası çatışmalı ilişkinin bir sonucu olarak böyle aile ortamından çıkan çocuğun sadece zorba olma eğilimi olasılığı değil aynı zamanda mağdur olma ihtimalinden de bahsetmiştir.

Erken çocukluk döneminde aile içi şiddete veya bu ortamın etkisine maruz kalan çocukların hem zorba hem mağdur olma ihtimali olduğu, korku ve saldırganlık duygusu arasına sıkışan bu çocukların büyüdükçe zorbalık davranışta bulunma ve zorba davranışa maruz kalma eğilimi gösterdikleri birçok araştırmalarda ortaya konmuştur. (Genç, 2007; Gürsoy, 2010)

2.1.12.3.Okulla İlgili Nedenler

Okul ve okulda geçirilen yaşantılar bir bakıma çocuk ve gençlerin sosyalleşmesi, sosyal beceriler geliştirmesi, fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, sağlıklı, bağımsız birer yetişkin olmaları açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Santrock, 1998).

Bir okul sendromu haline dönüşen zorbalık kavramını tanıma ve farkındalık düzeyini yükseltme son derece önemli görölmektedir (Yaman, Eroğlu, & Peker, 2011). Ayrıca yaşanan bu olaylar, okulun sosyal atmosferini de olumsuz şekilde etkileyebileceğinden, okulda eğitim öğretim faaliyetlerinin sağlıklı şekilde yürütölmesini güçleştirecektir (Ayas, 2008).

Farklı öğrenim kademelerine devam eden öğrencilerin %80 ve %90 kadarının okulda zorba davranışlara maruz kaldıklarını rapor ettikleri çalışmalar vardır (Shelly, 1985). Akran zorbalığını zorba ya da kurban olarak yaşayan öğrencilerde stresin artmasıyla derslere olan ilgilinin azalması, okula gelme motivasyonunun azalması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum literatüre okul tükenmişliği olarak geçmiştir (Bask & Salmelo- Aro, 2012). Okul tükenmişliği ile öğrencilerin okulda kendilerini güvende hissetmeleri arasında ters ilişki bulunmaktadır. Zorbalık durumunda hangi rolde olursa olsun ruhsal yönden olumsuz etkilenmektedirler (Çakır, Akça, Kodaz, Tulgarer, & Çakır, Semra, 2014).

Okullarda zorbalığı bir sorun olarak görmek, gerekli önlemleri almak ve uygulanabilecek müdahale programları geliştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda zorbalık olaylarını önleme ve azaltmada yöneticilere, öğretmenlere ve velilere önemli görevler düşmektedir. Okul çapında bir politika oluşturmak, olumlu bir okul ortamı yaratmak, sınıf kuralları oluşturmak, düzenli veli toplantıları yapmak ve okulda zorbalık eylemlerinin en sık yaşandığı yerlerde güvenlik önlemleri almak uygulanabilecek stratejiler arasındadır. Fakat müdahale programları denilince akla ilk olarak okullarda çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler gelmektedir.

Öğretmenlerin, zorbalığın meydana gelmesinde, zorbalığa karşı alınacak önlemler ve geliştirilecek tutumların oluşturulmasında çok önemli rolleri bulunmaktadır. Öğretmenlerin davranışları öğrenciler için bir model oluşturmaktadır. Öğretmenler sergiledikleri olumsuz davranışlarla öğrencilere zorbalıkta rehber olabilirler. Örneğin öğretmenin sınıf ortamında öğrenciye karşı küçümseme, alay etme, haksız davranma, olumsuz etiketleme gibi davranışları diğer öğrenciler tarafından o öğrencinin kurban olarak seçilmesine yardımcı olmaktadır (Craig & Pepler, 2003).

Öğretmenlerin zorbalığa karşı tutumlarını etkileyen faktörlerden biri okulda yaşanan zorbalığın sıklığı veya diğer bir ifade ile yaygınlığı hakkındaki sahip oldukları bilgilerdir. Öğretmenlerin %95'i zorbalığı kabul etmekte ancak çok az miktarlarda yaşandığını tahmin etmektedirler. Okulda yaşanan zorbalığı düşük yaygınlıkta değerlendiren öğretmenlerin, zorbalıkla karşılaştıklarında olaya müdahalede yetersiz kalabileceği ve kurbanları destekleme ve zorbaları da suçlayarak problemi şiddetlendirebileceği ifade edilmektedir. Bu durumda öğretmenlerin tutumları, zorbalığa karşı tepkilerinde önemli rol oynamaktadır (Craig ve ark. 2000).

Okulun bazı özelliklerinin ise zorbalığa ortam oluşturabileceğini ileri süren. Askew'e göre okulda var olan kurallar, normlar ve roller sert ve başkalarına karşı duyarsız bir tutum meydana getirdiğinde bu, arzu edilmeyen bir dominantlığı, bağımsızlığı, yarışı, hırsı ve saldırganlığı ön plana çıkartırken duygusal zayıflığı arka plana itmektedir. Bu da genelde sertliği ve gücü gösterme eğilimini ortaya çıkartmaktadır. Okulda böyle bir atmosfer çocuklar üzerinde kurbanlara karşı olumsuz tutumları arttıracaktır. Craig'e göre davranış problemleri, katı bir şekilde okulun

sosyal bağlamında hazırlanmakta ve okul atmosferinin öğrenci davranışlarına katkı yapan başlıca faktör olduğunu belirtmektedir (Akt. Dölek, 2002).

Zorbalık davranış eğilimleri olan çocukların bu davranışları gösterecekleri ilk toplum yeri okuldur. Dolayısıyla okul ortamını zorbalık davranışlardan korunaklı bir hale getirmek okul yetkililerinin ve sınıf içinde öğretmenlerin görevidir. Denetimlerin yetersiz olması, okulda öğrencileri disiplini ile ilgili adaletsiz yaklaşımlar, öğrencilerin kendilerini ifade etmesine olanak vermeyen gereğinden fazla katı ve otoriter tutumlar, zorba davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayıp okullarda görünen ve görünmeyen akran zorbalığı vakalarına yol açmaktadır (Güvenir, 2005).

Hodges ve Perry, (1999) çalışmalarında okulda arkadaş sayısının fazla olması veya az da olsa iyi arkadaşla sahip olunmasının, okulda arkadaş ilişkilerinin iyi olduğu çocuk ve ergenlerin farklı nedenlerle zorbalık yapma ihtimalleri olsa da zorbalığa maruz kalma ihtimalini azalttığını, tam tersi durumun ise mağdur olma ihtimalini arttırdığını vurgulamışlardır.

2.1.12.4.Yaş ve Cinsiyet Faktörü

Zorbalık ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında genel eğilim erkeklerin kızlardan daha çok zorbaca davranışlara başvurduklarını ve kızların erkeklere göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığı yönündedir (Yurtal ve Cenkseven, 2005). İngiltere’de yapılan bir araştırmada zorbalığın %65’inin erkekler, %15’inin kızlar tarafından %19’unun ise hem kız hem de erkekler tarafından yapıldığı görülmektedir (Boulton & Underwood, 1992). Olweus (1984) yaptığı araştırmada 5-7. sınıflardaki (11-13 yaş) erkekler zorbaca davranışlarının büyük bir çoğunluğunu kızlara yönelttiklerini bulmuştur.

Bu görüş ve bulguların aksine bazı araştırmalarda akran zorbalığının her iki cinsiyette de aynı oranda görüldüğü ancak zorbalık türlerinin cinsiyetler arasında farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Garrett, (1995) erkeklerin uğradığı zorbalığın şiddet ve saldırganlık gibi fiziksel güce dayalı olduğu, kızlar arasındaki zorbalığın ise dedikodu, alay, dışlama gibi sözel ve sosyal ilişkiye dayalı zorbalık olduğunu belirtmiştir.

Zorbalık çeşitleri ve cinsiyete göre farklılıkları konusunda yapılan birçok araştırmada kızların erkeklere göre fiziksel zorbalığa daha az uğradıkları ama kızlar arasında özellikle dolaylı ve sözel zorbalığın daha yaygın olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında erkekler zorbalık çeşitleri arasında en çok fiziksel zorbalık uygulamakta ve fiziksel zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Boulton, Trueman, & Flemington, 2012).

Bjorkquist ve arkadaşlarının 1992’de Finlandiya’da ve Smith’in 1993 yılında İngiltere’de yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre sözel zorbalık hem kız hem de erkekler tarafından aynı oranda tercih edilmektedir. Ayrıca zorbalığın dolaylı yöntemleri yaşla artarken dolaysız yöntemler de azalma görülmektedir. Dolaylı zorbalık erkeklerden çok kızlar arasında yaygın olduğu belirtilmiştir (Akt. Boulton ve ark. 2012).

Olweus’un (1995) Norveç’teki araştırmalarına göre özellikle ilk altı sınıfta sınıf seviyesi yükseldikçe hem kızlar hem de erkekler arasında zorbalığa uğrama yüzdesine ilişkin eğri azalmaktadır. En fazla zorbalığa maruz kalanlar küçükler ve daha zayıf öğrencilerdir. Olweus, ilkokullardaki zorbalık olaylarının liseye göre iki kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Orta öğretim seviyesinde (7-9. sınıflar) bu düşüş daha az belirgin olmaktadır. Birinci ve ikinci sınıfta zorbalığa uğrayan öğrenci yüzdesi (%11.6), 7-9. sınıflarda zorbalığa uğrayan çocukların yüzdesinin (%5.4) hemen hemen iki katıdır (Olweus, 1994). Zorbalığa maruz kalma riski her okul türünün giriş yıllarında -ilkokul, ortaokul ve lisenin ilk yılında- en yüksektir. Öte yanda her okul türünde zorbaların en aktif oldukları yıl bulundukları okulun son sınıfıdır. Bunun nedeni, okulun yaşça ve bir oranda bedence en büyükleri oldukları için gücü en rahat kullanmaları olarak açıklanmaktadır. Yıllar ilerledikçe kız öğrencilerde zorbaca davranışların azaldığı, öte yanda erkek öğrencilerde fiziksel zorbalığın yaşla birlikte arttığı gözlenmiştir (Olweus, 1995).

Akran zorbalığında yaş faktörü ile ilgili başka bir görüşe göre yaşla birlikte akran zorbalığında artış ve azalmanın olmadığı ancak zorbalık çeşidinin değiştiği ile ilgilidir. Lösel & Bliesener (1999)’ a göre yaş büyüdükçe fiziksel zorbalıktan sözel ve ilişkisel zorbalığa geçiş olmaktadır. Aynı konuda Carney ve Merrell, (2001) ise çocukluktan ergenliğe geçişte, yaş büyüdükçe zorbalığa maruz kalan kurbanların bu durumu yansıtmadıklarını, paylaşmadıklarını hatta mağdurların zorbalığa uğramadıklarını

ifade ettiklerini dolayısıyla çalışmalarda yaş büyüdükçe akran zorbalığında azalma var gibi yansıdığını belirtmiştir.

2.1.13.Zorbalığın Sonuçları

Zorbalıkta zorba ve kurban arasında belirgin bir güç farkı vardır ve süreğenlik söz konusudur. Okul zorbalığının görünümü çeşitli biçimlerde olabilir; bazıları fiziksel olarak vurma, çelme takma, eşyaları alma, lakap takma, alay etme şeklinde doğrudan olabileceği gibi, bazıları ise dedikodu yapmak, görmezden gelmek veya sosyal olarak dışlamak gibi dolaylı biçimde gerçekleşebilir (Sharp & Smith, 2003).

Dolayısıyla, okulda saldırganlık, zorbalık davranışlarına maruz kalmak ise fiziksel ve psikolojik olarak gelişimi engelleyici olabilmektedir. Alan yazında zorbalığa maruz kalan öğrencilerinde bazı fiziksel belirtiler olarak; baş ağrısı, mide ağrısı şikayetleri, konsantrasyon güçlükleri, uyku ve yeme ile ilgili problemleri yaşadıkları sıralanmaktadır. Yine psikolojik etkiler olarak; depresyon, sosyal kaygı, saldırganlık davranışlarında artış, öz saygı düşüklüğü, intihar riskinde artış, travma sonrası stres bozukluğu gibi etkiler sıralanmaktadır (Furlong ve ark. 2004).

Zorba davranışlar, zayıf duygusal ve sosyal uyum ile birlikte ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmekte. Dahası, çocukluk yıllarında zorbalık yapmış ya da zorbalığa maruz kalmış bir çocuğun, genç yetişkinlik döneminde bir psikiyatrik bozukluk tanısı alma olasılığının yüksek olduğu bildirilmektedir. (Vanderbilt & Augustyn, 2010). Özen, (2006) zorbalığa maruz kalmanın ergenlerde, depresyon ve kaygı gibi içe yönelim davranışlarının yordandığını belirlemiştir.

Akran zorbalığında, lakap takmak, vurma, dışlamak, olumsuz içeriğe sahip e-posta göndermek gibi her türlü eylem, kurban konumundakilerin benlik saygılarını, statülerini ve bir akran grubu içinde olmaya ilişkin aidiyet duygusunu açıkça tehdit etmektedir (Salmivalli & Peets, 2009). Zorbalık aynı zamanda, sosyal yalıtıma ve okul terkine yol açtığından çocukların kişisel ve sosyal gelişimlerini kesintiye uğratar. Zorbalığa uğrayan çoğu çocuğun sınıfında tek bir arkadaşı dahi yoktur ve bu durum dışlanmışlık duygusunu arttırmaktadır (Harris & Petrie, 2003). Rigby, (2007) zorbalığa uğrayan çocukların çok az arkadaşına sahip olduğunu ifade etmektedir.

Rigby (2003) zorbalığın sonucu olarak kurban konumundaki çocukların sosyal uyumlarının zayıfladığını, okuldan soğuduklarını, izole olduklarını, yalnızlık yaşadıklarını, sosyal çevreden kaçındıklarını ve okula devamsızlık yaptıklarını belirtmektedir.

Zorba-kurban problemlerine karışmanın sonuçlarını araştıran çalışmalar, bireylerin olumsuz ruhsal ve fiziksel sağlık verileri üzerine odaklanmaktadır. Olumsuz sağlık koşulları dört kategoride tanımlanmaktadır (Rigby, 2003).

- 1.Düşük Psikolojik İyi Olma Hali: Bu genel mutsuzluk hali, düşük benlik saygısı, üzüntü ve sinirlilik gibi genellikle hoş olmayan ancak çok fazla acı verici olmayan düşünce biçimlerini kapsamaktadır.
- 2.Düşük Sosyal Uyum: Bu normal olarak birinin sosyal çevresine yönelik isteksizlik duygusu, okulu sevmeme, yalnızlık, yalıtılmışlık, okula devamsızlık hallerini kapsamaktadır.
- 3.Psikolojik Acı: Yüksek kaygı, depresyon ve intihar düşüncesini içermektedir.
- 4.Fiziksel İyi Olmama Durumu: Tıbbi olarak tanısı konmuş hastalıkların kanıtı olan fiziksel rahatsızlığı gösterir. Aynı zamanda psiko-somatik belirtiler de bu kategoride yer almaktadır.

Zorbalık negatif de olsa sosyal etkileşimin bir şeklidir. Endişeli çocuklar, zorbalığa uğramada bir risk taşımakta ve tekrarlanan zorbaca davranışlar sosyal endişenin seviyesini de yükseltmektedir. Zorbalık devam ettiğinde çocuklarda endişe artmaktadır. Bu endişe duygusu, çaresizlik ve depresyonun gelişmesine katkı yapmakta ve saldırıları hak ediyormuş hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Bu durum kurban için zorbalığa uğrama ve endişe arasında olumsuz ve dönüşümsel bir ilişki oluşturmaktadır. Bu yüksek düzeydeki endişe, zorbaların olumsuz davranışlarını arttırma ihtimalini yükselmekte ve olası saldırıların sıklığını arttırmaktadır. Zorbalar ise kurbanlara kıyasla daha az endişelidir (Craig & Pepler, 2003).

Batsche & Knoff (1994) kurbanların zorbalık karşısında gösterdikleri davranışları dört grupta toplamıştır. (a) Okulda ve okulun belli yerlerinde maruz kaldıklarında vurma, itme gibi davranışlardan kaçma. (b) Akademik performansta

düşme. (c) Benlik saygısında azalma. (d) Ekstrem durumlardan kaçma, intihar girişiminde bulunma ve zorbaları öldürme şeklinde olmaktadır.

2.1.13.1.Zorbada Görülen Sonuçlar

Akran zorbalığının sonuçlarıyla ilgili çalışmalar zorbalığın kurban üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşsa da son yıllarda zorbanın da yaptığı zorbalık davranıştan olumsuz yönde etkilendiğine dair bulgular vardır. Zorbanın yaptığı zorba davranışlarının zamanla alışkanlık haline gelerek saldırganlık ve şiddet eğilimli davranışlarının arttığı, kendi iç dünyasında otoriteye karşı gelme, kurallara muhalefet etme gibi dürtülerle sürekli iç çatışma halinde olduklarını belirtmişlerdir (Eslea & Rees, 2001; Şimşek ve ark. 2008).

West & Salmon (2000) yaptıkları araştırmada zorba davranış gösterenlerin zihinsel ve sosyal gelişimlerinin ciddi zarar gördüğünü savunarak, zorbalık yapanlarda dikkat dağınıklığı, depresyon eğilimi, davranım bozukluğu, madde bağımlılığı, okul başarısızlığı, suça karışma, partnerlerine karşı şiddet, boşanma oranında yüksek, ruhsal iyi olamama hali gibi bulgulara rastlandığını vurgulamışlardır. Farklı çalışmalarda benzer sonuçların olması akran zorbalığında zorbalık yapanın ciddi olumsuz sonuçlarla karşılaştığı doğrulanmaktadır. (Beaty & Alexeyer, 2008)’ e göre zorbalarda sindirim sistemiyle ilgili problemler, uyku sorunları, nörolojik ağrılar gibi somatik yakınmalar bulunmaktadır. Akran zorbalığı konusunda kapsamlı çalışmalarıyla bilinen Olweus (1993) zorbada görünen problemlerin geçici olmadığına vurgu yaparak çocukluk döneminde zorbalık yapan kişilerin ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bu davranışlarını devam ettirme eğiliminde olduklarını ve bu bireylerin saldırgan, şiddet eğilimli kişilikler olarak sosyal açıdan birçok sorunla başa çıkmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Çocukluk ve ergenlikte okulda kural ihlali yaptıkları gibi yetişkin olduklarında yasaları ihlal ederek büyük oranda suça karıştıklarına dikkat çekmiştir.

2.1.13.2.Mağdurda Görülen Sonuçlar

Akran zorbalığına maruz kalan mağdurların aynen zorbalar gibi kısa ve uzun vadede benzer psikosomatik, bilişsel ve sosyal ilişkilerde sorunlar yaşadığı yapılan araştırmalarda benzer sonuçlarla ortaya konmuştur.

Mağdur olan öğrencilerin benlik saygılarının ve iyi oluş hallerinin, okul başarılarının düşük olduğu, depresyon, kaygı bozukluğu, yeme ve uyku bozuklukları, yalnız kalamama, alt ıslatma, dışlanmış ve güvensiz hissetme, dikkat dağınıklığı gibi zorbalarda görünen negatif etkilerle benzer bulgulara rastlanmaktadır. Araştırmaların çoğunda bu sorunlarının maruz kaldığı zorbalık davranışın süresi ve şiddeti oranıyla doğru orantılı olarak arttığını vurgulamışlardır (Kapıcı, 2004).

Okulda akran zorbalığına düzenli olarak maruz kalan öğrencilerde güven konusunda ciddi hasarlar oluşmaktadır. Bu hasardan dolayı okul saatleri içinde yaşadıkları huzursuzluk, kaygı, başarısızlık, dikkat dağınıklığı nedeniyle okula gitmek istememe, okulda kaçma gibi problemlerin ortaya çıkmakta, okul dışı ise yaşadıkları psikolojik, fiziksel, bilişsel ve sosyal ilişkilerindeki ciddi sorunlar nedeniyle bu kişilerde intihar etme ihtimali bulunmaktadır (Pişkin, 2002). Akran zorbalığına maruz kalarak mağdur olan öğrencilerin intihara kadar giden süreci negatif etkilerin birleşmesi ve birikmesiyle meydana gelmektedir. Bu kişiler okulda zorbalığa uğrayıp dışlanmaya başladıkları günden itibaren büyüdükçe toplum içinde kendilerini güvensiz, savunmasız ve sosyal olarak yalnız ve zayıf kişiler olarak tanımlamaktadırlar (Ögel, Tarı, & Ekel, 2006).

2.1.14. Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Yurt İçi Çalışmalar

Toksöz (2010) Eskişehir Odun pazarı ilçesindeki sekiz ilköğretim okulunda öğrenim gören 594 öğrenci ile **zorbalık eğilimi ve aile tutumu** arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasının sonuçlarına göre demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, sınıf, ebeveyn eğitim durumu, aile gelir düzeyinin öğrencilerin zorbalık eğilimi ve anne baba tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çağrı (2010) zorbalık döngüsünde **zorba ve kurban olan çocukların kişilik özelliklerinin** akran zorbalığına etkisini tespit etmek için ortaokul 6,7, ve 8. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerden zorba ve mağdur olanların kişilik özelliklerini karşılaştırdığı çalışmasında demografik bilgilerden cinsiyet ve yaşın zorba ve mağdur olmalarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kişilik özelliklerine göre zorbaların strese toleransı düşük, baskın özellikler taşıdığı; kurbanların ise kurallara bağlılık, mükemmeliyetçilik, oto kontrol özellikler taşıdıkları; sonuç olarak çocukların zorba ve mağdur olmalarıyla ilgili kişilik özelliklerinin etkili olduğu belirtilmiştir.

Aşıcı & Aslan (2010) “Ergenler Arasında Okul Zorbalığı ile Algılanan Benlik Belirginliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli çalışmalarında ergenler arasında zorbalık yapan kişiler ve zorbalıktan kaçınan kişilerin demografik özellikleri karşılaştırılarak cinsiyet ve anne baba tutumu arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda araştırmanın sonucuna göre zorbalık yapma ve zorbalıktan kaçınma davranışları ile benlik belirginliği birbiriyle ilişkili bulunmuştur.

Gültekin (2010) 7-14 yaş grubunda akranları arasında zorbalığa maruz kalan ve zorbalık yapan çocuklarla yaptığı çalışmada zorbalık durumu ve yaş faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilerek, yaş büyüdükçe korkutulma, saldırıya uğrama, okul eşyalarının zarara uğratılması gibi zorba davranışlara daha az maruz kalındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şirvanlı-Özen & Aktan (2010) “Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: Başa çıkma stratejilerinin aracı rolü” başlıklı çalışmalarında zorba ve mağdurların yaşla birlikte bu durumlarında azalma olduğunu, cinsiyet faktöründe erkeklerin kızlara oranla mağdur ve zorba olmak oranlarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özkan ve Çiftçi (2010) sosyo ekonomik açıdan yüksek olmayan okullara devam eden 295 ilköğretim öğrencisini zorbalık konusunda farklı açılardan ele alarak zorbalık türleri, sıklığı, zorba ve mağdur özelliklerini, zorbalığa maruz kalanların paylaştıkları kişileri tespit etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre zorbalık türlerinden sözel zorbalığa maruz kalma oranı diğerlerinden daha yüksek, cinsiyet ve zorbalık arasında anlamlı ilişki, en çok yardım istenen kişinin öğretmen olduğu ortaya konmuştur.

Hakan (2011) ilköğretim 5 ve 8. Sınıflarına devam eden öğrencilerin karşılaştıkları **zorbalık türü ve zorbalığa uğrama sıklıkları ile öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıklarında öfke düzeyleri ve boyun eğme düzeylerini** incelediği çalışmasında öğrencileri zorbalığa az maruz kalan ve çok maruz kalanlar olarak sınıflandırarak iki grup arasında çalışmanın amacına uygun karşılaştırmalar yapmıştır. Araştırmanın sonucunda zorbalık türleriyle öğrencilerin boyun eğme ve öfke düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Çankaya (2011) öğrenciler arasındaki zorba davranışı tespit etmek amacıyla Elazığ ilinde 8. Sınıfa devam eden öğrencilerden 15 farklı okuldan toplam 201 öğrenciyle yapılan çalışma sonucunda **zorbalık türleri, yaygınlığı ve cinsiyetin zorbalığa etkisi** araştırılmış ve anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Özer ve arkadaşları (2011) ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin **zorbalık konusunda bireysel farklılıklarını** inceledikleri araştırmada katılımcı olan 721 ortaokul öğrencisinin zorba, mağdur, zorba-mağdur ve seyirci olma durumlarını demografik özellikleriyle karşılaştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda kızların erkeklere göre zorbalığa katılımlarının düşük olduğu, kızların seyirci veya kurban oldukları tespit edilmiş, akademik başarı ve öz yeterlilik durumları yüksek olan öğrencilerin zorbalık konusuna dahil olmadıkları, düşük olan öğrencilerin kurban veya zorba-kurban oldukları belirtilmiştir.

Pelendecioğlu (2011) lisede öğrenim gören 859 öğrenciyi zorbalık konusu açısından ele alıp yaşam kaliteleri ve empati değişkenlerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin zorba veya kurban olmalarında cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilerek buna göre kızların erkeklere göre zorba veya kurban olmaları daha yüksek; 9. Sınıf sonrası zorbalık durumlarının arttığı, 11. Sınıf sonrası azaldığı; okul türlerine göre ise en yüksek zorba oranı Anadolu Lisesinde, en düşük zorba oranı fen lisesi türünde tespit edilmiştir.

Kocaşahan (2012) lise ve üniversite öğrencileri arasındaki **akran zorbalığı ve sanal zorbalık konusunu** öğrencilerin zorba veya mağdur olma durumlarına göre karşılaştırmalar yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında veri toplama aracı olarak “Zorba Davranışlar Anketi” ve “Sanal Zorbalık Envanteri” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre lise öğrencileri arasında zorba davranışların daha yaygın olduğu, sanal zorbalık veya diğer zorbalık türlerinde cinsiyet faktörünün etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Burnukara ve Uçanak, (2012) “İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları” adlı çalışmasında zorbalığa maruz kalan ergenlerin maruz kaldıkları **zorbalık türü ve baş etme yollarını** ele alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre erkelerin kızlara göre fiziksel zorbalık türlerine maruz kaldıkları; kızların ise daha çok ilişkisel zorbalık türüne maruz kaldıkları tespit

edilmiştir. Zorbalıkla baş etme yollarında ise kızların erkeklere yardım alma yolunu daha çok tercih ettikleri, erkeklerin uzak durma veya karşılık verme yollarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Albayrak, (2012) Çevresel Davranışsal Model (ÇDM) ve Neuman Sistemler Modeli (NSM) stratejilerine göre hazırlanan **“Zorbalığı Önleme Programı”**nın akran zorbalığını azaltmada etkisini araştırdığı çalışmasında öğrenciler, aileleri ve okul çalışanları okul çalışanlarına uygulanan veri toplama araçları sonucunda ZÖP’nin okulda zorbalığın azaltılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları arasında ayrıca alay etme zorbalık türünün daha yaygın olduğu, sınıfta öğretmenin bulunmadığı zamanların zorbalık yapıldığı en yaygın zamanlar olduğu, sınıf düzeylerine göre akran zorbalığının en çok 8. Sınıflar arasında yaygın olduğu; baba eğitim düzeyi ve ekonomik geliri düşük olan öğrencilerin zorbalığa daha çok maruz kaldıkları ve zorba davranışlarda bulundukları yer almaktadır.

Yaban ve ark., (2013) **erkek ergenlerin ebeveynlerinden aldıkları desteğin akran zorbalığı durumunda** rollerinin belirlenmesine etkisinin incelendiği araştırmalarının örneklemini Ankara’da on farklı okulda öğrenim gören ortalama yaşları 14.7 olan 348 erkek ergen oluşturmuştur. Doğrudan ve dolaylı ilişkilerle ilgili bulguların ortaya konduğu çalışmada babadan algılanan desteğin zorbalık davranışın azalmasında etkili olduğu, anneden algılanan desteğin tek başına yeterli olmadığı babanın destekleyici olarak algılandığı durumlarda arkadaş ilişkilerinin olumlu etkilendiği ve zorbalığın azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Türkmen ve ark. (2013) **akran zorbalığının yaygınlığını, zorbalık türlerini ve okullarda zorbalık yapılan alanları** tespit etmek amacıyla Bursa’da yaşayan lisede öğrenim gören ergenlerle yaptıkları araştırmada ergenlerin tamamına yakınının (96.7%) zorba veya kurban rolüyle zorba davranış ve olaylar içine dahil olduklarını tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kız öğrencilerine oranla zorba davranışta bulunma, zorba davranışa şahit olma durumlarının 8.4 kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ökte, (2014) ortaokul öğrencileri arasında görülen **zorbalık davranış eğilimi ile öğrencilerin sosyal medya kullanımları** arasındaki ilişkiyi incelediği

çalışmasında Sosyal Medya Tutum ölçeğini kullanarak öğrencilerin zorbalık durumları ile sosyal medya tutumlarıyla ilgili çıkan puanlarını karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonucunda ortaokul öğrencileri arasında sosyal medya tutumları ile zorba davranışlar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Seçer, (2014) Erzurum ilinde öğrenim gören 230 ilköğretim öğrencisiyle **akran zorbalığına uğrayanların mağduriyet algılamaları ve başa çıkma stratejileri** üzerine yaptığı araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda çaresizlik ve kaçınma düzeylerine ilişkin puanlarında azalma, sosyal destek ve yardım talep etme, direnme düzeylerine ilişkin puanlarında artma olduğu ortaya konulmuştur.

Ergün, (2015) “Erken Ergenlerde **Okul, Aile ve Demografik Değişkenlere Göre Akran Zorbalığının** İncelenmesi” konulu çalışmasında 9-14 yaş aralığında ilköğretimde öğrenim gören 550 çocuğun babalarından algıladıkları kabul veya red ile akran zorbalığındaki rollerinin yaş, cinsiyet, anne-babanın birliktelik durumu, ailenin ekonomik düzeyi, şiddet görme, şiddete tanık olma durumları, okulu sevme ve okula devam etme durumları gibi bazı demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma ve akran zorbalığı göstermelerinin değişkenlerle ilişkileri karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Özgü, (2015) ortaokul 6,7 ve 8. Sınıflarında öğrenim gören toplam 388 öğrenci ile **okul reddi ve okul terki risklerini zorbalık-mağduriyet** kategorilerine göre incelediği çalışmasında cinsiyet, sınıf, akademik başarı, devamsızlık, ailenin ekonomik durumu ve ebeveyn eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak akranlarından yaşça büyük olanlarından akran zorbalığına maruz kalmalarının okul reddine yol açtığı tespit edilmiştir. Araştırmanın alt boyutlarında değişkenler anti sosyal davranmaya bağlı, akademik başarısızlığa bağlı, sessiz davranmaya bağlı okul terk etme arasında ilişkiler değerlendirilmiştir.

Ergül-Topçu ve Dönmez (2015) “Bir grup süreci olarak **akran zorbalığı**: Katılımcı rollerinin **cinsiyet ve sosyal statü** açısından incelenmesi” konulu çalışmasında erkek ve kızları zorbalık sürecine katılma, zorbalık sürecindeki rolleri açısından karşılaştırmıştır. Ayrıca zorba ve kurbanların sosyal statüleri ve karşılaştıkları sorunları karşılaştırmalı olarak ortaya koymuşlardır.

Arslan ve Akın, (2016) **Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın öğrencilerinin akran zorbalığına etkisini** araştırmak amacıyla deney ve kontrol gruplarına 6'sı kız 6'sı erkek olmak üzere 12'ser lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmanın sonucunda çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın deney grubundaki katılımcıların akran zorbalığı düzeylerini azalttığı belirtilmiştir.

Kale ve Demir, (2017) ilkökul 3. ve 4. Sınıfına devam eden 300 öğrencinin akran zorbalığı ile ilgili görüşlerini bazı demografik değişkenlerle birlikte incelemiştir. Araştırma sonucunda **anne-babanın birlikte ve ayrı yaşama durumlarının** zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalmaları arasında anlamlı ilişki bulunduğı ortaya konmuştur.

Yılmaz ve Çağlayan, (2018) 246 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada ergenlerinin **ebeveynlik stilleri ve yaşadıkları yerler ile akran zorbalığı** arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucuna göre ebeveyn tutumlarının ve yaşanan yerin kırsal veya şehir olmasının akran zorbalığında etkili olduğu istatistik sonuçlarla birlikte ortaya konmuştur.

Mercan ve Sarı, (2018) lisede öğrenim gören 15-17 yaş arasındaki 200 ergenin akran zorbalığı durumunda rolleri ile demografik değişkenler açısından zorbalık süreci ile ilgili sonuçları ortaya koymuşlardır. Öncelikle ergenlerin zorba ve kurban olma durumları tespit edilmiştir. Akran zorbalığı ölçeğinden yararlanarak zorbalık çeşidi, zorbalık durumu ile öğrencilerin yaş, sınıf düzeyi, aile eğitim durumları, ekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiler karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Gökkaya ve Tekinsav Sütçü, (2018) Bilişsel davranış teknikleriyle oluşturulan **grup terapisi** programının geliştirilmesi ve bu programın **zorbalık eğilimini azaltmada** etkisinin araştırılması amacıyla yapılan çalışma 13 hafta boyunca dört farklı okuldan 5. Ve 6. Sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Deney ve kontrol grubu olarak ayrılan öğrencilere uygulanan anket ve formlar sonucunda yapılan istatistik analizler sonucunda uygulanan programla zorbalık puanlarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Alkan, (2019) “Lise Öğrencilerinin **Sosyal Başarı Hedefleri ve Akran Zorbalığı** Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” konulu çalışmasında 384 lise öğrencisinin sosyal başarı hedefleri ile akran zorbalığı düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilerek demografik değişkenlerle olan ilişkileri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Çelenk ve Yıldızlar, (2019) yaptıkları çalışmada fen ve meslek liselerinde öğrenim gören 478 lise öğrencisinin **akran zorbalığı ve mağduriyetinin sıklığını, zorbalık türlerinin** sosyo-demografik özelliklere göre değişimini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda 9.sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha fazla zorbalık yaptığı ve mağdur olduğu bulunmuştur. Akran zorbalığı türleri içinde en fazla fiziksel zorbalık yapıldığı, zorbalık olaylarının en fazla okul yurtlarında yapıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akay, (2019) İlkokul Öğrencilerine Yönelik Geliştirilen **Duygusal Farkındalık Etkinliklerinin Akran Zorbalığını** Önlemede Etkisi konulu çalışmasında toplam 275 öğrenciye ön test ve son test uygulanarak önce sorumluluk, paylaşma, yardımlaşma, empati, iletişim gibi duygusal farkındalık etkinlikleri uygulanmış sonra gözlem, anket formları, öğretmen görüşleri değerlendirilerek duygusal farkındalık etkinliklerinin akran zorbalığını azalttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

2.1.15.Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar

Akran zorbalığı hakkında dünya üzerinde en kapsamlı araştırmaları Dan Olweus yapmıştır. 1978’de örneklemini 150.000 öğrencinin oluşturduğu zorbalık belirleme çalışmasının sonucuna göre öğrencilerin toplamda %15’inin zorba veya kurban olarak zorbalık deneyimleri vardır. 1991 yılında Norveç’te örneklemini 80.000 ilk, orta ve lise öğrencisinin oluşturduğu araştırmada, öğrencilerin %10’unun iki aylık bir surede kurban olduklarını, %7’sinin ise yine aynı süre içerisinde zorba oldukları sonucuna ulaşmıştır. Olweus, 2001’de örneklemini 110.000 ergen öğrencinin oluşturduğu yenilediği araştırmanın sonuçlarına göre 1983 yılında yaptığı çalışmaya göre zorbalık olaylarının %65 oranında arttığını saptamıştır (Çayırdağ, 2006).

Galea ve ark. (2010) yaptıkları araştırmada yaşları 10-14 arasında olan toplam 264 ortaokul öğrencisinin **cinsiyet ve yaş faktörüne bağlı olarak akran zorbalığında zorba veya mağdur taraf** olmalarını incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin %3,8'inin önceki 3 ay boyunca haftada bir veya daha fazla zorba davranışta bulundukları ve % 40,5'inin haftada bir kez veya önceki 3 ay boyunca daha sık zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Cinsiyet farklılıkları göz önüne alındığında, kızların erkeklere oranla daha fazla zorbalık davranış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Konishi ve ark. (2010) okul ortamlarının akademik başarı üzerindeki etkisinin araştırdıkları çalışmalarında **okulda zorbalık, öğrenci-öğretmen ilişkisi ve akademik performans arasındaki ilişkiyi** incelemişlerdir. Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü tarafından yürütülen daha geniş bir uluslararası araştırmanın bir parçası olarak Kanada'da toplanan verileri kullanan katılımcılar, 15 yaşındaki 27.217 öğrenci ve 1.087 okul müdürünü içeriyordu. Araştırmanın sonucunda akademik başarının okuldaki zorbalık ile ters orantılı ilişkili olduğu ve öğretmen öğrenci ilişkisi ile doğru orantılı ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Hemphill ve ark. (2011) 7. ve 10. Sınıfta okuyan öğrencilerin 11. Sınıfa geldiklerinde **zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma durumlarına göre ortaya çıkan psiko-sosyal sonuçlarını** tespit etmek için Uluslararası Gelişim Çalışmasının birçok ülkeyle ortak yürüttüğü çalışmada toplam 5769 öğrenci katılımcı olarak araştırmaya katılmıştır. Araştırmanın sonucunda beş öğrencinin birinin zorbalık yaptığı, mağduriyet oranlarının %30 oranında olduğu belirtilmiştir. 7. Sınıfta zorbalık olayına zorba veya mağdur olarak katılmış olmanın 11. Sınıfta çok etkisinin görülmediği ancak 10. Sınıfta yaşanan akran zorbalığında zorba veya mağdur olanların 11. Sınıfta depresif davranışlar sergiledikleri ortaya konmuştur.

Bowllan (2011) kırsal kesimdeki ortaokula devam eden öğrencilerle yaptığı çalışmada Olweus'un geliştirdiği **akran zorbalığı önleme programının okulda akran zorbalığını önlemede etkisini** araştırmıştır. Bir yıl AZÖP uygulanmış 112 öğrenci ile programın uygulanmadığı 158 öğrenciye uygulanan zorba ve kurban ölçeği uygulayarak sonuçları karşılaştırarak sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda kız ve erkekler arasında farklılıklar tespit edilirken katılımcı olarak 17 öğretmene uygulanan anketle AZÖP uygulanan öğrencilerin 1 yıl sonunda zorbalık gösterme ve

zorbalığa uğrama oranlarının düştüğü sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Bulgular, AZÖP programının 7. sınıf kız öğrencileri ve öğretmenleri üzerinde anlamlı bir olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

Hoertel ve ark. (2011) yaptıkları çalışmada **akran zorbalığında cinsiyet faktörünün etkisi** araştırılmıştır. Erkeklerin zorbalık olaylarına dâhil olma olasılığının kadınlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. 2001-2002 yıllarında ABD’de yaşayan 43.000’den fazla yetişkinle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen veriler sonucunda zorbalığa uğramış 2460 kişi ile zorbalığa uğramamış 39.501 katılımcının verileri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre erkeklerin zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama oranlarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca cinsiyetle psikiyatrik ve bağımlılık bozuklukları arasında ilişki tespit edilmiştir. Zorbalığa maruz kalan kadınların erkeklere kıyasla yaşam kalitesi ve psikiyatrik sorunlar görüldüğü, zorbalık etkilerini yaşam boyu içselleştirme eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Cheraghi ve Pişkin (2011) **akran zorbalığı** konusunda İran ve Türk uyruklu öğrencileri karşılaştırdıkları çalışmalarında her iki grupta da liseye devam eden öğrencilere aynı ölçekleri uygulayarak bulgular arasında demografik değişkenlere göre karşılaştırmalar yapmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre her iki öğrenci grubunda da erkekler kızlara göre daha fazla hem zorba hem mağdur oluyorlar, ülkeler arası sonuçlara göre ise Türk öğrenciler İranlı öğrencilere göre daha fazla mağdur oluyorken; zorbalık türleri açısından İranlı öğrencilerin daha çok fiziksel zorbalığa maruz kalıyorlar, Türk öğrencilerin ise en çok maruz kaldıkları zorbalık türü dışlanma olarak tespit edilmiştir. Zorba olma durumlarına göre ise Türk öğrencilerin fiziksel ve sözel türde akranlarına daha çok zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Hong ve Espelage, (2012) **Bronfenbrenner’ın ekolojik çerçevesi bağlamında okulda zorbalık ve akran mağduriyeti** ile ilişkili risk faktörlerini araştırılmıştır. Risk faktörleri ile zorbalık davranışı arasındaki ilişkileri açıklayan teorilerin de yer aldığı çalışmada erkeklerin genel olarak zorbalığa kızlardan daha meyilli oldukları, kızların ise daha çok dolaylı zorbalık yaptıkları, ayrıca erkeklerin genelde zorbalığın doğrudan mağduru ve faili oldukları bulunmuştur.

Griezel ve ark. (2012) tarafından Avustralya’da ortaokulda öğrenim gören 803 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada **siber zorbalığın altında yatan yapıyı, cinsiyet ve sınıfta geleneksel ve siber zorbalık davranışlarındaki farklılıklarını** ortaya koymak hedeflenmiştir. Bulgular zorbalık teorisi bağlamında yorumlanmıştır. Ayrıca, soruşturmanın potansiyel sınırlamaları ve teori, araştırma ve uygulama için etkileri tartışılmıştır. Zorbalık ve zorbalığın geleneksel ve siber biçimlerinin sınıf etkileşimi ile cinsiyet üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Araştırma bulgularına göre erkek öğrencilerin siber zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama oranlarının kızlara göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Jansen ve ark., (2012) Hollanda’da okula yeni başlayan yaşları 5-6 olan çocuklarda **zorbalık davranışındaki yaygınlığı ve sosyoekonomik eşitsizlikleri** incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada toplamda 6379 çocuğun öğretmenlere uygulanan anketler sonucu tespit edilen zorbalık davranışları ile ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda çocukların üçte birinin zorbalık olayına karıştıkları, bunların %17’sinin zorba, %13’ünün zorba-mağdur, %4’ünün ise mağdur olduğunu belirtilmiştir. Araştırmada ayrıca ailelerin sosyo-ekonomik seviyesinin düşük olması, yaşanan çevre koşulları ve akran zorbalığına uğrama veya maruz kalma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Murray-Harvey ve Slee, (2012) öğrencilerin **akran zorbalığı ile baş etme stratejilerini** öğrenmek ve okul yönetici ve öğretmenlerine öğrencileri anlamak ve yardım etmeleri için önleyici program geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla yürüttükleri çalışmada Avustralya’da lise eğitimi gören toplam 1223 öğrenci ile zorbalık ve zorbalığa karşı kullandıkları yöntemleri belirleyen ölçekler uygulamışlardır. 82 uzman denetiminde zorbalık türleri, zorbalık sıklığı ve başa çıkma stratejileri değerlendirme yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda hangi tür zorbalığa karşı öğrencilerin nasıl bir yöntem geliştirdiği raporlanırken zorbalıkla baş etme stratejileriyle ilgili kız ve erkek öğrenciler arasında belirgin bir fark bulunamamıştır. Ciddi derecede zorbalığa maruz kalan mağdur öğrencilerin etkisiz yöntemleri tercih ettikleri belirtilmiştir. Zorbalıkla baş etme stratejileri olarak okuldan ve zorbalardan uzak durma, kendini suçlama etkisiz yöntemler olarak, yardım isteme, okul ve aileyi durumdan haberdar etme etkili yöntemler olarak belirtilmiştir.

Barrett ve ark. (2012) Ulusal Suç Mağduriyeti Araştırması'nın Okul Suç Eki'nden alınan verileri kullanarak **suç korkusu ile okulda kaçınma ve akademik başarı** arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptıkları araştırmanın sonucunda, korkunun bir öğrencinin ders ve sınıf geçme ihtimalini arttırdığını ama öğrencinin daha yüksek notlar alma olasılığını ve üniversiteye devam etme arzusunu azalttığını göstermektedir. Ancak okulda korku ve suçtan kaçınma ders dışı etkinliklere katılımı anlamlı bir ilişki içinde bulunmamıştır.

Silva ve ark. (2013) ilköğretim öğrencileri arasında **akran zorbalığının yaygınlığını tespit etmek ve akran zorbalığının cinsiyetle olan ilişkisini** ortaya koyma amacıyla Portekiz'deki yedi ilköğretim okulunda yaşları 7-14 arası toplam 387 öğrenciye Olweus akran zorbalığı anketi anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda akran zorbalığına katılımda cinsiyet faktörünün akran zorbalığı türü ve öğrencilerin zorba veya mağdur olmaları üzerinde etkili olduğu istatistik verilerle ortaya konmuştur.

Dunne ve ark. (2013) yaptığı çalışmada Gana öğrenim gören lise öğrencileri arasında **akran zorbalığının etkisini** araştırmıştır. Zorbalığa ek olarak duygusal sorunlara sahip olmanın, zorbalık ve okula devam arasındaki ilişkiyi ve arkadaşlıklarının bu ilişkiler üzerindeki azaltıcı etkisini, kademeli olarak etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Sonuç olarak akran zorbalığında cinsiyet farklılığı olduğu, erkeklerin arkadaşlarının desteğiyle zorbalığın etkilerini azalttıkları, kızların özellikle psikolojik zorbalığa maruz kaldıklarında zorbalığın duygusal etkilerinden kurtulamadıkları belirtilmiştir.

Mundbjerg ve ark. (2014) tarafından Danimarka'da 1990-1992 yıllarında dünyaya gelen toplam 10,907 çocuk ve ailesi ile anlaşıma yaparak 2001 ve 2002 yılında çocuklar 9-11 yaşlarına geldiklerinde yapılan aile ve öğretmenleri tarafından gözlem, uygulanan anketler sonucunda **ilkokul döneminde yaşadıkları zorbalık olaylarının gelecekteki sonuçları arasındaki nedensel ilişki** incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların sosyoekonomik durumları, geçirdikleri hastalıklar, doğum sıralamaları, aile gelir düzeyi, aile madde kullanımı, suça karışma durumları gibi demografik özelliklerin de incelendiği araştırmada mağdur olan çocukların aile ortamının fiziksel ve bilişsel gelişimleri gibi özelliklerin etkili olduğu, zorbalığın

şiddeti, sıklığı, türü ve mağdurun başa çıkma stratejilerine göre akademik başarının düşmesi gibi akran zorbalığının kısa ve uzun vadeli sonuçları ortaya konmuştur.

Evans ve ark. (2014) Farrington ve Ttofi'nin geliştirdiği 44 maddelik **zorbalığa müdahale uygulama programının** genişletilmesi amacıyla 2009-2013 yılları arasında akran zorbalığı önleme konusunda yapılan çalışmalarla sistematik değerlendirme yapmışlardır. Araştırmalarının sonucunda ABD’de ve diğer yerlerde uygulanan programların etkisi ve sonuçları ele alınmıştır.

Goodboy ve ark. (2015) **zorbalığa bağlı lise mağduriyet deneyimlerinin üniversite öğrencilerinin ilk yıllarındaki deneyimlerini etkileyip etkilemediğini** belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada 149 üniversite öğrencisi katılımcı olmuştur. Araştırmanın sonucunda lise dönemi yaşanan akran zorbalığının etkilerinin üniversitenin ilk yıllarında akademik uyum, sosyal uyum, kişisel-duygusal uyum, kurumsal bağlılık akademik uyum, sosyal uyum, kişisel-duygusal uyum, kurumsal bağlılık üzerinde olumsuz etkisinin olduğu belirtilmiştir.

Axford ve ark. (2015) okul merkezli **akran zorbalığını önleyici programların etkili olabilmeleri için ebeveyn katkısının önemi** ve nedenlerini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmalarında çocukların zorba veya mağdur olmalarında ebeveyn kaynaklı sebeplerin tespiti, ebeveyn katılımıyla önleyici programların daha etkili hale geldiği belirtilmiştir.

Brendgen ve Poulin, (2018) **okullarda zorbalığının olumsuz sonuçlarının** araştırıldığını ancak bu sonuçların yetişkinlik döneminde etkisinin olup olmadığının belirsiz olduğundan hareketle akran zorbalığı mağduriyetlerinin yetişkinlikte etkisi ve koruyucu faktörleri araştırmışlardır. Araştırmaya 12 yaşından 22 yaşına kadar takip edilen 251 kişi katılmıştır. Katılımlar 12-17 yaşları arasında okulda yaşadıkları mağduriyetleri, 22 yaşlarında ise iş yeri mağduriyetlerini bildirerek duyguları, arkadaşlık ilişkilerini ve depresyonla ilgili değerlendirmeler yapmışlardır. Katılımcıların 12 yaşındaki saldırganlık ve anksiyete bozukluğu derecelerinin 22 yaşında iş hayatına da yansıdığı, iş hayatında depresyon belirtilerin olduğu belirtilmiştir.

Garandeau ve ark., (2018) Finlandiya’da geliştirilen **zorbalığı önleme programı** Kiva ile akran zorbalığı mağduriyeti yaşayanların aynı ortamı paylaşımlarının çocukların **psikolojik iyileşme ve sosyal uyumları üzerinde olumlu etkisini** araştırmak amacıyla yaş ortalaması 11 olan 170 mağdur çocukla yaptıkları çalışmanın sonucunda akran zorbalığına karşı geliştirilen Kiva (Kiusaamista Vastaan) programının olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir.

Kafan ve ark. (2018) Çocukların zorbalığı önleme programlarından daha iyi yararlanmasını sağlamak, zorbalığın önlemeye engel olan potansiyel faktörleri belirlemek için grup temelli zorbalığı önleme programını uygulayarak **mağduriyete sebep olan bireysel farklılıkları** ele almışlardır. Araştırmaya katılan yaşları 7-12 arası toplam 9122 öğrenciden 6142 tanesine grup halinde zorbalığı önleme programı uygulanmıştır. Kalan 2980 çocuk kontrol grubu olarak değerlendirmeye alınmışlardır. Araştırmanın sonucunda akranları tarafında dışlanan, ebeveyn ilişkisi zayıf olan, içine kapanık çocuklarda zorbalığı önleyici programın etkisinin az olduğu, bu özellikteki çocukların mağdur olmaya devam ettikleri ve zorbalığa maruz kalmalarının kalıcı sorunlara yol açtığı belirtilmiştir.

2.2. Babalık Rolü Algısı ile İlgili Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde “Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması” konulu araştırmanın akran zorbalığı sonrası bir diğer kuramsal ve kavramsal temelini oluşturan babalık rolü algısı konusu ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Son olarak babalık rolü ve algısı ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Aile Kavramı

Baba, babalık rolü, babalık rolü algısı tanımlarından önce bu tanımları anlamlı hale getiren aile kavramı ele alınacaktır.

Türkçe Sözlük (TDK, 2005) ve (TDK, 2019) aile tanımları şöyledir:

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; birlikte oturan hısım ve yakınların tümü, eş, karı; aynı gaye üzerinde anlasan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü; temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğudur.”

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.” olarak tanımlanmaktadır.

Aile ile ilgili alan yazında geçen bazı diğer tanımlar ise şöyledir:

“Aile bireyin doğduğu andan itibaren yaşamını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu bakım ve desteğin sunulduğu, toplum değerlerinin yaşandığı ortamdır.” (Bayer, 2013).

“Bireyin içindeki yasadığı toplumla bütünleşmesinin başladığı, doğumdan itibaren bireye, toplumun kural, norm ve değerlerinin öğretildiği ilk toplumsallaşma kurumudur” (Ozankaya, 1991).

Aile tanımı içinde baba kavramını kullanan Bülent Somay'a göre ise aile babanın egemenliğini ve kadın (anne) ile çocuğun babaya tabiiyetini içeren mekândır. Aile bireyi çocukluk döneminden itibaren topluma hazırlayan, hayatı boyunca taşıyacağı rolleri anlamlandıran “karakter fabrikası” olarak tanımlanmıştır (Yaşartürk, 2014).

Başaran (2013)'a göre nasıl ki her toplumun kendine özgü bir işleyişi, kendi iç kuralları vardır, toplumun en küçük yapı taşı olarak bilinen ailenin de birtakım işleyiş ilkeleri vardır. Birincisi, aile üyelerinin birbirine bağımlılığı, ikincisi dış dünyayla aile arasındaki sınırı ailenin belirleyerek, aile içi ve dışı ilişkilerde seçici olmasıdır. Üçüncüsü ise ailenin kendine özgü iletişim sistemini kurması, dördüncüsü aile üyeleri için gerekli işlevleri sağlayarak üyelerin bir arada kalması için gerekli ikincil işlevler (geziler, yemekler, aile etkinlikleri vb.) üretmesidir. Başaran (2013)'e göre bu işleyiş ilkelerine uyum yapının bütünleşerek devam etmesini sağlar.

Bir insanın kişilik özellikleri doğduğu aile ve yetiştiği çevre içinde hem anne babadan gelen kalıtım özellikleriyle hem de ilişkide olduğu kişilerle etkileşimin sonucunda meydana gelir. Bu etkileşimle ilgili yapılan çalışmaların çoğu aile odaklı olmakla birlikte baba- çocuk ilişkisinin önemi ihmal ve göz ardı edilerek çalışmaların çoğu anneye odaklanmıştır (Evans, 1996).

Çoraklı, (2007) aileyi bireyin ilk sosyalleştiği, topluma hazırlandığı eğitim yeri olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde aile tanımında sosyalleşme vurgusu yapan Vlasova, (2016)'a göre aile çocuğun toplumdan önce sosyal deneyimler yaşayacağı, farklı yaş ve cinsiyetteki bireylerin oluşturduğu ilk sosyal gruptur.

Aile ilgili yapılan tanımlardan hareketle, bireyin bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinin geçirdiği aile ortamının onun hayatında çok önemli olumlu ve olumsuz çok önemli etkileri olduğu söylenebilir. Aile hayatta ilk sosyal etkileşimin yaşandığı, yetişkinlik dönemine temel olacak ilk gözlemlerin yapıldığı, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal gereksinimlerinin karşılandığı yerdir (Ermiş, 2008). Bu bağlamda Yörükoğlu, (2006) aileyi bireyin toplumsal ilişkileri mikro planda gözlemleyecek bir ortam olarak tanımlamıştır. Çocuğun bu ortamda iç içe ve karışık sosyal ilişkilerde olası sorunların uzlaşmacı ve işbirlikçi yaklaşımla nasıl çözüleceğini öğreneceği gibi tam tersi

sorunların şiddet ve öfkeye dayalı çözüm şeklini de gözlemleyebileceği bir yer olduğuna dikkat çekmiştir.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda ailenin çocukla ilgili yeme, içme, barınma ve korunma gibi maddi ve temel ihtiyaçlarını giderme rolü dışında çocuk gelişimine bütüncül yaklaşım ailenin çocukla ilgili diğer sorumluluklarına dikkat çekilmektedir. Bağatarhan ve Nazlı, (2013) aile içi ilişki örüntülerinin her birinin ayrı ayrı çocuğun sağlıklı bir birey olarak gelişimindeki önemini vurgulamıştır. Koşkunlu, (2008) ailenin sadece fiziksel ihtiyaçlardan değil, çocuğun kişilik inşasında, ruhsal problemlerin önüne geçmede, zihinsel ve dil gelişimi için, yetişkin hayatında sevgi ve güven temelli ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan ilgi ve desteği sağlaması gerektiğini belirtmiştir.

Tüm bu aile ve ailenin rolü tanımlamalarında yola çıkarak ailenin sadece bebeklik ve çocukluk yıllarında değil, tüm yaşamını etkileyecek güçte bir temel oluşturduğu, çocuğa rol model olarak hem fiziksel hem psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir.

2.2.2. Rol Kavramı ve Babalık rolü

Rol, her bir bireyden kendisinin sahip olduğu statüye göre beklenen davranışlar demektir. Ortak bir kültürün oluşmasında ve aktarılmasında rol kavramı büyük önem taşımakla beraber, kültürel olarak da tanımlanan roller, insanların davranışlarının tahmin edilebilmesini sağlamaktadır.

Biyolojik olarak kadın ve erkek olarak sınıflandırılan bireylerin cinsiyet, toplumsal, sosyal, statü gibi farklı açılardan davranışları rol olarak tanımlanmaktadır. Uğurlu ve Akbaş Uslu, (2013) rol kavramını toplumsal açıdan ele alarak sosyal varlık olan bireylerin davranışları ve toplum arasındaki bağ olarak tanımlamaktadır.

Hem cinsiyet hem ebeveyn rollerinin temelleri bebeklikte atılmaktadır. Çocuğa davranışlar, seçilen oyuncak ve kıyafetler, verilen sorumluluklar çocukluk döneminde cinsiyet farklılıklarını ortaya çıkarır. Çocukluk döneminde bazı ortak yetenek ve ilgi alanları olsa da ergenlik çağına gelen kız ve erkek çocukları toplumsal beklenti ve sosyalleşme sürecinin etkisiyle kadın ve erkek cinsiyet ve toplumsal roller belirlenirken kadın ve erkek farkında olmadan karşılıklı kalıplaşmış yargılara sahip olurlar (Liebert, Wicks- Nelson, & Kail, 1986).

Baba kavramının sözlükteki manasına baktığımızda, bir çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek, çocuk sahibi erkek, koruyucu, babalık duyguları ile dolu kimse olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

Akran zorbalık durumları ile babalık rolü algılarının karşılaştırıldığı çalışmada anne ve baba kavramları biyolojik özellik ve farklılıkları dışında toplumsal roller açısından annelik ve babalık rolü üzerinden ele alınacaktır. Zeybekoğlu, (2013) baba olmayı, erkek olmanın getirdiği toplumsal bir rol olarak ele aldığı çalışmasına göre babalık erkek olmanın alt kategorisidir. Ancak annelik doğurganlık özelliğiyle kadının dünyaya bir çocuk getirmesi özelliğiyle daha somut bir rol olduğu için kadının bu rolü sahiplenmesi çok daha gerçekçi ve kolaydır. Dolayısıyla anne ve baba olmak ebeveyn rolleri açısından çok farklı süreçlerdir. Bu farklılık biyoloji farklılığın yanı sıra toplumsal bağlamda da erkek ve kadına farklı roller belirlemiştir. Kadının çocuk dünyaya gelmeden kurduğu bağ ve erken başlayan annelik sürecinin yanında erkeğin çocukla arasında bağ kurması ve baba rolünü üstlenmesi daha zordur. Bu durumda baba aile içinde kadın ve çocuk ikilisinin dışında kalan çoğunlukla kadını ve çocuğu dışardan destekleyen ve geçimlerini sağlayan role dönüşmüştür (Zeybekoğlu, 2013). Bu bağlamda babalık rolü toplumda erkeğe yüklenen güç ve otoritenin etkisi altında şekillenmiştir.

Okray, (2015) baba kavramını kuşaklar arasında farklılık yaratan, çocuğa sosyal, kültürel ve cinsel kimlik de kazandıran kişi olarak tanımlamaktadır. Babalık rolü algısı ile ilgili yapılan son dönem çalışmalarda babaya iki farklı rol atfedildiği dikkati çekmektedir. Birincisi erkek olmasından kaynaklanan baba olmak rolü ikincisi babalık yapmakla ilgili görevlerini içine alan ebeveynlik rolüdür. Bu iki kavram bir arada olunca babalık rolü kavramını açıklayabilir. Birincisi yani erkek cinsel kimliğinden kaynaklanan baba olmak rolünün alt başlığında ailenin geçimini sağlamak, onları korumak, fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak gibi kültürel öğretilerle de harmanlanmış bir erkek kimliğinin yenilenmiş hali olarak düşünülebilir. Öte yandan ebeveynlik rolü ile babalık yapmak ise baba olan erkek kimliğin çocuğunun fiziksel gelişimine ek olarak sosyal ve duygusal gelişiminden sorumlu bir babalık tanımını içine almaktadır. Bu bağlamda babalık rolü algısını ele alırken ebeveyn davranışlarının tamamını kapsayan roller anlaşılmalıdır. Kısaca babalık rolü baba olma ve babalık yapmak kavramlarının birleşimidir. Babalık rolü hem eşin hem çocukların hayatlarına

olumlu veya olumsuz katkı sağlama, yön verme gücüne sahiptir. Baskıcı bir babalık rolü üstlenen ile demokratik tutum sergileyenlerin babalık rolleri arasındaki fark aile fertlerinin üzerinde etkili olacaktır (Bozok, 2018).

Babalık rolüyle ilgili bu ayrımın kadın erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan ve kültürel öğretilerin anne ve baba rollerine yüklediği farklı anlamlardan kaynaklandığına vurgu yapan Telli (2014), baba olmanın zorluğunun erkeklerin kadınlar gibi doğum yoluyla çocuk sahibi olmadıklarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu bağlamda çocuk ve anne arasındaki doğal biyolojik bağdan yoksun olan baba için çocuklar arasında benzer bir bağ kurmak babalık yapmak kavramıyla ilişkilendirilebilir. Özkan ve ark. (2016)'ya göre önemli olan anne ve babanın bu rolleri nasıl yorumladığıdır. Her iki cinsiyet açısından ebeveynlik süreci ortaktır, aynı anda başlar. Babanın babalık rolünü inşa etmesi kendi kişisel çabasına bağlı olarak ortaya çıkan ve gelişen bir süreçtir.

2.2.3. Babalık Rol Algısının Oluşması

Babalık rol algısının oluşma süreci erkeklik algısıyla bağlantılı olarak tarihsel süreç içinde kültürel kodlara göre hem yaşanan yüzyılın şartlarıyla hem yaşanan toplumun öğretilerinin harmanlanmasıyla oluşur ve sürekli değişim ve dönüşüm halindedir. Dolayısıyla babalık rol algısının oluşma sürecini erkeklik algısının oluşma süreciyle paralel olarak ele alınmıştır. Connell, (1998) bu nedenle kitabında “erkeklikler” (masculinities) kavramına değinerek her toplumun erkeklik ve dolayısıyla babalık algılarının farklı olduğuna vurgu yapmıştır.

Babalık rol algısının oluşma süreci her toplumun tarihsel döngüsünde gün gün değişerek yeni bir algı formu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bugünün babalık rolü algısı geçmişteki babalık rolü algısıyla aynı olmadığı gibi yarının babalık rolü algısı da bugünküyle aynı olmayacaktır.

Dökmen, (2012) ve kadınlık algılarının biyolojik özellikler açısından cinsiyet ayrımı dışında her toplumun kendine özgü cinsiyet algısının olduğuna vurgu yaparak cinsiyet farklılıklarıyla ilgili algımızın çoğunlukla sosyo-kültürel ve toplumsal rollere göre şekillendiğini belirtmiştir.

Erkek ve kadının toplum içindeki cinsiyet ve rol algıları ebeveyn olduklarında babalık ve annelik algılarını da etkilemektedir. Erkek ve kadın için aynı anda çocuk sahibi olmayla kazanılan bu yeni statü ve rol gelişim süreci anne ve babanın kendi algılarıyla belirledikleri çocukla olan ilişki modeli, görev paylaşımıyla, çocuğa karşı farklı tutum ve davranışlarıyla farklı bir süreçte devam eder (Baydar, Akçınar, & Imer, 2017). Fizyolojik farklılıklardan dolayı baba olmak annenin doğurganlığının yüklediği annelik rolünden farklı olarak babanın babalık rolü algısının oluşum sürecine bağlı olarak gelişir. Bu algı çocuğun ve annesinin geçimini sağlamakla sınırlı olabileceği gibi, çocuğun sadece ahlaki değerlerinin öğreticisi olmak veya rol model olmak sorumluluğuyla sadece erkek çocukla ilişki kurmak olabileceği gibi çocukla görev merkezli değil anneyle ortak bir paylaşım zemininde çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını doğal babalık dürtüsüyle karşılayan bir baba modeli olarak da gelişebilir (Sancar, 2016).

Baba çocuk ilişkisi, aile içinde babanın konumu ve rolleri annenin çocukla olan ilişkisinden farklıdır. Bu farklılık toplumlar arası değişim gösterdiği gibi aynı toplum içinde farklı sosyo-kültürel tabakalar içinde de farklılık göstermektedir. Zeybekoğlu (2013) babalık rolünün kadının belirlediği sınırlar içinde kadına bağımlı olarak geliştiğini dikkat çekmiştir. Babanın temel görevi kadın ve kadının bakım ve sorumluluğundaki çocuğun geçimini sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu durum baba çocuk ilişkisini ekonomik temelli bir düzlemde gelişim göstermektedir. Halbuki gebelik sürecinin başlamasıyla anne ve babalık rolü başlamaktadır. Özkan (2016) bu yeni kimliği benimseme ve sahiplenme sürecinin babanın kendi babalık rolünü inşa etmesiyle oluşan bireysel farklılıklar içeren babalık rolüyle ilgili kişisel katılım, algı ve yorumlamasıyla gelişim gösterdiğini belirtmiştir.

Erkeklerin babalık rol algısının gelişmesinde temel evlilik öncesi erkeklik algıları, rol model aldıkları kendi babaları, evlilik sonrası kadınla olan ilişki, aile içinde erkeğin rolü ve babalık rolü algısı bu temel üzerine kurulup eşin kültürel kabul ve beklentileriyle yeni bir sürece evrilirken çatışma ve ortaklarda buluşma ile yeniden şekillenir. Dolayısıyla babalık rolü algısında oluşum süreci farklı etkenlerle bireysel farklılıkları da beraberinde getirir. Aynı toplumda yaşayan erkekler arasında farklı babalık rol algıları, farklı baba katılım modelleri ortaya çıkmaktadır. Türk toplumunda ataerkil aile modelinde temelleri atılan babalık kavramı modern ve post-modern

akımların etkisiyle değişime uğrayarak yeniden tanımlanmaya devam etmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Türk toplumunun gelenekleri ve modernleşme ile gelen yeni aile kavramları arasında her erkeğin farklı bir babalık algısının oluşabileceğine vurgu yapan Türkdoğan, (2007) kırsal ve büyük şehirlerde yaşayan aynı bireylerindeki farklı baba modellerine dikkati çekmiştir.

Babalık rolü ile ilgili tarihsel süreçlerde yaşanan değişimler erkeklerin babalık rolü algılarını etkileyerek süreç içinde daha katılımcı, çocuğuyla oyun yoluyla ilişki kuran, bakımını üstlenen yeni baba modellerini ortaya çıkarmıştır. Bu değişimin yanı sıra bilinç düzeyinde yaşanan bu değişim bilinç altında kalan kültürel kodların etkisinden tamamen kurtulmamıştır. Baba ile devlet otoritesi arasındaki bağ, devlet baba kavramının koruyucu, sahiplenen rolüyle baba rolünü özdeşleştirmektedir. Bozok, (2018) erkek olmanın en büyük güç göstergesinin baba olmak olduğuna dikkat çekerek erkek ve kadın her iki cinsiyet için de erkek olmak ve iktidar birlikte kodlanmış kültürel değerler olarak babalık rolünün erkek rolüne güç katarak babanın sözünün geçerliliği, saygıyı hak ettiği, karşı gelinmesi zor bir güç olduğu kodlarına vurgu yapmıştır.

Erkekler babalık rolünün geleneksel ve kültürel öğretilerin otoriter kalıpları üzerine daha katılımcı, yardımcı, paylaşımcı bir baba kimliği ile bütünleştirmiş, ortaya özgün babalık rolleri çıkmıştır (Zeybekoğlu, 2013). Bu bağlamda erkek ve kadın rollerinin tecrübe edildiği ve yaşanıldığı her aile içinde cinsiyet kimlikleri farklılık gösterdiği gibi bu ailelerde yetişen çocuklarında cinsel kimlik algıları kendi rol modelleri olan anne ve babaları ile şekillenmektedir. Ataerkil Türk toplumundaki tek tip, belirli kalıptaki erkek ve baba rolleri değişime uğradığı her yeni evlilikte yeni bir değişim sürecine girerek farklı babalık rol algılarıyla her nesil yeniden şekil almaktadır (Kümbetoğlu, 2011).

Osherson, (1986) babalık rolü algısıyla ilgili yaptığı araştırma sonucunda dikkati çeken önemli bir husus kendi babalarıyla baba oğul ilişkisi yaşamamış olan babaların babalık hakkındaki görüşlerinde tutarsız oldukları, babalık algılarının tam oluşmadığı sonucudur. White, (1994) yeni bir babanın babalık kavramıyla ilgili algısının, tutum ve davranış şekillerinin kendi babalarıyla olan ilişkilerinin yeniden kurgulanması olarak yorumlamıştır. Dolayısıyla babalık rolü algısının oluşum sürecinin kültürel

öğretiler, modernleşmenin, batının etkisiyle tarihsel süreçte değişime uğrayan bu öğretilerin yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkan bireysel farklılıklara dayalı yeni babalık rolü inşasının yanı sıra babaların rol modelleri olan kendi babalarıyla olan ilişkilerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.4.Tarih Boyunca Babalık Rolünün Değişimi

İnsanlık tarihinin başlaması aynı zamanda kadın ve erkek cinsiyet ve anne baba olmak rollerinin de tarihteki başlangıcıdır. Batı ve doğunun tarihinde hem mitolojik hikayelerde hem Mezopotamya coğrafyasındaki kahramanlık hikayelerinde erkek tanrıyı, kralı, güç ve otoriteyi temsil etmektedir. Kadının doğurganlık özelliği ile annelik rolü, erkeğin güç hegemonyası altında kalmış. Babalık rolü ise koruyuculuk rolü ile özdeşleşmiş olduğu görülmektedir (Kraemer, 1991). Şenel, (2012)'ye göre babalık kavramının doğuşu ile ataerkil düzen aynı anda başlamıştır. Başlandığı günden itibaren kadının anne olması bir üstünlük olarak kabul edilerek erkeğin daha üstün olduğunu ispat etmek için üstünlük kanıtı olarak fiziksel gücü kadın ve aile üzerinde otorite kurarak göstermiş bu durum erkek egemen toplumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarihte adım adım geriye gidildiğinde insanların yeryüzüne dağılımları, yaşadıkları coğrafyalardaki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olayların babalık rolü üzerinde değişikliklere sebep olduğunu göstermektedir (Daly, 1993).

Her toplumda bireylerin benimsediği kültürel ve cinsiyet kodları vardır. Geleneksel toplumlarda güç, cesaret, otorite gibi erkeklik kodları benimsenen bir toplumda erkek bu koda uygun rollere göre davranmaya yönlendirilir. Erkek bu kodlara uygun olmayan davranışlar gösterdiğinde toplumun yaptırım ve baskılarına maruz kalır. Bu nedenle bazı erkekler toplumun gözü önünde geleneksel kodlara uygun, bazı yerlerde akıl ve vicdanına uygun hareket eder. Erkek ona bahsedilen güç ve iktidarı kaybetmemek için bu kodlardan tamamen vazgeçmeye cesaret gösteremez. Erkek ve kadın erkeğin güç ve iktidar kaybetmeme mücadelesi döngüsünün içinde kendilerine verilen kodlara uygun ve aksi davranışlarla yeni kimlikler ve roller üreterek yaşama devam ederler (Bülbül, 2014). Bu bağlamda aynı bakış açısıyla konuyu özetleyen Kepekçi, (2012) Gilmore'dan alıntılacağı "*üstesinden gelinmesi gereken bir zorluk, şiddetli bir mücadele ile kazanılması gereken bir ödül*" sözleri ataerkil toplumların erkeklik kodları ve erkek rolü sorunsalını özetlemektedir.

Babalık rolü ise geleneksel toplumlarda ise erkeklerin “güçlerine güç katan” bir rol olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçu, Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. , 2015). Bu geleneksel bakış açısı geçen yıl ve yüzyıllar içinde içinde çeşitli sebeplerle değişmişime uğramıştır. Bu değişim ve dönüşüm sürecine toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Aile, erkek, kadın, baba, anne gibi kavramlar evrensel olarak aynı kalsa da karşıladıkları anlamlar aynı toplum içinde dahi farklılık göstermektedir.

Toplumumuzda aile kavramındaki güven, sevgi, dayanışma gibi ve aile üyelerini birbirine bağlayan kodlar tüm toplumsal değişmelere rağmen hala varlığını korumaktadır. Evrensel kavramların değişim ve dönüşümü, göç, yoksulluk, teknoloji, sosyal değerler, kadının ev dışında roller edinerek, erkek alanı olarak bilinen alanlarda görünürlüğünü artması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Ekici, 2014). Bu nedenler dünya tarihinde toplumları sırayla etkileyerek sonuçla global değişimlere yol açmıştır. Değişimin tarihsel süreçte sebepleri arasında gösterilecek ilk olay sanayi devrimi ile başlayan endüstrileşme ile para kazanmanın zor ve önemli olduğu bir sürecin başlamasıdır. Bu durumda kadına dışarda çalışıp para kazanabileceği iş sahaları oluşurken, erkeği tek başına ev geçindirmesinin zorlaşması aile içinde kadın ve erkeğin rol değişimine dolayısıyla geleneksel aile tipinin bozulmasına yol açmıştır. Kadınların toplumdaki değişen yeri zamanla kadının kariyer planını, kadın ve erkeğin ev dışında birlikte çalışması çocuk sayısında azalmasına yol açarak kadının çalışma hayatında farklı alanlarda daha çok rol almasına sebep olmuştur. Kadının ekonomik özgürlüğüne kavuşması erkeğin mutlak otorite olmasını engellemiş feminizm akımlarının da etkisiyle kadın ve erkekle ilgili cinsiyet ve rol kalıpları tartışılır hale gelmiş ve erkeklerin de bilinçli kabullenilişle değişime uğramıştır (Basow, 1992).

Toplumunun geleneksel aile yapısı erkeğin evde söz sahibi ve mutlak otorite olduğu, bu erkek egemen düzenin babadan oğula aktarıldığı ataerkil adıyla bilinen baba otoritesine dayalı düzendir. Bu düzende baba evin geçimini, aile fertlerinin maddi ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlü olup çocuk bakımı sorumluluğu anneye devredilmiştir. Modernizmin etkisiyle her ne kadar babalar çocukların eğitim ve gelişimin eskiye göre daha çok sorumlu davransalar da yine daha çok işin maddi kısmında kalıp çocuklarıyla geçirdikleri vakit annelere oranla daha geride kalmıştır. Bu değişim batılı akımlardan etkilenen kadın kimliğindeki değişimlerin etkisiyle

kadının iş hayatında yer alması, erkeğin evdeki işler ve çocuklarla ilgili sorumluluk almasıyla babalık rolü ve babalık rolü algısının otoriter, mesafeli baba figüründen çocukla daha çok etkileşim halinde olan baba figürüne dönüşmesine yol açmıştır (Tezel & Tutkun, 2016).

Son yıllarda hayatın her alanında ortaya çıkan hızlı sosyal dönüşüm ve değişimler geleneksel babalık rolü algısını da değiştirmiştir. Geleneksel model babanın yalnızca eve ekmek getirip, ailesini geçindirmesini beklerken, modern model ve öğretiler babalık rolüne çocuğun gündelik yaşamındaki sorunlarına, sosyal gelişimine, duygusal ihtiyaçlarına odaklanması, katkıda bulunması gibi sorumluluklar yüklemektedir (Kuzucu Y. , 2011).

Babalık rolündeki bu değişim ve dönüşüm erkekler açısından “Yeni bir erkeklik inşası” adlandırılırken ataerkil yapının da bozularak babadan oğula aktarılan erkek ve baba rollerinin de dönüştüğü anlamına gelmektedir (Barutçu ve Hıdır, 2016). Babalık rolünü evrensel olarak ele almak kültürel ve coğrafi farklılıklar nedeniyle pek mümkün değildir. Ancak ortak pek çok özellikten yola çıkarak ortak tanımlar yapmak mümkündür. Bal, (2014) eskiden otorite olarak görülen annelerin çocukların disiplinini sağlarken korkutucu bir denetim mekanizması olarak sunduğu baba figürü yerini günümüzde çocuklarına öz bakım becerilerinde yardım eden, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde dahi fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan baba figürünü aldığını ve bu değişimle çocukla baba arasında kurulan bağın eskiye göre çok daha erken dönemlerde, çok daha güçlü şekilde kurulduğunu ve bunun babaya güven kazandırarak hem çocuk hem baba açısından olumlu sonuçlarının olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında babalık rolü algısının hem erkek hem kadın açısından değiştiğini, yeni babalık rolü kodlarının yazıldığı söylenebilir.

Babalık rolünün geçmişten günümüze değişim sürecine bakıldığında babaların bu yeni baba rolünü benimsediği, içselleştirerek çocuğuna karşı daha sevgi ve şefkatle yaklaştığı, geçmişteki baba rolünün aksine annelik rolü olarak görülen çocuk bakımı konusunda sorumluluk aldığı fark edilmektedir (Kök & Ünal, 2015).

Yeni dönemde değişen babalık rolü kavramı çocuk aracılığıyla erkeğe yüklenen, çocuğun ve kadının aile içinde değişen rollerinin etkisiyle bir taraftan yeni bir kültür oluştururken, bir taraftan kültürün ürünü olan halini korumaya devam

etmektedir. Dolayısıyla yeni kültürel ve toplumsal kodlarla babalık rolü daha karmaşık bir hale gelmiştir (Güloğlu, 2018). Bu değişimle ortaya çıkan yeni babalık rolü algısında evin maddi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu kadın ve erkek arasında bölüşülürken, erkek ebeveyn olma sorumluluğuyla erkeğe çocukların gelişimi ve yetiştirilmesinde aktif rol alma görevi verilmiştir. Toplumsal değişimin kadın ve erkek üzerindeki etkilerine bakıldığında erkek ve babalık rolü kavramlarında kadın ve annelik rolü kavramlarına göre çok daha hızlı bir değişim yaşandığı görülmektedir (Abay ve Demir, 2014).

Geleneksel modelden modern ailede modeline geçişte eşine ev işlerine yardım eden, bebeğin doğumuna giren, bebeklik döneminde bakım veren, çocukluk döneminde kız erkek ayrımı yapmadan çocuklarıyla vakit geçiren erkek tipleri baba, dede, dayı, amca kimliğinde çekirdek aile içinde görülmektedir. Bu değişim sürecinin kırılma noktası erkeğin kendi babasıyla yaşadığı çatışmaları, uzak ve gerilimli ilişkiyi fark edip kendi çocuğuyla bu gerilimden uzak bir ilişki inşa etme çabalarıdır. Dolayısıyla erkek kültürel kodların etkisinden uzak, kendi kendinin rehberi olarak yeni bir erkek, eş, baba modeli oluşturmaktadır (Avşar, 2014).

Her toplum için bu değişim süreci farklı tarihi olaylar ve akımların etkisiyle farklı zaman ve farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Beşpınar, (2014) özellikle 1970'lerden sonra geleneksel baba rolünde yavaş ama istikrarlı bir değişimle modern baba rolünün kabul görerek ataerkil baba modelinin geri planda kaldığını ifade etmektedir. 1970 sonrası başlayan bu dönüşüm sürecinin 1980'lere gelindiğinde artık yeni ebeveyn anlayışının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. 1980'li yıllara kadar ebeveynlik kavramı genel olarak tüm toplumlarda sadece annelik rolüyle örtüşmekteydi. Babalar çocukların ev okul ve diğer sosyal hayattaki sorunlarına karşı seyirci rolünü üstlenerek kendilerini bu alandan uzak tutmuşlardır. Ancak 1980 sonra hızla değişen ve teknoloji sayesinde toplumların etkileşiminin artmasıyla toplumsal yapılar, bireylerin ihtiyaçları, kadın ve erkeğin birbirlerinden beklentilerinin değişmesiyle toplum ve aile içi roller yeniden şekillenip farklı bir boyut kazanmıştır. Günümüzde kadınlar erkeklerin eskiden egemen olduğu iş hayatında hızlı yükselme ve yer almalarıyla, erkeklerden bağımsız maddi güce sahip olmalarının etkisiyle boşanma oranlarının artmasıyla evde ve ev dışı tüm alanlarda kadın erkek eşitliği

sorumluluklar söz konusu olunca dengeleri tamamen değiştirmiş, dolayısıyla babalık rolü ve babalık rolü algısı da değişmiştir (Taşkın, 2011).

Babalık rolü kavramının tarihsel değişim ve dönüşüm sürecinde önce geleneksel aile modellerinin yerine çekirdek aileye geçişle katı kültürel kodlar yumuşatılmıştır. Teknolojinin gücüyle toplumsal etkileşimlerin artmasıyla yeni aile modelleri içinde klasik erkek ve baba rollerinin yerini modern erkek ve babalık rolü algısı almıştır. Bu durumda kültür içinde yeni bir kültür oluşturulduğu, kültürel ve toplumsal normların dışına çıkıldığı görölmektedir. Ancak bu değişim hızı ve sonuçları her toplumda hatta toplumdaki her ailede aynı değildir. Geleneksel kodlara bağlılık, erkeğin değişime direnci, kadının rol değişiminde direnişi gibi güç ve denge etkileriyle bu değişim süreci her erkekte farklı şekilde gerçekleşmiştir. Toplumsal ve kültürel değerlerin aile yapısı üzerindeki etkisi doğal olarak her toplum ve kültüre özgü farklı babalık rolü ve babalık rolü algısı oluşturmuştur (Mercan ve şahin F., 2017).

Dolayısıyla Barutçu ve Hıdır (2016)'ın ifade ettiği gibi babalık algıları ve geleneksel erkek rolleri değişmiş olsa da her erkek için değişen babalık pratiklerini uygulamak kolay olmamıştır. Bu durumda toplumda geleneksel babalık rolünü ısrarla devam ettirmeye direnen erkeklerden bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte ebeveynlik rolünü kadınla paylaşarak çocuklarının bakım ve gelişimine dair ihtiyaçları anneyle paylaşan, kadın-erkek eşitliğini savunan erkeklerin sayısını ciddi oranda arttığını söylenebilir. Sonuç olarak hiçbir toplum için tek tip kadın, erkek, anne, babadan bahsetmek mümkün değildir. Her kadın ve erkek kendi ailelerindeki rol modellerden, kültürel öğretilerden etkilendiği ve modern anne, baba rollerinin benimsediği oranda kendi için yeni bir anne, baba kimliği inşa etmektedir.

2.2.5.Ebeveynlik Algısı Açısından Değişen Anne ve Baba Roller

Cinsiyet farklılıkları ve toplumsal roller açısından ele alındığında kadın ve erkek her ikisi için de anne ve baba rollerinin sonradan toplum tarafından biçimlendirilip, bireylere yüklenen roller olduğu vurgulanmaktadır. (Uğurlu ve Akbaş Uslu, 2013). Bu bağlamda Ecevit, (2003)'e göre doğurganlık özelliğin dışında annelik ve çocuk bakımını yerine getirme sorumluluğunda doğuştan kazanılan kadınsal özelliklerin yanı sıra annelik kültürel kodlara göre değişiklik gösteren, için yaşanılan sosyal yapı içinde yüklenen ve öğretilen rollerdir.

Geleneksel bakış açısıyla ataerkil aile yapısında doğum yapmak ve annelik doğallığıyla kutsal ve mucizevi kabul edilirken, babalık “*sonradan öğrenilen*” toplumsal bir rol olarak kabul edilmektedir (Demiriz ve Baran, 2018).

Ebeveynlik algısının toplum tarafından sınırları çizilen, kadın ve erkeğe kız ve erkek çocuklarının, erken dönemlerden itibaren, anneleri ile yaşadıkları farklı deneyimler nedeniyle farklı kendilik algıları geliştirdiğini, kadınlık ve erkeklik algılarının da annelik ve babalık algılarını şekillendirdiğini belirtmektedir (Erdoğan, 2004).

Geleneksel ebeveynlik modelinde baba ev dışında çalışmak, evin geçimini sağlamak görevlerini üstlenirken, anne evdeki işlerden ve çocukların bakımlarından sorumludur. Bu iş bölümüne göre çocuklarla ilgilenmesi gereken öncelikli kişi anne olmakla beraber günümüz şartlarında değişen aile modellerine göre anne de her ne kadar evin geçimini sağlamak için dışarıda çalışmak görevini babayla paylaşmış olsa da, geleneksel ebeveynlik anlayışından uzaklaşamayan aileler için annelik ve babalık rolü geleneksel çizgide kalabiliyor. Baba otoriter, disiplinli, evin geçiminden sorumlu, dolayısıyla çocukların sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlama sorumluluğu üstlenmeyen kişidir. Geleneksel modelde anne çocukların bakımı, gelişimi, ihtiyaçlarından sorumlu kişidir. Babalık rolü geleneksel modelde maddi yükümlülükleri üstlenmekle sınırlı kalmıştır (Telli, 2014).

Geleneksel baba rolünün modern baba rolüne dönüşümü her ne kadar kadınların rol değişiminin zorunlu bir neticesi gibi görünse de bu dönüşüm olarak meydana gelmiştir. Önceleri sayıları az olan bilinçli babaların zamanla sayıları artmış kendileri yeni modern baba tipini benimsemekle kalmayarak, savunmaya başlamışlardır. Bu bilinçli dönüşüm ataerkil baba rolüyle büyüyen yeni babaların kıyaslama yaparak geleneksel ebeveyn rollerine karşı eleştirel bakış açısı geliştirmelerine, feminist akımların öğretilerini makul ve mantıklı karşılayarak benimsemelerine sebep olmuştur. Bu akımlar kadınlar üzerinden cinsiyet ayrımı yaparak erkeklerin ayrıcalıklı görülmesi ve bu bakış açısının toplumsal rol dağılımında adaletsizliklere yol açmasının yanı sıra erkeklerden rol çalındığı gerçeğini de ortaya çıkarmıştır. Kadınların maruz kaldığı haksızlıklarla ilgili erkeklerde farkındalık uyandıran feminizm etkisi erkeklerin akıl ve vicdan mekanizmasının devreye girmesiyle toplumda kadını mahrum bıraktıkları yönler ve özellikle güç ve mutlak

otoriter rolü üstlenmeleriyle kendi rollerinde baba çocuk arasındaki ilişkiyi kendi elleriyle zayıflattıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu aydınlanma ile hem aile hem toplum düzeyinde kadınla ve anneyle, sorumlulukları paylaşan, gücü ve otoriteyi tekelden çıkararak yeni erkek figürü bilinçli olarak ortaya çıkararak, sayıları giderek artmıştır (Kimmel, 1996).

2.2.6.Babanın Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Bireyin hayatında ilk eğitim yeri ailedir. Çocuğa informal eğitim ortamını sağlayan aile, formal eğitim ortamı olan okulla da bütünleşerek toplumsal amaçlara ulaşmayı sağlamakta en etkili kurumdur (Şahin ve Demiriz, 2014). Dolayısıyla aile kurumunu oluşturan anne ve babanın tutum ve davranışı çocuğun gelişim ile bütünüyle etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda anne sevgi ve ilgisini babanınkinden üstün tutmak doğru olmaz. İkisi de aynı oranda ekilidir (Erdoğan, 2004). Gözlem ve deneyimlerle keşfetme döneminin büyük çocuğu aile ortamında yaşayan çocuk için baba ve anneyle olan paylaşımlar çocuğun zihinsel, sosyal ve dil gelişimi için önemlidir (Seçer ve ark. 2007). Anne ve babanın çocukla olan paylaşım ve etkileşimi birbirinden farklıdır. Yapılan araştırmalara göre doğumla birlikte anne bebek arasında bağ babanın bebekle kurduğu bağ daha sözel, sakin ve doğrudan iletişim yoluyla gerçekleşirken baba oyun ve oyuncak aracılığıyla, daha hareketli ve sesli iletişim kurmaktadır (Davaslıgil & Zeana, 2004). Bu nedenle babalar bebeklik döneminden çocukluk dönemine geçişte yani anneye bağımlılığın azaldığı iki yaş sonrasında çocuklar babanın hareketli, eğlenceli oyun saatlerini tercih etmeye başlarlar dolayısıyla babanın çocukla iletişim kurması için iki yaş sonrası önem kazanmaktadır (Erdoğan, 2004).

Babanın çocuk üzerindeki etkileri dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki çeşittir. Babanın sağladığı maddi olanaklar, çocukla kurduğu bağ, kararlarında aktif rol alma, birlikte zaman geçirme, tensel temas, ikili iletişim kurma çocuk üzerindeki doğrudan etkilerdir. Dolaylı etki ise babanın çocuğun annesi ve diğer aile fertleriyle olan ilişkilerinin olumlu veya olumsuz yansımaları sonucu ortaya çıkan etkilerdir. Bu etkiler çocuğun karakter gelişimine, sosyal hayatta rol model olarak aldığı baba ve erkek figürünü şekillendirmektedir (Zeybekoğlu, 2013).

Baba yoksunluğu çocuğun fiziksel, ruhsal ve kişilik yapısında olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu yoksunluk babanın fiziksel olarak hayatta olmaması veya var olduğu halde çocuğun hayatında aktif olarak olmaması olabilir (Yavuzer, 2016).

Çocukta kişilik, zekâ ve cinsiyet gelişimi gibi pek çok önemli konu baba çocuk ilişkisine dayanmaktadır ve bu ilişkinin “nasıl”lığından son derece etkilenmektedir. Sağlıklı bir baba çocuk ilişkisi bu alanlardaki gelişime olumlu katkı yapacaktır. Bunun dışında okul başarısı bile yine baba çocuk ilişkisinden etkilenebilmekte, doğru ilişki biçimleri daha başarılı çocukları beraberinde getirmektedir. Tüm bu bilgiler babanın aile içindeki yeri ve öneminin altını çizmek adına mühimdir. Bu sebeple annelik kadar babalık alanına yönelik yapılan çalışmalar günümüzde hız kazanmıştır. Kadının toplumsal konumunun değişmiş olması ve toplumsal cinsiyet rol ayrımlarının kalkması ebeveyn rollerini de etkileyerek babalık kavramını da bu bağlamda dönüştürmüştür (Zeybekoğlu, 2013).

2.2.7.Babanın Çocuğun Kişilik Gelişimi ve Davranışları Üzerindeki Etkisi

Kişilik kişinin mizaç ve karakter özellikleri, ebeveynin kişilik, tutum ve davranışları, toplumsal ve kültürel değerlerin toplamından oluşur. Dolayısıyla çocuğun kişilik gelişimi doğuştan gelen özelliklerin dışında anne babadan aldığı temel eğitim ve gözlemlere dayanmaktadır (Durmuş, 2006).

Yetiştigi aile içinde çocuğun hatalarına karşı verilen tepkiler, istek ve fikirlerinin ailesi tarafından önemsenmemesi, eleştirilmesi, kınanması, sorumluluk verilmemesi gibi durumlarda kişilik yapısında olumsuz gelişmeler görülerek toplumda agresif, içine kapanık, güvensiz bir kişilik yapısıyla yer alacaktır. Tam tersi sevgi ve güven temeli iyi olan bir çocuk toplumda özgüvenli, kendini rahat ifade eden, problem çözme becerisi yüksek, sakin, anlayışlı bir kişilik yapısında bir birey olarak toplumda yer alacaktır (Navaro, 1989). Her bir ebeveyn çocuğun kişilik gelişimde ayrı ayrı rol oynadıklarıyla ilgili Çağdaş, (2002) babadan ayrılmış bir şekilden babadan yoksun kalmış bireylerin yoksunluk süresiyle orantılı olarak olumsuz etkilendiklerini vurgulamıştır. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için her iki ebeveynin de sevgi ve güven temelli yaklaşımları olmalıdır.

Babanın çocuğun kişilik gelişimine etkisiyle ilgili yapılan araştırmalarda özellikle çocuğun okulla sosyal hayata katıldığı çocukluk dönemi ve ergenlik

yıllarında baba yoksunluğu veya babanın çocukla doğru iletişim kuramadığı baba-çocuk ilişkisinde olumsuz sonuçların olduğu ortaya konmaktadır (Gecas & Schwalbe, 1986) ergenlerin özerklik ve öz yeterlilik değerleri ile ebeveyn tutum ve davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarında, ergenlerin gözlemledikleri baba davranışlarının ergenlerin benlik saygısını anneye göre daha çok etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ebeveyn tutumunun çocuğun akademik başarısına olan etkisinin incelendiği araştırmada, Wagner ve Phillips, (1992) babanın olumlu ve iyi olan tutum ve davranışlarının çocuğun özerklik, öz yeterlilik ve akademik başarıyı olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Son yıllarda ülkemizde yapılan benzer çalışmalarda baba yoksunluğunun hem kız hem erkek çocuklarda olumsuz etkileri olduğu, babanın çocukla olumsuz iletişimi sonucunda çocuğun benlik algısının da olumsuz olduğu saptanmıştır (Güngörmüş- Özkardeş, 2010; Albükre, 2002; Sancar, 2016).

2.2.8.Babanın Çocuğun Dil Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Her çocuğun doğuştan gelen kalıtsal zekasının gelişmesinde babanın çocukla aktif iletişiminin etkisi olduğu ve bu karşılıklı etkileşim sayesinde çocuğun dil kullanma becerisinin geliştiği bilinmektedir. Çocuğun dünyaya geldiği ilk aylardan itibaren babasıyla olan sözel iletişimi ilk aylarda babanın çocuğun bakımıyla ilgili sorumluluk alması, hikâye ve oyun saatlerinde aktif katılım rol alması çocuğun zekâsında sözel iletişim becerilerini arttıracak dil gelişimine sebep olmaktadır (Güngörmüş, 1986). Aynı konuda LeMonda ve ark. (2013) bilişsel ve zihinsel gelişimine olan baba- çocuk etkileşiminin çocukta iki yaştan itibaren dil gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Pancsofar ve Vernon- Feagans, (2010) tarafından yapılan anne ve babanın çocuğun dil gelişimine katkılarının karşılaştırıldığı bir araştırmada babanın çocukla kurduğu iletişimdeki dilin yapısı ve kelime hazinesinin anneye kıyaslandığında çocuğun dil gelişimi üzerinde daha etkili olduğu saptanmıştır.

2.2.9.Babanın Çocuğun Zihinsel Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Çocuğun zihinsel gelişiminde önemli rol oynayan ve kalıtım yoluyla gelen genler zekâ kapasitesini belirlerken yapılan çalışmalar bu potansiyelle birlikte çocuğun zihinsel gelişiminin en iyi şekilde gerçekleşmesinde çevresel faktörlerin önemli rol oynadığını göstermektedir. Bu faktörlerden en önemlisi çocuğun yetiştiği aile ortamı yani anne ve babasıyla kurduğu iletişimdir. Çocuk çevreden ne kadar çok etkin ve

zengin uyarıcılara maruz kalırsa zihin gelişimi o oranda hızlı olacaktır (Amato & Rivera, 1999).

Bu bağlamda baba çevredeki uyarılarla çocuğu buluşturan en yakın iki isimden biri olarak çocuğun zihinsel gelişimi için çok önemlidir. Çocukla oyun oynarken sunduğu materyal, üretkenlik, zengin dil kullanımı çocuğun zekâ ve dil gelişimine katkı sağlayacaktır. Babalar doğal keşif döneminde çocukların daha bağımsız ve özgüvenli yetişmelerini sağlamaktadırlar. Babanın çocukla olan sağlıklı iletişimi, nitelikli zaman geçirmeleri çocuk üzerinde ne kadar olumlu etki yapıyorsa babanın ilgisiz, katı ve baskıcı tutum ve davranışları, çocukla geçirdiği zaman ve paylaşımların yetersiz olmasının da özellikle erkek çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı yapılan birçok araştırmada ortaya konmuştur (Özkardeş, 2006).

Tezel ve Tutkun, (2016) her iki ebeveynin çocuğun zihinsel gelişimine farklı etki ettiğine dikkat çektiği araştırmalarında annenin sözel etki gücünden, babaların ise bağımsız düşünme, oyunla hayatı keşfetme cesareti ve imkânı sağlayan davranışsal etki gücünden bahsetmiştir. Annenin korumacı tutumunun yanı sıra babanın çocuğu dış dünyayla tanıştırmada daha aktif rol aldığını, çocuğun daha çok uyarılarla karşılaştığı ev ve aile dışı yaşamda babanın da rol model olmasıyla çocuğun problem çözme becerisinin geliştiğini ve baba çocuk iletişiminin çocuğun zihinsel gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir (Dönmezer, 1999). Baba çocuk iletişiminin önemi üzerine yaptığı çalışmada babaların çocuklarıyla etkin, nitelikli ve samimi ilgilerinin çocuğun hayal dünyasını olumlu yönde etkilediğini vurgulamıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda erken çocukluk döneminden itibaren başlayan baba ilgisinin çocuğun zihinsel gelişimini olumlu yönde etkilediği Nugent, (1991) baba katılımının 48-72 aylık çocukların bilişsel stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, erken dönemden itibaren baba katılımının aktif olduğu çocukların daha az hata yaptıkları, problem çözme ve analitik düşünme becerilerinin olumlu yönde etkilendiği belirtilmiştir (Aydoğmuş, 2018).

2.2.10. Babanın Çocuğun Cinsel Kimliği Üzerindeki Etkisi

Babaların çocuğun cinsel kimliği üzerindeki etkisi toplumsal yönüyle sosyolojik, bireysel yönüyle psikolojik öneme sahiptir. Bronstein ve Cowan, (1988) çalışmalarında bu nedenle babanın çocuğun cinsel kimliği üzerine olan etkisini

doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırmışlardır. Birincisi babanın çocukla geçirdiği vakit, kurduğu iletişim şeklinin çocuğun cinsiyetine uygun olmasıyla, ikincisi yaşanan toplumu cinsiyete attettikleri kültürel cinsiyet kodlarını ne kadar öğrettiğine ve kendisinin ne kadar uyguladığına bağlı olarak değiştiğini belirtmişleridir. Cinsiyet kimliği biyolojik olarak doğuştan gelen cinsiyet kimliği üzerine toplumsal cinsiyet rollerinin kodlanmasıyla şekillenmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Sağlıklı cinsel kimliğin temelleri erken çocukluk döneminde atılır. Anne babanın kendi cinsiyet rollerine, görev ve sorumluluklarına uygun olarak hareket etmesiyle erkek çocukları babayla, kız çocukları anneye cinsel kimlik konusunda kendileriyle özdeşim yaparlar (Alibeyoğlu, 2009; Çağdaş ve Seçer, 2010).

Ebeveynin çocuklarının cinsel kimlik gelişimine etkisi sadece kendi cinsiyetindeki çocukları üzerinde değildir. Babanın kız çocuklarının cinsel kimlik gelişimiyle ilgili, annenin erkek çocuklarının cinsel kimlik gelişimiyle ilgili etkisi vardır. Cinsiyet rolleriyle ilgili yapılan araştırmalarda cinsiyet rollerini öğrenmede her iki ebeveynin tutum ve davranışlarının önemi vurgulanmıştır. Konuyla ilgili psikoanalitik kuram kızların babayla ilişkisinde, babaya olan sevisinde anneye rekabet ederek kadın cinsiyet kimliği edindiğini, sosyal öğrenme kuramı babayla ve anneye geçirilen zamanda edinilen tecrübeler ve gözlemler sonunda kız ve erkek çocuklarının kendi cinslerine uygun kimlik geliştirdiklerini belirtmektedir (İnci ve Deniz, 2015). Erkek çocuklar açısından babanın rol model olması ayrı bir öneme sahiptir. Çocuğun yetişkin bir birey olduğunda erkek cinsiyet rolleri ile ilgili olarak toplumsal beklentilerle karşılaştığında, tüm yaşamı boyunca erkek kimliği ile ilgili karşına çıkacak rol ve sorumluluk alanında cinsiyet kimlik rolünün temelleri çocuklukta ve ergenlikte babayla olan ilişkisi, deneyimi ve gözlemleri sonucu atılacaktır. Dolayısıyla babanın aile içi ve aile dışı ilişkileri, ev olaylara verdiği tepkileri, sorun çözme şekli, otoriter ve baskıcı olması, disiplin etme metotları, tutum ve davranışları çocuğun hayatında cinsel kimlikle ilgili temel duygu, düşünce ve davranış biçimlerini oluşturmaktadır (Telli, 2014). Kız çocukları açısından baba, tanıdığı ve gözlemlediği ilk erkek olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Kız çocuğunun babasıyla kurduğu ilişki ileride diğer erkeklerle kuracağı ilişkinin temelini oluşturacaktır. Çocukluk döneminde babayla kurulan bağ, kız çocuğunun ileride karşı cinsle kuracağı ilişkilerde güven ve bağlılık biçiminde belirleyici olacaktır (Çağdaş ve Seçer, 2010).

Çocukların cinsel kimlik gelişiminde babayla olan sağlıklı ilişki ve iletişimin olumlu etkisi olacağı gibi doğru ve iyi olmayan baba çocuk ilişkisi ve gözlemleri, çocukluk ve ergenlikte baba yoksunluğunun yaşanması kız ve erkek çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakacaktır (Güngörmüş, 1986). Baba yoksunluğunu erkek çocuk üzerinden ele alan Ünlü, (2012) babanın yeterli ilgi göstermediği, doğru rol modellik yapmadığı erkek çocukların anneye veya annenin kadın çevresiyle daha çok vakit geçirmesi durumunda, büyüdükçe kız arkadaş çevresini kendine yakın hissedip, kız akranlarıyla vakit geçirmeyi tercih edeceklerini belirterek böyle durumlarda erkek çocukların cinsel kimlik gelişiminde sorunlar olabileceğine vurgu yapmıştır. Aynı konuda Yörükoğlu, (2006) babanın aileden herhangi bir sebeple kısa veya uzun süreli ayrıldığında, çocuklara yeteri kadar vakit ayıramadığında dahi baba yoksunluğunun etkileri olduğunu belirterek, özellikle erkek çocukların özdeşim kurduğu erkek rol modelin eksikliğinin akademik başarılarını, akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileceğinden bahsetmiştir.

2.2.11.Babalık Görevleri

İdeal babalık rolü tanımları tarihsel süreç içinde sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerle her toplumda farklı şekillerde ele alınmıştır (Marsiglio ve Pleck, 2005). Dolayısıyla babalık görevlerini evrensel bir boyuta taşımak oldukça zordur. Ancak araştırmacılar hangi toplum ve yüzyıl olursa olsun çocukların gelişimi ve bulundukları toplumda nasıl yetişkinler ve nasıl ebeveynler olacakları sorunsalı ile yapılan çalışmalarda çocuklukta babalarıyla olan ilişkileri önemi karşımıza çıkmaktadır (Beaton ve Doherty, 2007).

Babalık görevlerini beş açıdan değerlendiren Kaila-Behm ve Vehvilainen-Julkunen, (2000) öncelikle çocuğa karşı bakım görevini ele alarak babayı çocuğun hem fiziksel hem ruhsal bakımından sorumlu tutmuştur. İkincisi babanın problem çözme görevidir ki burada baba çözüm üreten, anlaşmazlıklarda ortayı bulan kişi olarak tanımladır. Çoğunlukla akla ilk gelen aile fertlerinin geçimini sağlamak görevi üçüncü madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncüsü çocuğa rol model olarak hem ailede hem sosyal hayatta sorumluluk duygusu gelişmiş bir birey olmasını sağlamaktır. Son olarak babanın otoriter, sorumluluk sahibi yönünün dışında kalan eğlendiren baba rolü ele alınmıştır. Buna göre baba aile için faydalı ve eğlenceli etkinlikler planlamalıdır.

Babalık görevleri konusunu araştıran White, (1994) babanın aile bireylerinin geçimini ve güvenliğini sağlaması gerektiğinden başlamıştır. Çocukların terbiye edilmesi, toplum değerlerine uygun yetiştirilmesinde aktif rol alarak hem denetleyici hem örnek rol olma görevine vurgu yapmıştır. Babalık rolünü bu yönüyle sadece çocuğa karşı değil hem anne hem toplum açısından önemini vurgulamıştır.

90'lı yıllardan 2000'li yıllara gelindiğinde bu görev tanımlarında erkeğin kadına kaşı sorumluluklarının ön plana çıkarılarak, babalık görevleri içinde eşle yani kadınla ilgili maddelerin yer aldığı görülmektedir. Lamb, (2004) babalık görevlerini şöyle sıralamıştır: Ekonomik sorumluluk, kadına yani eşin sorunlarına duyarlı olup duygusal destek vermek, yardımcı olmak, çocukların bakımında doğumdan itibaren yer almak ve çocuğa manevi ve kültürel değerleri öğretmede etkin katılım sağlamak.

Sonraki çalışmalarda babalık görevinin kadınla ilgili önemine vurgu yapılarak annenin duygu durumunun iyi olmasının çocuklar üzerindeki olumlu etkisi ve aynı zamanda babanın aile bireylerinin ruhsal sorunlarıyla ilgilenirken kendi gelişimine de katkı sağladığına dikkat çekilmiştir. Lewis ve Lamb, (2003) babalık rolünü  açıdan değerlendirerek babanın üç farklı yönüne dikkat çekmiştir. Ailenin geçimini sağlamasıyla sorumluluk yn, aile bireylerine arkadaşlık etmesiyle rol model olma yn, aile için sorun çözme göreviyle otoriter olma yn vurgulanmıştır. Babanın zerindeki tüm bu rollerle babanın kendi kişilik gelişimine katkı sağladığına dikkat çekilmiştir. Baba olmanın erkeklerde gizli kalan duygusal yn beslemesine vurgu yapan Miller, (2011) Baba olmayı da annelere atfedilen karşılıksız sevgi ve aşkla sevmek olarak tanımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında erkek baba rolünü üstlendiği günden itibaren kendini yeniden tanıma yolculuğuna çıkacaktır. Bu yolculukta baba duygusal bir başkalaşım yaşayarak baba olmanın kişiliği üzerindeki etkilerini hayatının her alanında görebilecektir. Miller çalışmasında babalık rolünün görünenden farklı sonuçlarına değinerek, babanın çocuğuyla oyun oynaması, çocukla boş zamanı değerlendiren eğlendirici baba rolü olarak gözükse bile sonuçsal bağlamda baba çocuğuyla oyun oynarken rol model olduğundan çocuğunun cinsel gelişimine katkı sağladığını belirtmektedir.

Yakın zaman çalışmalarında babalık görevleriyle ilgili olarak (Asher ve ark. 1984) aile bireylerinin maddi ihtiyaçlarını toplumun beklenti düzeyinde karşılamak, mesleğinde başarılı olmak, aile bireylerini tehlike ve kötülüklerden korumak için

gerektiğinde otoriter olmak, aile içi sorun çözmede aile bireylerine karşı anlayışlı ve önyargısız bir tutum sergilemek, rol model olurken çocukların ileride karşılaşacakları toplumsal sorunlara karşı hazırlıklı, bilgili olmak olması gerektiğini vurgulayan Asher, babalık görevleri içinde babanın anneye karşı annelik görevlerini desteklemek dışında kadın olarak duygusal ihtiyaçlarına karşı da sorumlu olduğundan bahsederek hassas ve sevgi dolu bir eş olmayı babalık görevleri arasında belirtmiştir. Babalık görevlerinin bütüncül bakışla ele alan Güngörmüş- Özkardeş, (2016) ideal baba olmayı tanımlarken babadan başlayan tüm aile fertlerini etkileyen ve yine babaya dönen bir döngüden bahseder. Babanın aile içinde sorunları en iyi çözen kişi olma görevi çocuklara rol model olurken anne babaya olan saygısını pekiştirmiş olur ve bu görev babanın özgüveninin besler. Babanın aile içi ilişkilerde sevgi ve anlayış temeli üzere konumlanması aile fertlerinin duygusal yönlerine olumlu katkı sağladığı gibi babanın ev dışı yaşantısında iş ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerinde pozitif gelişmeler yaşanır.

Babalık görev ve sorumluluklarıyla ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmalarda geçen maddeler arasında erkek kişilik özelliklerine uygun olan otorite olmak, evin geçimini sağlamak, sorunları çözmek tanımlamaların yanı sıra sevgi ve şefkat odaklı görevlerin baba-çocuk ilişkisinde sadece çocuk açısından değil bu ilişkinin babanın kendi hayatındaki olumlu katkıları dikkati çekmektedir. Babalar üzerinde yapılan bir araştırmada kendi babalarıyla ilgili yoksunluk yaşayan babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde en çok çocuklarıyla vakit geçirme görevini önemsedikleri belirtilmiştir (White, 1994). Dolayısıyla babalık rol ve görevlerinin babaya olan öznel iyi oluş, özgüven, kendini değerli hissetmek gibi babaya dönük sonuçları önemlidir (Eggebeen ve Knoester, 2001).

2.2.12.Baba Oğul İlişkisi

Geleneksel ataerkil aile yapısında erkek çocuk ailesinin soyunu devam ettiren, soyadını taşımasıyla hiçbir zaman aileden bağımsız bir birey olarak düşünülemez. Ailenin her türlü ihtiyacını karşılama sorumluluğu ona verilmiştir. Baba oğul ilişkisi bu rol görev teslimi üzerine kurulmuş. Aile reisi hep erkek olarak benimsenmiştir. Modern öğretilerle değişime uğrayan aile yapısında kadının evin geçimine çalışarak katkı sağlamasıyla bu kavram ve erkek rolleri de değişime uğramıştır (Ozankaya, 1991).

Babanın erkek çocuğuyla kurduğu ilişki rol model alma, babayla özdeşleşme ile çocuğun kişilik gelişimi ve toplumsal rolün inşası anlamında çok önemlidir. Aile içi ilişkileri, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlar çocuğu hayata hazırlayan kodlardır. Baba oğul arasında rekabet ile başlayan babanın güç ve iktidar sembolü olarak görülmesinden kaynaklanır. Baba oğul arasındaki çatışmalar özellikle ergenlik döneminde erkek çocuğun hayata hazırlanırken kendini gerçekleştirme yolunda girişimleridir. Baba oğul ilişkisinde iletişim, anlayış ve şefkatli yaklaşım bu bağlamda çok önemlidir. Özellikle ergenlikten yetişkinliğe geçiş döneminde babanın görevi çocuğun kişilik geliştirme çabasına saygı duymak, sevgisini esirgememek olmalıdır (Navaro, 2001).

Erkek çocuğun babayla olan ilişkisi hem çocuğun kendi kimlik inşasında hem erkek birey olarak toplumsal rolleri açısından önemlidir. Marsiglio ve Pleck, (2005) erkek çocuğun kadın erkek cinsiyet kimliklerini, rollerini aile içinde babasını gözlemleyip öğrendiğini, bu bağlamda erkek çocuk için babanın ilk rol model olduğunu ifade etmiştir.

2.2.13.Baba Kız İlişkisi

Baba kız ilişkisinde babanın kız çocuğunun hayatında tanıdığı ilk erkek olması açısından çok büyük önemi vardır. Bu erkek figür kız çocuklarının ergenlik ve sonrasındaki yetişkinlik sürecinde tanıyacağı tüm erkekleri temsil edecek örnek model olacaktır. Kız çocuğunun aile içinde gözlemlediği babanın, anneye olan ilişkisi, babanın evdeki rol ve sorumlulukları, diğer erkek kardeşlerle olan ilişkilerindeki davranışları kız çocuğunun hayatında belirleyici bir rol oynayacaktır (Kağıtçıbaşı, 2012).

Geleneksel aile tiplerinde baba kız ilişkisini zayıf tutan, kız çocuklarının anneye daha yakın olması gerektiği, kız çocuklarının ihtiyaç ve sorunlarından annenin sorumlu olması, kız çocuğunu annenin yetiştirmesi gibi yanlış toplumsal öğretiler vardır. Bu öğretilerden hareketle babalar kız çocuklarından uzak durmuş, nasıl ilişki kuracaklarını öğrenememişlerdir. Halbuki babanın kızıyla olan ilişkisi kız çocuklarının naif ve şefkatli yapılarının babaya etki ederek, babanın diğer aile fertleriyle de ilişkilerini geliştiren bir etkiye sahiptir. Baba kız ilişkisi bu açıdan hem baba hem kız çocuğu açısından oldukça önemlidir (Coltrane, 2010).

Baba kız ilişkisinde bir diğer önemli nokta kız çocuğunun gözünde baba figürünün sahip olduğu önemle ilgilidir. Baba kız çocuğu için dış dünyada bir güç ve otoritedir. Kız çocuğunun dış dünyayı tanınması ve kendine orada doğru bir konumlandırma yapmasında baba kız çocuğu için bir ufuktur. Baba kız ilişkisi sağlıklı ve dengeli olan kızlar ileride daha özgüvenli kadın ve anne kimliği üstlenerek daha sağlıklı aile ve toplumlar kurmak için önemli rol üstleneceklerdir (Albükrek, 2002).

2.2.14. Babalık Rolü Algısı ile İlgili Çalışmalar

2.2.14.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde babalık alanında yapılmış olan çalışmalar ise uluslararası literatürden iki biçimde farklılaşmaktadır: Birincisi ulusal literatürdeki babalık çalışmaları psikoloji ağırlıklı bir yaklaşım benimsemiştir ve tartışılan ana temalar babanın çocuğun/ergenin refahı üzerindeki rolünün etkisi ve babanın aile ilişkilerinde baskın etkisi üzerinde odaklanmıştır. İkincisi ulusal literatürün odaklandığı diğer bir nokta ise ebeveynlerin davranışları değil çocuğun aile için değişen değeridir (Beşpınar, 2014).

Ulusal literatürde aile-anne-çocuk arasındaki ilişkiyi konu alan çok sayıda araştırma yapılmasına rağmen baba-çocuk bağlamına ve babalık üzerine odaklanan çalışma sayısı yetersizdir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012). Bunun nedeni çocuk bakımının kadın görevi olduğu algısıdır. Buna ek olarak gebelik, doğum ve toplumsal beklentiler anneleri bebek bakımına daha fazla dâhil olmaya hazırlamaktadır (Kuruçırak, 2010).

Güngörmüş- Özkardeş, (2010) “Baba Olmak” isimli kitabında ebeveyn ve çocuk ilişkisini konu alan çalışmaların anne üzerine yoğunlaştığını, baba ile ilgili çalışmaların çok yetersiz olduğuna vurgulamıştır. Babalık sürecinin hamilelik döneminden itibaren başladığını çocuk ve anne için psikolojik etkisini, çocuğun gelişim sürecine olan katkısını belirterek **baba yoksunluğunun sonuçları ile ideal baba rollerini** belirtmiştir.

Ünlü Ş., (2010) 0-8 yaş aralığında çocuğu olan **babaların kendi babalarının çocuk bakımına katılımı ile kendilerinin katılımını** incelediği “Babamın Çocuğu, Çocuğumun Babası” başlıklı çalışmasında babaların çocuk bakımına katılımının kendi

babaları ile olan ilişkilerini algılayış biçimlerinden etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda özellikle erkek çocukların babalık rolü algılarının kendi babalarının babalık rolü biçiminden etkilendiğini göstermiştir. Çalışmada ayrıca Babalık konusunda iki farklı ölçek Türkçeye adapte edilmiştir.

Duran, (2010) **erkeksi rollerin baba katılımı düzeyi ile ilişkisini** incelediği yüksek lisans tezinde farklı illerden farklı mesleklere sahip olan babalara baba katılım ölçeği ve erkeksi roller uygunluk ölçeği uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda demografik özelliklerine göre babaların erkeksi roller ve baba katılım durumlarını ortaya koymuştur.

Kuruçırak, (2010) **erken çocuk döneminde çocuğu olan babaların babalık rolü algıları ile bebek bakımına katılımları** arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda ilgi durumlarına göre iyi ve kötü olarak sınıflandırılan babaların bebeklerin fiziksel bakımları ile ilgili az, bebeklerin fiziksel ihtiyaçlarının olmadığı zamanlarda oyun oynamak için bebek bakımına katılımlarının yüksek olduğu belirtilmiştir.

Sımsıkı, (2011) **“Baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift uyumu** açısından incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde okul öncesi kurumlarında eğitim gören öğrenci ve babalarıyla yaptığı araştırma sonucunda ebeveyn tutumları açısından demokratik olan ve eğitim seviyesi yüksek olan babaların baba katılım puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Yalçınöz, (2011) Türkiye’de **nesiller arası babalık tutumlarının** karşılaştırılmasını yaptığı çalışmada geleneksel ve yeni isimleriyle iki farklı babalık modeli ortaya konmuştur. Geleneksel modelde otoriter, çocuklarına karşı mesafeli baba figürüyle büyüyen yeni babaların çocuklarına karşı daha yakın ve demokratik tutum benimseyen babalar oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca yeni babaların geleneksel baba tutumu üzerine daha demokratik ve yakın ilişkiler üzerine babalık tutumu benimsedikleri gözlemlenmiştir.

Tecik, (2012) **Alt orta sınıf erkeklerin babalık deneyimlerini** konu alan çalışmada Eskişehir’de yaşayan araştırmaya katılan babaları iyi, otoriter ve ideal

baba olarak sınıflandırarak bu erkeklerin iş hayatını, aile içi ilişkilerde konumların, eğitim durumlarını detaylı olarak ele almıştır.

Şahin (2012) Ankara ili içinde yaptığı araştırmada okul öncesi 5-6 yaş grubu çocuğu olan **babaların babalık rolü algıları ile aile katılım çalışmalarına** katılım durumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda çocuk sayısı, doğum sıralaması, babanın yaşı, öğrenim durumu, ekonomik düzeyi ile babanın aile katılım durumu ve babalık rolü algıları arasında anlamlı ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Zeybekoğlu, (2013) üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerle yaptığı çalışmada **günümüz erkeklerin babalık ve aile anlayışlarını** incelemiştir. Araştırmanın sonucunda genç erkeklerin babalık algılarının kendi ebeveynlerinin eğitim durumu ve tutumuyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

Özgün ve ark. (2013) mesleği polis olan ve okul öncesi çocuğu olan babalarla yaptığı çalışmada babalığın anlamını, **polis babaların algıladıkları ideal baba figürünü** ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. 21 baba ile yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak çocukların baba ile ilgili yaptıkları resimler yorumlanmış, babaların babalık konusunda yazdıkları yazılar kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcı babaların babalık rolü algılarında ev geçimini sağlamak maddesinin ön plana çıktığı görülmüştür.

Boratav ve ark. (2014) toplumsal değişme bağlamında Türkiye'de **evli erkeklerin kimlikleriyle ilgili içsel karmaşalarını** ele alan çalışmalarında katılımcıların **erkeklik ve babalık** konusunda kendi deneyimlerini, kendi çocukları ve kendi çocuklukları arasındaki çelişkilerini, babalık algılarında önemli olan kavramları ortaya koymuşlardır. Erkeklik ve babalık algılarının aileden topluma uzanan değişik bağlamlarda yapılanması, nasıl şekillendiği konuları ele alınmıştır. Çalışma 2017 yılında “Erkekliğin Türkiye Halleri” adıyla kitap olarak yayınlanmıştır.

Altın, (2014) **babaların kendi babalıklarını algılayış biçimlerinin** incelendiği çalışmada babalık görevinin çocuğun sağlık, eğitim, okul başarısı ile ilgili konuları kapsamasına ilişkin babaların görev algıları ele alınmıştır. Bireysel görüşme tekniği ile yapılan nitel araştırmanın sonucunda çocukların çocuğun cinsiyeti, babanın eğitim

durumu, eşleriyle iş birliği ve iş bölümü etkenleri sorularak babaların eğitim seviyesinin artmasıyla babalık rolü kapsamının ve etkisinin arttığı belirtilmiştir.

Beşpınar, (2014) Türkiye'de orta sınıf erkeklerde **“Yeni Babalık”** deneyimi konulu çalışmasında Ankara ve İstanbul’da ulaşılan orta sınıf babalarla yapılan görüşmelerde büyük şehirlerde orta sınıf erkeklerin babalık konusunda geçim derdi ortak sorun olarak öne çıkmıştır. Büyük metropollerde orta sınıf olarak geçim sağlamaya çalışmanın sonucu olarak babaların çocuklarına eve eşlerine ayırdıkları zamanın azaldığı, ekonomik nedenlerle her iki eşin de çalışmak zorunda olduğu, bu durumun çocukla ebeveyn arasındaki iletişimi olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

AÇEV, (2017) **“Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri”** isimli çalışmada on yaş altı çocuğu olan üç binden fazla katılımcıyla yapılan geniş çaplı araştırma sonucunda babalığın belirleyici faktörleri ailesel, kişisel, sosyal çevre, iş hayatı, toplumsal cinsiyet rolleri ve babalık olarak sınıflandırılarak derinlemesine ele alınmıştır.

Bozok, (2018) Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) aracılığıyla hazırlanan **“Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık”** konulu çalışmasında babalık rolü ve baba olmayı iş hayatı ve ekonomik açıdan ele alarak Türkiye’de baba olmak ve çalışma hayatına dair alt başlıkları incelemiştir.

Tol ve Taşkan, (2018) Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) aracılığıyla **“Erkeklik ve Babalık Halleri”** konulu çalışmalarında **Türkiye’deki babalık tipleri** kategorize edilmiştir. Katılımcı babaların geleneksel baba tipinde yoğunlaştığı, çizgi dışı babalık kategorisine doğru erkeklik söylemlerin azaldığı belirtilmiştir.

Olgan ve Ünlü Çetin, (2015) **Erken çocukluk döneminde baba katılımı** konulu doktora tezinde 50-72 aylık çocukların baba katılımı ile ilgili algılarını, anne ve babanın algılarıyla karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda baba katılımı algısının gözlemlenebilir davranışlar üzerinden olduğu sonucuna varılarak. Gruplar arasında baba katılımı düşük, orta, yüksek olarak sınıflandırılarak demografik değişkenlere göre yorumlanmıştır. Katılımcı çocukların baba katılımı algıları çoğunlukla orta düzeyde olup, annelerin baba katılım algılarıyla benzer olduğu saptanmıştır.

Uyanık ve ark. (2016) yaptıkları araştırmada okul öncesi dönem çocuğu olan **sosyoekonomik açıdan alt seviyede olan babaların çocuklarıyla olan ilişkisini** bazı değişkenlere göre incelenmişlerdir. Araştırmaya katılan 245 babaya uygulanan veri formları sonucuna göre cinsiyet ve çocuk sayısının baba çocuk ilişkisini etkilediği, babanın eğitim durumu ve çocuğun doğum sırasının baba çocuk ilişkisinde etkili olmadığı bulunmuştur.

Şahin ve Demiriz, (2014) Okul öncesi 5-6 yaş grubu çocuk sahibi olan babaların babalık rolü algısı ile **eğitim kurumlarında uygulanan aile katılım çalışmalarına babaların katılımı** arasındaki ilişkinin incelenmesi konulu araştırmasına katılan 650 babaya uyguladığı ölçekler sonucunda elde edilen bulgulara göre babanın yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi arttıkça aile katılım çalışmalarına katılımlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Türkoğlu, (2013) “Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan **Babaların Babalık Rollerinin Algılamaları ile Eşlerinden Gördükleri Desteğin** Çocuklarının sosyal beceri düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” konu yüksek lisans tezinde yaptığı araştırmanın sonucunda babalık rolünü etkileyen faktörler yaş, eğitim durumu, ilk defa baba olma yaşı, eş desteği olarak belirtilmiştir. Ayrıca eş desteği ve babalık rolü algısının çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Telli, (2014) üç-altı yaş grubu çocuğu olan babaların **babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi** konulu araştırmasında çalışma grubu olan 482 babaya “Babalık Rolü Algı Ölçeği” uygulamıştır. Demografik değişkenlerine göre babaların eğitim, meslek, ekonomik durum, aile tipi, baba olma yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı, mevcut çocuğu isteme durumunun babalık rolü algısını etkileyen faktörler olduğu; babaların yaşı, evlilik süresi, kendi babasıyla olan ilişkisinin etkileyici rol oynamadığını belirtmiştir.

Karabulut, (2017) “**Ergenlerin saldırgan davranışları, baba katılımı ve baba katılımının yordayıcıları arasındaki ilişkinin** incelenmesi” konulu araştırmasında ergenlik dönemindeki lise öğrencileri ve babalarıyla çalışmıştır. Çalışmasında baba katılımında kendi babalarının katılımı, baba yeterliliği, annelik bekliliği değişkenleri üzerinden ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre ergenlerin saldırgan

davranışları ve baba katılımı arasındaki ilişkide annelik bekçiliği etkin rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akgöz-Aktaş, (2017) “**Baba katılımı ve çocuk uyumu** arasındaki ilişkinin incelenmesi: annelik bekçiliği ve evlilik uyumunun etkisi.” Konulu araştırmasında okul öncesi 4-6 yaş aralığında 265 katılımcı çocuğun anne, baba ve öğretmenleriyle çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda annelik bekçiliğinin evlilik uyumunu etkilediği bunun da baba katılımını olumsuz etkilediği; ayrıca baba katılımının çocuğun cinsiyetine, çocuk sayısına, babanın eğitim seviyesine göre farklılık gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dicle, (2018) araştırmasında **Baba Destek Programının baba katılımına etkisini** ortaya koymak için okul öncesi dönemde çocuk sahibi olan babalara on haftalık eğitim programı uygulayarak deney ve kontrol grubu sonuçlarını karşılaştırmıştır. Ön test ve son test sonuçlarına göre Baba Destek Eğitim programının okul öncesi yaş grubunda çocuk sahibi olan babaların baba katılımını olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur.

2.2.14.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Buckley ve Schoppe-Sullivan, (2010) **aile kazanç sağlama konusunda ebeveyn iş birliği ile babanın çocuğun bakım ve oyun saatlerine katılımı arasındaki** ilişkiyi inceleyen çalışmalarında okul öncesi yaş grubunda çocuk sahibi olan 80 anne-baba katılmıştır. Veri toplama aracı olarak baba katılım ölçeği ve gözleme dayalı bulgular kullanılmıştır. Ailelerin geleneksel olmayan babalık rolü ve baba katılımı algılarının gelir kaynağının tek olmasıyla ilişkisinin incelendiği araştırmanın sonucunda çocuk bakımında baba katılım düzeyinin ailenin tek gelirli olmasıyla ilişkili olduğu ancak babanın oyuna katılımının ilgili olmadığı ortaya konmuştur. Araştırmaya göre her iki ebeveynin aile ekonomisine katkı sağladığı ailelerde babanın çocuğun bakımında daha çok rol aldığı, sadece babanın çalıştığı ailelerde çocuk bakımında baba katılımının azaldığı bulgusuna rastlanmıştır.

Castillo ve ark. (2010) babalık konusunu **baba katılımını etkileyen demografik özellikler** üzerinden ilişkilendirerek ele almışlardır. Yaklaşık beş bin babanın katılımıyla gerçekleşen çalışmada 0-2 yaş arası çocuğu olan babaların

çocuklarının gelişiminde katılım sağladığı alanlar bakım dışında daha çok oyun, şarkı, tekerleme, masal anlatmak, şakalaşmak, güldürmek, uyku öncesi rutinlerini yapmak olarak belirlenmiştir. Katılımcı babalardan yaşı büyük olanların diğerlerine göre daha fazla katılım sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hamilton ve De Jonge, (2010) **babalık rolünün diğer roller üzerindeki etkisini** inceledikleri araştırmada örneklem olarak ebeveynlikte ilk yılı olan dört çift seçilmiştir. Araştırmanın kısıtlı olmasına neden olan az sayıda katılımcıya rağmen araştırmanın sonucunda erkeklerin baba olduktan sonra babalığı yeni bir meslek olarak gördükleri, babalık rolünün iş hayatları, günlük yemek, uyku düzenini, eşleriyle olan ilişkilerini etkilediği tespit edilerek bu unsurlar detaylı ele alınmıştır.

Goodsell ve ark. (2011) “Babalık hikayeleri” başlığıyla **büyükanne büyükbabaların torunlarına anlattıkları babalık hikayelerini** analiz ederek kuşaklar arası babalık kavramının değişimini ele almışlardır. Büyükanne ve büyükbabaların farklı cins torunlarına anne ve babalığı anlattıkları hikayelerden yola çıkarak kadın erkek ve anne baba arasındaki farklılıkların ortaya konulduğu nitel bir çalışmadır. Araştırma bulguları arasında babalar daha çok iş odaklı ve eğlence merkezli, anneler babaların eksik bıraktığı duygu ve sorumlulukları tamamlayan kişi olarak betimlenmiş, büyük ebeveynlerin torunlarına sosyolojik olarak kadın erkeği toplumdaki, evdeki yeri ve görevleri açısından hikayelerle bilgi verdikleri görülmüştür.

Hauser, (2012) ebeveynlik tutumlarına ve rollerine değişen anne baba rolleri ve annelerin babalık rolünü kısıtlayıcı tutumları olup olmadığını tartışmak üzerine yaptığı araştırmasında ebeveynlerin bekçilik tutumu olarak tanımlanan davranışlarını incelemiştir. Bulgularda annelerin çocuklarla ilgili kararlarda babalık rolünü kısıtlayıcı tutumları olduğuna yer vererek annelerin eşlerinin katılımını ve bunun her iki ebeveyn için yarattığı belirsizliği sınırlamaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Meuser, (2012) “Değişen Babalık, Zorluklar, Seçenekler, Kararsızlıklar” isimli çalışmasında değişen babalık halleri, nesiller arası babalık dönüşümü, tarihsel süreçte babalık kavramının etkilendiği olaylar, süreçler, kadın ve erkek rollerinin değişimi ele alınarak babalıkla ilgili yeni bir çerçeve çizilmiştir.

Bawadi ve ark. (2015) Ürdün ve Suudi Arabistan’da hamilelik sürecinden bebeğin iki yaşına kadar olan dönem boyunca babaların eş ve çocuklarıyla ilgili rolleriyle ilgili algıları üzerine yaptıkları araştırmada hamilelik sürecinde manevi destek, doğum sonrası maddi destek rolleri ilgili farkındalıklarının olduğu, bebek ve anne arasındaki bağın biyolojik sebeplerden dolayı anne açısından daha kuvvetli olduğu, babanın gerçek özne değil, destekçi rolü üstlendiği ile ilgili algılarının yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Guzzo, (2011) “Yeni Babaların Kendi Babaları ile Yaşantıları ve Babaya Yönelik Tutumları” isimli yeni babaların kendi babalarıyla olan deneyimleri ve kendilerinin babalık kavramına yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmasında yeni babaların babalık rolü algılarının kendi babalarıyla yaşadıkları tecrübelerle ne kadar ilgisinin olduğuna dair tespitler ortaya koymuştur. 3525 baba ile çalışılan araştırmada model alma ve telafi etme hipotezleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre yeni babaların kendi babalarıyla ilgili yaşadıkları olumlu tecrübelerde babalık rol modeli olarak kendi babalarını seçtikleri, kendi babalarıyla yaşadıkları olumsuz tecrübelerde telafi etmek iç güdüsüyle yeni babaların ideal baba modeli oluşturma çabası içinde olduklarını belirtmiştir.

Stevenson ve ark. (2014) evlilik sorunlarının anne bekçiliği tutumları ve ergenlikte baba-çocuk ilişkisini ele aldıkları boylamsal araştırmada üç farklı zamanda yapılan ölçme ve değerlendirme araçlarıyla evlilik problemlerinin baba-çocuk ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği, evlilik sorunlarında annenin bekçilik tutumu gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tu ve ark. (2014) annelik bekçiliği ve baba katılımı arasındaki ilişki ve etkileşimi üzerine Tayvan’ın beş büyük şehrinde yaptıkları çalışmanın örneklemini 737 evli anne oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda annelik bekçiliği rolünün iki alt boyutu tespit edilmiştir. Standart sorumluluklar ve ayrı aile rolü olarak belirlenen annelik bekçiliği tutumunun alt boyutlarının genel baba katılımını, baba katılımının etkileşim düzeyini, baba katılımının erişilebilirlik düzeyini, baba katılımının sorumluluk düzeyini etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Herland ve ark. (2015) Zor Geçmiş Olan Erkekler Arasında Babalık Deneyimleri konulu çalışmalarında geçmişinde suça karışma, sorunlu ergenlik dönemi

gibi ciddi boyutta olumsuz olan erkeklerin baba olduklarında kendi yaşam kimliklerine bu rolü nasıl uyarladıklarını incelemişlerdir. Boylamsal bir çalışma olan araştırmada 85 katılımcı ile 14 yaşlarından itibaren 20, 30,40 yaşlarında toplam dört farklı zaman diliminde görüşmeler yapılarak babalık rolü algıları analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda dikkat çekici en önemli tespit geçmişlerinde yaşadıkları ciddi sorunların babalık dönemlerinde çocuklarıyla ve eşleriyle olan ilişkilerinde kırılğan ve güvensiz tutum içinde olmaları bulgusudur. Bir kısmında kendi babalarıyla olan kötü ilişkiyi modelleme, çocuğundan uzak bir ilişki, madde bağımlılığı, eşiyile geçimsizlik ve kopukluklar gibi bulgulara rastlanmıştır.

Makusha ve Richter, (2016) Güney Afrika'nın kırsal kesiminde yaşayan evli ve ayrı yaşayan ebeveynlerin katılımcı olarak belirlendiği annelik bekçiliği tutumunun baba katılımına etkisi konulu araştırmada birlikte yaşayan ve ayrı yaşayan çiftler arasında baba katılımı ile beklentilerin farklı olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre eşiyile birlikte yaşayan anneler çocuk ve ev işleriyle ilgili sorumluluklarda toplumsal cinsiyet rollerine benimseyerek annelik bekçiliği tutumu içinde beklentilere sahip oldukları belirtilmiştir. Evli olmayan, birlikte yaşamayan çiftlerde ise annelerin baba katılımında belirleyici oldukları, beklentileri doğrultusunda baba katılımını engelleyici, kısıtlayıcı veya köprü olma rolü üstlendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Birlikte veya ayrı yaşayan aileler de anne bekçiliğinde ortak husus olarak annelerin babanın katılımı için babayı yeterli görmesine bağlı olarak kontrol, destek, değiştirme eğiliminde oldukları vurgusu yapılmıştır.

Wang, Yu, Zhu, & Ji, (2019) Çin'deki çift gelirli ailelerde anne bekçiliğinin çocukla ilgili sonuçlarının baba katılımının aracı rol olmasıyla ilişkisinin incelendiği araştırmada 3-6 yaş aralığında çocuk sahibi olan çift gelirli 214 aile örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda annenin uzun saatli çalışma hayatının, annenin babayı teşvik edici rolünün, anne babanın eğitim düzeylerinin yüksek olmasının, annenin babaya güveninin artmasının baba katılımını arttıran faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki ebeveynini olumlu ve teşvik edici yaklaşımının olduğu ailelerde çocukların sosyal, duygusal ve dil gelişimlerinin olumlu etkilendiği belirtilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, çalışma grubu, veriler ve verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırıldığı bu çalışma nicel bir araştırmadır.

Nicel araştırmalarda, olaylar arasındaki verileri tanımlamak için sayılar veriler kullanılır. Nicel araştırmaların bir araştırma problemi vardır ve sayısal kökenlidir. Ayrıca istatistiksel verilerin değerlendirilmesi için çok miktardaki sayıların toplanması gerekmektedir. Nicel araştırmalar, belli bir boyut içinde çeşitli grupların benzerliklerinin, oranlarının ve farklılıklarının belirlenmesini sağlamaktadır. Nicel araştırmalar ne kadar ne miktarda ne kadar sık ne kadar yaygın” gibi sorulara cevap arar. Nicel araştırmalarda; gerçeklik nesneldir, nicel araştırmalar genelleme yapabilir, sonuçlara ilişkin tahminler yürütülür ve sonuçlara ilişkin karşılaştırmalar yapılır (Büyüköztürk ve ark., 2008).

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini incelemeyi hedefleyen araştırma modelidir (Karasar, 2009). Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılacağı araştırma sonucunda doğru verilere ulaşmak için nicel araştırma yöntemleri arasında en uygun model ilişkisel tarama modeli olarak belirlenmiştir. İlişkisel tarama modelleri iki ya da ikiden fazla değişkenin olduğu araştırma ve çalışmalarda elde edilen bulgularla ilgili değişim varlığını ve derecelerini belirleme sürecinden oluşmaktadır (Karasar, 2009).

3.2.Evren Örneklem/ Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini; 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde Eyüp ve Fatih ilçelerinde öğrenim gören 8. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. İstanbul ilindeki 39 ilçe arasından sosyokültürel ve ekonomik farklılıkların etkisini azaltmak amacıyla birbirine yakın ve benzer özellikteki ilçeler belirlenerek bu ilçeler arasından maliyet, ulaşım kolaylıkları göz önüne alınarak basit tesadüfi örnekleme (Simple Random Sampling) yoluyla iki ilçe (Eyüp Sultan ve Fatih) belirlenmiştir.

Basit tesadüfi örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler örneklem olarak seçilmek ihtimali eşit düzeydedir. Bu yöntemde evreni temsil etme gücü yüksektir (Büyüköztürk, 2010). Seçilen iki ilçede (Eyüp Sultan ve Fatih) toplam 995 devlet, 716 özel ortaokul bulunduğu tespit edilmiştir. Bu okullar arasında “Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması” konulu araştırmada, ergenlerin zorba veya mağdur olmalarıyla babalık rolü algılarına etki edecek sosyo ekonomik ve kültürel etkenleri azaltmak için bu kriterlere göre yakın ve benzer olan yerleşim yerlerindeki okulları seçmek üzere öncelikle her iki ilçede yer alan iki farklı türdeki (düz ve imam hatip) devlet okulları arasındaki sosyo ekonomik ve sosyo kültürel yakınlık kriteri göz önünde bulundurularak benzer özellikteki mahallelerdeki okullardan tesadüfi örnekleme yöntemiyle iki merkez ilçede (Eyüp Sultan ve Fatih) iki farklı türde (düz ve imam hatip) devlet okulları arasından 5 okulda öğrenim gören 8. Sınıf öğrencileri araştırmanın evreninin oluşturmuşlardır.

Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ilinde yer alan Eyüp Sultan ve Fatih ilçelerinden seçilen (üç imam hatip ortaokulu, iki düz ortaokulu) okullarda öğrenim gören 8. Sınıf öğrencilerinden araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 356 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin gönüllü olarak katılmaları esas alınmıştır. Araştırma için izin alınan okullarda araştırmaya kabul kriteri öğrencilerin 8. Sınıfta öğrenim görmeleri olarak belirlenmiştir. Araştırma dışlama kriterleri arasında olmamakla birlikte Fatih ve Eyüp ilçeleri Suriye uyruklu öğrencilerin yoğun eğitim gördüğü bölgeler olduğu için okul yönetim ve öğretmenlerinin Suriye uyruklu öğrencilerin Türkçe anlama ve yazma becerileri yeteri kadar gelişmediği belirtmeleri

ve öğrencilerin ölçek sorularına cevap verirken zorlanmalarının gözlenmesiyle bu öğrenciler araştırma dışı bırakılmışlardır.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin demografik özellikleri aşağıdaki Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Demografik Bilgiler

N=356		n	%	
Cinsiyet		Kız	80	22,5
		Erkek	276	77,5
Ailenin Kaçınıcı Çocuğusunuz?		1. Çocuk	142	39,9
		2. Çocuk	117	32,9
		≥ 3. Çocuk	97	27,2
Evde Birlikte Yaşanılan Kişi/Kişiler	Anne	Evet	343	96,3
		Hayır	13	3,7
	Baba	Evet	336	94,4
		Hayır	20	5,6
	Kardeş/Kardeşler	Evet	316	88,8
		Hayır	40	11,2
	Dene-Nine (Büyük Ebeveynler)	Evet	34	9,6
		Hayır	322	90,4
Annenin Eğitim Düzeyi		İlkokul	135	37,9
		Ortaokul	100	28,1
		Lise	74	20,8
		Üniversite	47	13,2
Babanın Eğitim Düzeyi		İlkokul	90	25,3
		Ortaokul	92	25,8
		Lise	91	25,6
		Üniversite	83	23,3
Ailenin Gelir Düzeyi		Düşük	26	7,3
		Orta	285	80,1
		Yüksek	45	12,6
Derslerdeki Başarı Durumu		> Ortalama	137	38,5
		Ortalama	193	54,2
		< Ortalama	26	7,3
Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Tutumu		İlgisiz	18	5,1
		Demokratik	133	37,4
		Otoriter	72	20,2
		Koruyucu	133	37,4
Okulda Arkadaşlarıyla Yaşadığı Sorunları Paylaştığı Kişi		Anne	113	31,7
		Baba	31	8,7
		Öğretmen	10	2,8
		En Yakın Arkadaş	177	49,7
		Hiç Kimse	25	7,0
Okulda Dâhil Olduğu Arkadaş Grubu Olma Durumu		Evet	308	86,5
		Hayır	48	13,5

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması için öncelikle İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (EK 1). Araştırmanın yapılacağı okul yöneticileri ve rehberlik bölümü öğretmenlerine yazılı ve sözlü olarak araştırmanın amaç ve verilerin toplanması süreci hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcıların cevaplarını gönüllü olarak vermelerini araştırmanın güvenilirliğini etkileyeceğinden katılımcıların araştırmaya katılıp katılmama konusunda gönüllü ve istekli olmalarına özen gösterilmiş, araştırmaya katılıp katılmama konusunda özgür oldukları açıklanmıştır.

Katılımcılarla görüşmelere başlamadan önce araştırmada kullanılacak veri toplama araçları ile ilgili bilgi verilmiştir. Veri toplama araçları okul saatleri içinde okulun yönetiminin görevlendirdiği rehber öğretmen denetiminde sınıf ortamında toplu olarak uygulanmıştır.

3.4.Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından geliştirilen, katılımcıların demografik özelliklerini gösteren 'Kişisel Bilgi Soru Listesi' kullanılmıştır (EK-2). Babalık rolü algılarını ölçmek için Kuzucu Y. (1999) tarafından geliştirilen "Babalık Rolü Algı Ölçeği" (EK- 3) ve katılımcıların zorbalık durumlarını tespit etmek için akran zorbalığı ölçeği olarak Kutlu ve Aydın (2010)'un geliştirdikleri "Akran Zorbalığı Ölçek Geliştirme Ön Çalışması: Kendini Bildirim Soruları" (EK-4) kullanılmıştır.

3.4.1 Kişisel Bilgi Soru Listesi

"Kişisel Bilgi Soru Listesi" araştırma konusuyla ilgili olarak katılımcıların demografik bilgilerinden cinsiyet, aile sıralaması, evde birlikte yaşadığı kişiler, anne-baba eğitim durumu, algılanan gelir düzeyi, başarı durumu, ebeveyn tutumu, sorunlarını paylaştığı kişi, arkadaş grubuna dahil olma durumlarını tespit etmek için araştırmacı tarafından on soru olarak hazırlanmıştır. (EK-2)

3.4.2 Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ)

“Babalık Rolü Algı Ölçeği” babalık rolü algısını belirlemek üzere 1999 yılında Yaşar Kuzucu tarafından geliştirilerek, geçerlik ve güvenilirliği yapılan bir ölçektir.

Bu ölçek hem bireysel hem de grup halinde uygulanabilen 5 dereceli Likert türü bir ölçektir. Ölçekte babalık rolü algısı 14’ü olumlu, 11’i olumsuz olmak üzere 25 ifade ile ölçülmektedir. Ölçek hem gençlere hem de babalara uygulanacak şekilde tasarlanmıştır.

25 maddelik ölçekte, maddelerin karşısına deneklerin yargılarını belirtecekleri 5 basamak bulunmaktadır. Bu basamaklar 1- Hiç Uygun Değil, 2- Pek Uygun Değil, 3- Kararsızım, 4- Kısmen Uygun, 5- Tamamen Uygun şeklindedir.

Likert türü ölçeklerde ölçeği cevaplayacak deneklerin “evet” deme eğilimlerini dengelemek amacıyla maddelerin yarısını negatif olarak düzenlemek genellikle başvurulmuş bir yoldur (Tezbaşaran, 2004). Bu yolla bazı deneklerin madde üzerinde yeterince düşünmeden işaretleme yapması sonucunda ortaya çıkabilecek aşırı uç puanların oluşması da önlenmektedir.

Olumlu maddeler 1’den 5’e doğru, olumsuz maddeleri ise 5’ten 1’e doğru puanlanmıştır. Ölçeğin olumsuz maddeleri sırasıyla şunlardır: 2,4,8,11,12,16,20,22,23,24,25. Diğer maddeler olumludur. Olumlu maddeler 1’den 5’e doğru, olumsuz maddeler ise 5’ten 1’e doğru puanlanarak ölçümde uyum sağlanmıştır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, babaların, babalık rolü algısının olumlu olduğunu göstermektedir. Ölçekten en düşük puan 25, en yüksek ise 125 puan alınmaktadır. (EK-3)

3.4.3 Akran Zorbalığı Ölçeği- Kendini Bildirim Soruları (AZÖ)

Funda Kutlu ve Gül Aydın tarafından 2010 yılında geliştirilen 45 maddelik “Akran Zorbalığı Ölçeği: Kendini Bildirim Soruları”nın geçerlik ve güvenilirlik sonuçları olan 19 maddelik hali kullanılmıştır. (EK-4) Ölçeğin zorba, kurban ve nötr maddeleri 5’li likert derecelendirme seçenekleriyle sunulmuştur.

Nötr Maddeler: 2, 4, 7, 15

Kurban olma maddeleri: 1, 3, 6, 8, 9, 10, 13, 16

Zorbalık maddeleri: 5, 12,14, 17, 18, 19

Öğrencilere uygulanan 19 maddelik ölçek ile öğrenciler üç boyutta değerlendirilmişlerdir. Bu faktörler kurban, zorba ve nötr genel ilgi alanlarını içeren ifadelerden oluşması nedeni ile dolgu olarak adlandırılan alt ölçeklerdir. Pilot çalışma bulguları ile tekrar yapılandırılan Akran Zorbalığı Ölçeğinin geçerliliği ve iç güvenirliği, Alt ölçeklerin Cronbach alfa güvenirlik katsayıları zorba, kurban ve dolgu için sırasıyla .83, .86, ve .70'dir. Zorba ve kurban alt ölçekleri arasında beklenildiği gibi bir ilişki bulunmuş ve korelasyon katsayısı .41'dir.

3.5.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 24.00 programı kullanılarak analizler yapılmıştır.

Bir değişkene parametrik test uygulayabilmek için normalliğine bakılan değişkenin her grupta normal dağılması gerekmektedir. En az bir grupta bile normal dağılmaması parametrik test kullanılamayacağını göstermektedir (Büyüköztürk, 2007). Akran Zorbalığı Ölçeği ile Babalık Rolü Algı Ölçeği'ne ait alt boyut puanlarının gruplara göre normallik testi sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Normallik Testi Sonuçları

N=356		Ort.	S. Sapma	Min	Max	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	94,50	9,40	66,00	115,00	0,00
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	20,69	3,30	5,00	25,00	0,00
	Kurban	15,72	6,48	8,00	40,00	0,00
	Zorba	10,91	5,32	6,00	30,00	0,00

p: Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi, *p>0,05: Normal Dağılım Göstermekte

Araştırmaya katılan 356 kişinin babalık rolü algı puan ortalamasının 94,50 olduğu; akran zorbalığı ölçeği alt boyutlarından nötr puan ortalamasının 20,69, kurban puan ortalamasının 15,72, zorba puan ortalamasının 10,91 olduğu gözlenmiştir. Yapılan Kolmogorov-Smirnov normallik test sonucuna göre babalık rolü algı, nötr, kurban, zorba puanlarının normal dağılım göstermediği ($p<0,05$) gözlenmiştir. Kolmogorov-Smirnov normallik test sonucuna göre analizlerde Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi test uygulanmıştır. Değişkenler arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için Spearman Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde “Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması” konulu araştırmanın belirlenen alt amaçlarına dair elde edilen verilerin sonuçları ayrıntılı olarak tablolarıyla verilmiştir.

4.1. Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algıları

Araştırmamızın ilgili alt amaçlarıyla ilişkili olarak araştırmaya katılan 356 ergenin **akran zorbalık durumlarına göre dağılımları** Tablo 3’de; **babalık rolü algıları ile akran zorbalık durumları arasındaki ilişki** Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 3. Akran Zorbalık Durumları

Akran Zorbalık Durumları	n	%
Nötr	258	72,5
Kurban	75	21,1
Zorba	23	6,5
Toplam	356	100,0

Araştırmaya katılan 356 ergenlerin akran zorbalık durumlarına ilişkin Tablo 2’deki verilere göre; %72,5’inin nötr, %21,1’inin kurban, %6,5’inin zorba olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanları Arasındaki Korelasyon

N=356		Akran Zorbalık Durumları	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Nötr	258	95,22	9,37	187,18	7,407	0,02*
		Kurban	75	92,39	8,80	150,74		
		Zorba	23	93,26	10,83	171,61		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; *p<0,05

“Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması” konulu araştırma için akran zorbalık ölçeği ile babalık rolü algı ölçeği kullanılmıştır. Tablo 4’teki verilere göre;

- Ergenlerin babalık rolü algı puanı ile nötr ($r=0,34$; $p<0,01$) puanı arasında aynı yönde zayıf düzeyde ilişki olduğu; kurban ($r=-0,11$; $p<0,05$), zorba ($r=-0,18$; $p<0,01$) puanları arasında ters yönde çok zayıf düzeyde ilişki olduğu gözlenmiştir. Buna göre,
- Ergenlerin babalık rolü algı puanları arttıkça nötr olma durumlarının arttığı, kurban ve zorba olma durumlarının da azaldığı söylenebilir.
- Aynı zamanda kurban ($r=-0,11$; $p<0,05$), zorba ($r=-0,18$; $p<0,01$) puanları babalık rolü algısı açısından karşılaştırıldığında **zorba olanlarının babalık rolü algısının kurban olanlara oranla daha düşük olduğu** görülmektedir.

4.2.Alt Amaçlara Dair Bulgular

Araştırmaya katılan 356 ergenin tespit edilen zorbalık durumlarına ile babalık rolü algıları arasındaki ilişki araştırmanın alt amaçlarına göre karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Katılımcı ergenlerin ailesinde kaçınıcı çocuk olduğu, evde anne, baba, kardeşler, dede-ninesi ile birlikte yaşama durumları, annesinin ve babasının eğitim düzeylerine göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle alt amaçlardan sırasıyla **akran zorbalık durumlarına göre babalık rolü algıları, cinsiyet, ekonomik durum, akademik başarı, anne baba tutumları, sorunlarını paylaştıkları kişi, arkadaş grubuna dâhil olma** demografik bilgileri tablolar halinde detaylı incelenecektir.

4.2.1 Ergenlerin Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin **akran zorbalık durumlarına göre babalık rolü algı** ölçek puanlarının karşılaştırılması Tablo 5'te, ergenlerin babalık rolü algı puanları arasındaki farklılıkların hangi akran zorbalık durumları arasında olduğuna dair **ikili karşılaştırmalar** Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5. Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Akran Zorbalık Durumları	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Nötr	258	95,22	9,37	187,18	7,407	0,02*
		Kurban	75	92,39	8,80	150,74		
		Zorba	23	93,26	10,83	171,61		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; *p<0,05

Araştırma ergenlerin akran zorbalık durumlarına göre babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. (p<0,05) Buna göre,

- Buna göre; **akran zorbalık durumu nötr olan ergenlerin** babalık rolü algı puanlarının akran zorbalık durumu kurban ve zorba olan ergenlere göre **daha yüksek** olduğu söylenebilir.
-

Tablo 6. Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Puanlarının İkili Karşılaştırılması

Akran Zorbalık Durumları		Babalık Rolü Algı p
Nötr	Kurban	0,007*
	Zorba	0,487
Kurban	Nötr	-
	Zorba	0,397
Zorba	Nötr	-
	Kurban	-

p: Mann Whitney U Testi; *p<0,025

Ergenlerin babalık rolü algı puanları arasındaki farklılıkların hangi akran zorbalık durumları arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalarına baktığımızda;

- Akran zorbalık durumu nötr olan ergenler ile kurban olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,025), **akran zorbalığı nötr olan ergenlerin kurban olan ergenlere kıyasla babalık rolü algı puanları daha yüksek bulunmuştur.**

- Akran zorbalık durumu nötr olan ergenler ile zorba olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,025$).
- Akran zorbalık durumu kurban olan ergenler ile zorba olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,025$).

4.2.2. Ergenlerin Cinsiyetlerine göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyetlerine göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Cinsiyete Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Cinsiyet	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	Z	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Kız	80	98,78	8,59	229,54	-5,042	0,00*
		Erkek	276	93,26	9,28	163,70		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	Kız	80	21,85	2,61	216,18	-3,744	0,00*
		Erkek	276	20,35	3,41	167,58		
	Kurban	Kız	80	13,35	5,38	137,84	-4,022	0,00*
		Erkek	276	16,41	6,62	190,28		
	Zorba	Kız	80	9,31	4,01	146,63	-3,171	0,00*
		Erkek	276	11,38	5,57	187,74		

Z: Mann Whitney U Testi; * $p<0,05$

Tablo 7’deki sonuçlar incelendiğinde, kız ve erkek ergenlerin babalık rolü algı, nötr, kurban, zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. ($p<0,05$) Buna göre;

- **Kız ergenlerin**, erkek ergenlere kıyasla **babalık rolü algı ve nötr puanları daha yüksek, kurban ve zorba puanları daha düşük** bulunmuştur.
- Akran zorbalık durumları ve babalık rolü algısı açısından cinsiyeti **kız** olan ergenlerin daha olumlu yönde bir farklılıkla **zorba ve kurban durumlarının daha düşük** düzeyde olduğu, **babalık rolü algılarının** cinsiyeti erkek olan ergenlere göre **daha yüksek** olduğu söylenebilir.

4.2.3. Ergenlerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin ailesinin gelir düzeylerine göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Ergenlerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Ailenin Gelir Düzeyi	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Düşük	26	88,81	12,75	136,27	8,240	0,02*
		Orta	285	94,55	8,96	177,61		
		Yüksek	45	97,47	8,65	208,52		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	Düşük	26	20,38	3,40	167,65	3,929	0,14
		Orta	285	20,59	3,37	175,10		
		Yüksek	45	21,51	2,69	206,28		
	Kurban	Düşük	26	15,96	6,10	186,92	0,747	0,69
		Orta	285	15,81	6,54	179,51		
		Yüksek	45	15,00	6,40	167,21		
	Zorba	Düşük	26	12,96	6,64	210,50	6,348	0,04*
		Orta	285	10,44	4,76	171,75		
		Yüksek	45	12,73	7,07	202,79		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; *p<0,05

Araştırmaya katılan ergenlerin ailesinin gelir düzeylerine göre **nötr ve kurban puanları** arasında anlamlı **bir farklılık olmadığı** gözlenmiştir (p>0,05).

Ergenlerin ailesinin gelir düzeylerine göre **babalık rolü algı ve zorba puanları** arasında anlamlı **bir farklılık olduğu** gözlenmiştir. (p<0,05) Buna göre; babalık rolü algı ve zorba puanları arasındaki farklılıkların hangi gelir düzeyleri arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalar Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Ailesinin Gelir Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı ve Zorba Puanlarının İkili Karşılaştırılması

Ailenin Gelir Düzeyi		Babalık Rolü Algı p	Zorba p
Düşük	Orta	0,046	0,064
	Yüksek	0,007*	0,746
Orta	Düşük	-	-
	Yüksek	0,058	0,018*
Yüksek	Düşük	-	-
	Orta	-	-

p: Mann Whitney U Testi; *p<0,025

Ergenlerin babalık rolü algı ve zorba puanları arasındaki farklılıkların hangi ailesinin gelir düzeyleri arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalarına baktığımızda;

- Ailesinin gelir düzeyi düşük olan ergenler ile orta olan ergenlerin babalık rolü algı ve zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,025).
- Ailesinin gelir düzeyi düşük olan ergenler ile yüksek olan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı (p>0,025);
- Ailesinin **gelir düzeyi düşük olan ergenler ile yüksek olan ergenlerin babalık rolü algı puanları** arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,025), buna göre; **ailesinin gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin**, ailesinin gelir düzeyi düşük olan ergenlere kıyasla **babalık rolü algı puanları daha yüksek** bulunmuştur.
- Algılanan aile gelir düzeyi orta olan ergenler ile yüksek olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı (p>0,025); zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. (p<0,025), Buna göre **aile gelir düzeyini yüksek olarak algılayan ergenlerin**, ailesinin gelir düzeyi orta olarak ergenlere kıyasla **zorba puanları daha yüksek** bulunmuştur.

4.2.4. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin derslerdeki başarı durumlarına göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Derslerdeki Başarı Durumu	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	> Ortalama	137	95,99	9,67	195,31	6,315	0,04*
		Ortalama	193	93,68	9,12	169,53		
		< Ortalama	26	92,73	9,38	156,50		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	> Ortalama	137	20,72	3,62	183,72	0,636	0,73
		Ortalama	193	20,67	3,15	175,84		
		< Ortalama	26	20,65	2,70	170,75		
	Kurban	> Ortalama	137	14,88	6,43	163,47	8,856	0,01*
		Ortalama	193	15,98	6,55	182,76		
		< Ortalama	26	18,15	5,67	226,10		
	Zorba	> Ortalama	137	10,27	4,88	167,08	5,082	0,08
		Ortalama	193	11,10	5,47	181,81		
		< Ortalama	26	12,92	6,01	214,12		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; *p<0,05

Araştırmaya katılan ergenlerin derslerdeki başarı durumlarına göre nötr ve zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,05).

Ergenlerin derslerdeki **başarı durumlarına göre babalık rolü algı ve kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık** olduğu gözlenmiş olup (p<0,05); babalık rolü algı ve kurban puanları arasındaki farklılıkların hangi derslerdeki başarı durumları arasında olduğuna dair **ikili karşılaştırmalar Tablo 11’de** yer almaktadır.

Tablo 11. Derslerdeki Başarı Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı ve Kurban Puanlarının İkili Karşılaştırılması

Derslerdeki Başarı Durumu		Babalık Rolü Algı p	Kurban p
> Ortalama	Ortalama	0,024*	0,094
	< Ortalama	0,092	0,004*
Ortalama	> Ortalama	-	-
	< Ortalama	0,507	0,046
< Ortalama	> Ortalama	-	-
	Ortalama	-	-

p: Mann Whitney U Testi; *p<0,025

Ergenlerin babalık rolü algı ve kurban puanları arasındaki farklılıkların hangi derslerdeki başarı durumları arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalarına baktığımızda;

- Derslerdeki başarı durumu ortalamanın üstünde olan ergenler ile başarı durumu ortalama olan ergenlerin kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,025$); ancak babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. ($p<0,025$), Buna göre, **derslerdeki başarı durumu ortalamanın üstünde olan ergenlerin, başarı durumu ortalama olan ergenlere kıyasla babalık rolü algı puanları daha yüksek bulunmuştur.**
- Algıladıkları başarı durumu ortalamanın üstünde olan ergenler ile başarı durumu ortalamanın altında olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p>0,025$); kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. ($p<0,025$), Buna göre, **algıladıkları akademik başarı durumları ortalamanın üstünde olan ergenlerin, başarı durumu ortalamanın altında olan ergenlere kıyasla kurban puanları daha düşük bulunmuştur.**
- Derslerdeki başarı durumu ortalama olan ergenler ile başarı durumu ortalamanın altında olan ergenlerin babalık rolü algı ve kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,025$).

4.2.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin algıladıkları anne ve baba tutumlarına göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Tutumu	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	χ^2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	İlgisiz	18	95,94	12,74	205,03	8,625	0,04*
		Demokratik	133	95,68	9,05	193,64		
		Otoriter	72	92,63	9,25	153,69		
		Koruyucu	133	94,14	9,24	173,20		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	İlgisiz	18	20,50	5,37	201,61	2,830	0,42
		Demokratik	133	20,89	3,04	183,59		
		Otoriter	72	20,38	3,05	163,35		
		Koruyucu	133	20,68	3,36	178,48		
	Kurban	İlgisiz	18	17,50	8,02	198,19	4,551	0,21
		Demokratik	133	14,70	5,49	165,79		
		Otoriter	72	16,72	6,67	194,88		
		Koruyucu	133	15,95	6,97	179,68		
	Zorba	İlgisiz	18	10,06	4,02	167,14	4,288	0,23
		Demokratik	133	10,20	4,32	170,09		
		Otoriter	72	12,29	6,29	199,79		
		Koruyucu	133	10,99	5,70	176,92		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; *p<0,05

Araştırmaya katılan ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre nötr, kurban ve zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,05).

Ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,05); buna göre babalık rolü algı puanları arasındaki ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına dair ikili karşılaştırmalar Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Babalık Rolü Algı Puanlarının İkili Karşılaştırılması

Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Tutumu		Babalık Rolü Algı p
İlgisiz	Demokratik	0,539
	Otoriter	0,084
	Koruyucu	0,252
Demokratik	İlgisiz	-
	Otoriter	0,006*
	Koruyucu	0,106
Otoriter	İlgisiz	-
	Demokratik	-
	Koruyucu	0,209
Koruyucu	İlgisiz	-
	Demokratik	-
	Otoriter	-

p: Mann Whitney U Testi; *p<0,017

Tablo 13'teki verilere göre, ergenlerin babalık rolü algı puanları ile ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına dair ikili karşılaştırmalarına baktığımızda;

- Anne ve babası ilgisiz olan ergenler ile anne-babası demokratik olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,017).
- Anne ve babası ilgisiz olan ergenler ile anne-babası otoriter olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,017).
- Anne ve babası ilgisiz olan ergenler ile anne-babası koruyucu olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,017).
- Anne ve babası demokratik olan ergenler ile anne-babası otoriter olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,017); **anne-babası demokratik olan ergenlerin, anne-babası otoriter olan ergenlere kıyasla babalık rolü algı puanı daha yüksek bulunmuştur.**
- Anne ve babası demokratik olan ergenler ile anne-babası koruyucu olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,017).
- Anne ve babası otoriter olan ergenler ile anne-babası koruyucu olan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,017).

4.2.6. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişilere Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları paylaştığı kişiye göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 13. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişiyeye Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Okulda Arkadaşlarıyla Yaşadığı Sorunları Paylaştığı Kişi	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	x2	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Anne	113	95,53	8,67	190,10	8,157	0,09
		Baba	31	95,26	9,29	188,40		
		Öğretmen	10	91,20	8,59	133,30		
		En Yakın Arkadaş	177	94,49	9,56	178,07		
		Hiç Kimse	25	90,28	11,07	134,88		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	Anne	113	21,02	2,99	186,42	6,790	0,15
		Baba	31	20,45	2,98	163,61		
		Öğretmen	10	20,20	2,39	147,05		
		En Yakın Arkadaş	177	20,84	3,16	183,65		
		Hiç Kimse	25	18,60	5,24	137,30		
	Kurban	Anne	113	15,63	6,77	174,58	5,596	0,23
		Baba	31	15,23	5,24	178,79		
		Öğretmen	10	14,30	6,04	153,85		
		En Yakın Arkadaş	177	15,47	6,21	176,02		
		Hiç Kimse	25	19,04	8,03	223,26		
	Zorba	Anne	113	9,53	3,88	156,58	26,854	0,00
		Baba	31	8,55	2,97	129,24		
		Öğretmen	10	8,30	3,53	116,60		
		En Yakın Arkadaş	177	12,25	5,94	203,48		
		Hiç Kimse	25	11,64	6,40	186,58		

χ^2 : Kruskal Wallis H Testi; * p<0,05

- Araştırmaya katılan ergenlerin okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları paylaştığı kişiye göre babalık rolü algı, nötr ve kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir (p>0,05).
- Ergenlerin okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları paylaştığı kişiye göre **zorbalık durumları** arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup (p<0,05) buna göre;
- Zorbalık durumu puanları arasındaki farklılıkların hangi okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları paylaştığı kişiler arasında olduğuna dair ikili karşılaştırmalar Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 14. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişiye Göre Zorba Puanlarının İkili Karşılaştırılması

Okulda Arkadaşlarıyla Yaşadığı Sorunları Paylaştığı Kişi		Zorba p
Anne	Baba	0,138
	Öğretmen	0,160
	En Yakın Arkadaş	0,000*
	Hiç Kimse	0,180
Baba	Anne	-
	Öğretmen	0,710
	En Yakın Arkadaş	0,000*
	Hiç Kimse	0,043
Öğretmen	Anne	-
	Baba	-
	En Yakın Arkadaş	0,013
	Hiç Kimse	0,079
En Yakın Arkadaş	Anne	-
	Baba	-
	Öğretmen	-
	Hiç Kimse	0,451
Hiç Kimse	Anne	-
	Baba	-
	Öğretmen	-
	En Yakın Arkadaş	-

p: Mann Whitney U Testi; *p<0,013

Tablo 15'teki verilere göre, zorbalık düzeyi puanlarıyla ergenlerin yaşadıkları sorunları paylaştığı kişilere dair ikili karşılaştırmalarına baktığımızda;

- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenler ile soruları babasıyla paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenler ile sorunlarını öğretmeniyle paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenler ile sorunlarını en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,013$); **okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenlerin, sorunları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlere kıyasla zorba puanları daha düşük bulunmuştur.**

- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenler ile sorunları hiç kimseye paylaşmayan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları babasıyla paylaşan ergenler ile soruları öğretmenleriyle paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları babasıyla paylaşan ergenler ile soruları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,013$); **okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları babasıyla paylaşan ergenlerin, sorunları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlere kıyasla zorba puanları daha düşük bulunmuştur.**
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları babasıyla paylaşan ergenler ile soruları hiç kimseye paylaşmayan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları öğretmenleriyle paylaşan ergenler ile soruları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları öğretmenleriyle paylaşan ergenler ile soruları hiç kimseye paylaşmayan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).
- Okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenler ile soruları hiç kimseye paylaşmayan ergenlerin zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,013$).

4.2.7. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin okulda arkadaş grubuna dâhil olma durumlarına göre babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 15. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Babalık Rolü Algı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçek ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

N=356		Okulda Dâhil Olduğu Arkadaş Grubu Olma Durumu	N	Ort.	S. Sapma	Sıra Ort.	Z	p
Babalık Rolü Algı Ölçeği	Babalık Rolü Algı	Evet	308	94,93	8,99	182,64	-1,926	0,054
		Hayır	48	91,73	11,45	151,91		
Akran Zorbalığı Ölçeği	Nötr	Evet	308	20,83	3,22	183,19	-2,194	0,03*
		Hayır	48	19,75	3,66	148,39		
	Kurban	Evet	308	15,41	6,24	174,25	-1,979	0,04*
		Hayır	48	17,69	7,66	205,78		
	Zorba	Evet	308	11,22	5,51	184,23	-2,683	0,01*
		Hayır	48	8,92	3,24	141,72		

Z: Mann Whitney U Testi; *p<0,05

- Okulda bir arkadaş grubuna dâhil olan ve olmayan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).
- Okulda bir arkadaş grubuna dahil olan ve olmayan ergenlerin nötr, kurban, zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiş olup ($p<0,05$) buna göre;
- Okulda arkadaş grubuna dahil olan ergenlerin, arkadaş grubuna dahil olmayan ergenlere kıyasla **nötr ve zorba puanları daha yüksek, kurban puanları daha düşük** bulunmuştur.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde “Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması” konulu araştırmamızın alt amaçları doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar, literatürde konuyla ilgili yer alan bilgiler ve ortaya çıkan bulgulara göre tartışma bölümü ve konuyla ilgili öneriler yer alacaktır.

5.1.Sonuç

“Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması” konulu araştırmamızda 8. sınıfa devam eden ergenlerin zorba, mağdur, nötr olma durumları ile algıladıkları babalık rolleri karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen bulgular, alan yazı taraması bilgileriyle birlikte ele alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmamıza 8. Sınıfta öğrenim gören 356 ergen katılmıştır. Katılımcıların akran zorbalığı durumları, uygulanan Akran Zorbalığı Kendini Bildirim Formu (Ek 2) ile zorba, kurban ve nötr olarak tespit edilmiştir. Aynı katılımcılara uygulanan Babalık Rolü Algısı Ölçeği (Ek 3) ile ergenlerin algıladıkları babalık rolü tespit edilmiştir. Son olarak alt amaçlar doğrultusunda hazırlanan Kişisel Soru Listesi (Ek 4) ile katılımcı ergenlerin araştırmamızla ilgili olduğu düşünülen demografik bilgileri tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular sonucunda araştırmamızın alt amaçlarından olan ergenlerin **ailede kaçınıcı çocuk oldukları, evde birlikte yaşadıkları kişiler, anne ve babalarının eğitim düzeylerinin,** ergenlerin akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları karşılaştırmalı olarak ele alındığında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle sonuç bölümünde yer verilmeyecektir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular alt amaçlar ve literatür taramasından elde edilen bilgilerle birlikte sırasıyla yorumlanmıştır.

5.1.1. Ergenlerin Akran Zorbalık Durumlarına Göre Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Öncelikle akran zorbalığı durumlarını tespit etmek için uygulanan ölçek sonucunda, araştırmaya katılan 356 ergenlerin akran zorbalık durumları dağılımının %72,5 nötr, %21,1 mağdur, %6,5 zorba olması önemlidir. Bir davranışa zorbalık denilebilmesi için üç esas ölçüte sahip olması gerekir. Bu ölçütler; kasten zarar verme, maksatlı saldırgan davranışlar olması, eylemin sürekli olması, zorbalık uygulayan ile zorbalığa maruz kalan arasında fiziki ya da psikolojik bakımdan güç dengesizliğinin olmasıdır (Pişkin ve Ayas, 2011). Bu bağlamda ele alırsak zorbalık durumlarının tespit edilmesinde zorba ve mağdur olan ergenlerin, bu durumu ifade etmelerinin kolay olmadığı gerçeğini düşününce araştırma sonucunda zorba ve mağdur oranlarının beklenenden yüksek olduğu söylenebilir.

Aynı ergen gruba uygulanan Babalık Rolü Algı Ölçeği ile ergenlerin zorba, mağdur veya nötr olmalarının babalık rolü algılarına etkisi ve ergenlerin **babalık rolü algısı** düzeylerinin, akran zorbalık durumlarına etkisinin karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle ortaya çıkan anlamlı ilişki araştırmamızın önemini göstermektedir. Buna göre;

- Zorba veya mağdur olmayan (nötr) olan ergenlerin babalık rolü algı puanları zorba veya mağdur olan ergenlere göre daha yüksektir.
- Zorba olan ergenlerin mağdur olan ergenlere kıyasla babalık rolü algılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Zorba veya mağdur olmayan (nötr) ergenlerin ise kurban olan ergenlere kıyasla babalık rolü algı puanları daha yüksek bulunmuştur.
- Babalık rolü algı puanları arttıkça nötr olma durumları artarken kurban ve zorba olma durumlarının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bu sonuçlar akran zorbalığı ve babalık rolü algısı arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırmamızın iki kolu bulunmaktadır, akran zorbalığı ve babalık rolü algısı. Yapılan çalışma her iki konunun birbiriyle anlamlı ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Fiziksel değişimin yanı sıra sosyal açıdan da hızlı bir değişim süreci olan ergenlik döneminde, ergenin temel gelişim görevleri arasında özerklik ve bağımsızlık elde etmek vardır. Ergen

özerklik elde etmeye çalışırken aile çocuğu üzerindeki kontrolünü artırma eğilimi göstermektedir. Diğer yandan ergenlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden biri akranlarına yönelimin artmasıdır. Çocukluk döneminde de arkadaşlık ilişkileri önemli olsa da ergenlik döneminde daha fazla önem kazanmaktadır (Hortaçsu, 2003). Öte yandan değişen duyguların ve eğilimlerin yanı sıra fiziksel değişim de ergenlerin davranışlarına yansımaktadır. Ergenlik döneminin doğasının yanı sıra, artan fiziksel güç ve ergenin yaşadığı çevre koşullarına bağlı olarak ergenlik döneminde şiddetten hoşlanma ve saldırganca davranma sıklığında artış olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2014). Dolayısıyla ergenlik döneminde farklılaşan ilişkiler ve davranışlar, ergenlerin sosyal ortamlarında dışa yansımalarla bazı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Ergenliğin ilk yıllarında öğrenciler bu dönemde yaşadıkları sorunların ya da gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin tartışılmasına ve ele alınmasına karşı dirençli olmaktadır (Lines, 2006). Bu direnç onları bu mücadele sonunda akran zorbalığına maruz kalan mağdur haline getirebileceği gibi, öfke ve şiddet eğilimi sebebiyle zorba taraf haline de getirebilir.

Araştırmamız sonucunda akran zorbalığı durumlarında nötr olanların yani zorba veya mağdur olmayan ergenlerin babalık rolü algı düzeylerinin yüksek çıkması bu noktada çok anlamlıdır. Çocukluktan ergenliğe geçişte fiziksel ve duygusal değişim yaşanmasıyla ailenin dışında sosyal ortamda akranlara eğilimin artar. Bu geçişte her ne kadar aileden uzaklaşma olsa da araştırmamızın sonuçları göstermektedir ki, ergenlik döneminde akran zorbalık durumunda algılanan babalık rolü etkilidir. Ergenlerden nötr olanlarının yani zorba veya mağdur olmayanların babalık rolü algı düzeyleri yüksektir.

Babanın çocuğun kişilik gelişimine etkisiyle ilgili yapılan araştırmalarda özellikle çocuğun okulla sosyal hayata katıldığı çocukluk dönemi ve ergenlik yıllarında baba yoksunluğu veya babanın çocukla doğru iletişim kuramadığı baba-çocuk ilişkisinde olumsuz sonuçların olduğu ortaya konmaktadır. Gecas ve Schwalbe, (1986) ergenlerin özerklik ve öz yeterlilik değerleri ile ebeveyn tutum ve davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarında, ergenlerin gözlemledikleri baba davranışlarının ergenlerin benlik saygısını anneye göre daha çok etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmamızın bulgularına göre, babalık rolü algı düzeyi arttıkça ergenlerin zorba veya mağdur olması azalmakta ve zorba veya mağdur olmayan, yani nötr olan ergenlerin sayısı artmaktadır. Ayrıca ortaya çıkan sonuçlara göre zorba olanların babalık rolü algılarının mağdur olanlara göre daha düşük olması da önemlidir. Bir sıralama yapmak gerekirse babalık rolü algıları zorba, mağdur ve nötr ergenlerde aynı sırayla artmaktadır. Dolayısıyla ergenlerin babalık rolü algısı ve akran zorbalık durumları arasında anlamlı ve önemli bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bu nedenle çalışmanın amacına uygun olarak cevabı aranan sorularla ilgili ortaya çıkan sonuçları ergenlerin babalık rolü algısı ve akran zorbalığı durumları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

5.1.2. Ergenlerin Cinsiyetlerine göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan 356 ergenin 276'sı erkek, 80'i kız öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcı ergenlerin cinsiyetlerine göre akran zorbalık durumlarına bakıldığında,

- Kız ergenlerin zorba veya mağdur olma durumlarının erkeklere kıyasla daha düşük olduğu yani Nötr olan zorba veya mağdur olmayan öğrencilerin cinsiyetlerinin çoğunlukla kız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç daha önce akran zorbalığı konusunda yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalarında da benzer şekilde kızların erkeklere oranla daha az zorba oldukları, daha az zorbalığa maruz kaldıkları, fiziksel zorbalığın kızlar arasında daha az olduğu, kızların zorbalığa uğradıklarında erkeklere göre daha çok yardım aldıkları sonuçlarıyla örtüşmektedir. (Ergül-Topçu ve Dönmez, 2015; Bowllanand, 2011; Cheraghi ve Pişkin, 2011; Hong ve Espelage, 2012; Silva ve ark. 2013).

Katılımcı ergenlerin cinsiyetlerine göre babalık rolü algılarına bakıldığında,

- Ergenlerden cinsiyeti kız olanların algıladıkları babalık rolünün daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, **kız ergenlerin**, erkek ergenlere kıyasla **babalık rolü algı ve nötr puanları daha yüksek, kurban ve zorba puanları daha düşük** bulunmuştur.

5.1.3. Ergenlerin Algıladıkları Aile Gelir Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan 356 ergene düşük, orta ve yüksek seçenekleri ile algıladıkları aile gelir düzeyi sorulmuştur. Burada önemli olan ailenin gelir düzeyini ölçmek değil ergenlerin algıladıkları aile gelir durumu ile akran zorbalığı durumlarını ve babalık rolü algıları arasındaki ilişki karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

Bunun sonucunda ergenlerin algıladıkları aile gelir düzeylerine göre **babalık rolü algı ve sadece zorba puanları** arasında anlamlı **bir farklılık olduğu** tespit edildiği için ayrıca ikisi arasında yeni bir karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre,

- **Ailesinin gelir düzeyini yüksek olarak algılayan ergenlerin**, ailesinin gelir düzeyi düşük olan ergenlere kıyasla **babalık rolü algı puanları daha yüksek** bulunmuştur.
- **Ailesinin gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin**, ailesinin gelir düzeyi orta olan ergenlere kıyasla **zorba puanları daha yüksek** bulunmuştur.

Bu sonuçlar algılanan aile gelir düzeyi ile ergenlerin zorbalık durumları ve babalık rolü algıları arasında anlamlı bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ayrıca ergenlerin algıladıkları aile geliri ve babalık rolü arasında bir ilişki kurduğu söylenebilir. Babalık rolü algısı algılanan gelir düzeyiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Diğer taraftan zorba puanı yüksek ergenlerin algıladıkları aile gelir düzeyinin yüksek olması anlamlıdır. Baba güç, iktidar ve otoriteyi temsil etmekle birlikte algıladıkları aile geliri yüksek ergenlerin aynı zamanda zorba olması önemli bir sonuçtur. Her ne kadar babalık rolü algısı nötr olanlarda daha yüksek olsa da zorba ergenler arasında babalık rolü algısının yüksek olduğu durumlarda algılanan gelir düzeyinin yüksek olması önemlidir.

Bu durum şöyle açıklanabilir, babanın çocuk üzerinde iki türlü etkisi vardır. Birincisi çocuğuna sağladığı maddi olanaklar, ikincisi çocuğuyla arasında kurduğu bağ (Zeybekoğlu, 2013). Bu durumda babalık rolü algısının maddi olanaklarla bağdaştırılarak yüksek çıkması ve aynı zamanda babalık rolü algısı yüksek olmasına rağmen baba ile kurulan bağ yetersiz ise veya baba çocuk arasında bağ yoksa çocuğun olumsuz etkiyle aynı zamanda zorba olması mümkündür. Yavuzer, (2016) babanın

fiziksel olarak hayatta olmasına rağmen çocukların yaşadıkları baba yoksunluğunun çocuğu birçok açıdan olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

5.1.4. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Düzeylerine Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan ergenlere ortalama, ortalamanın üstünde ve ortalamanın altında olarak üç düzeyde seçenek sunularak ergenlerin kendileriyle ilgili algıladıkları okuldaki başarı düzeyleri tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 356 ergenden akademik başarılarını 193'ü ortalama, 26'sı ortalamanın altında, 137'si ortalamanın üstünde olarak algıladıkları tespit edilmiştir.

Yapılan istatistik çalışma sonucunda **başarı durumlarına göre babalık rolü algı ve kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık** olduğu ortaya konarak,

- Derslerdeki **başarı durumu ortalamanın üstünde** olan ergenlerin, başarı durumu ortalama olan ergenlere kıyasla **babalık rolü algı puanları daha yüksek** bulunmuştur.
- Algıladıkları akademik başarı durumları ortalamanın üstünde olan ergenlerin, başarı durumu ortalamanın altında olan ergenlere kıyasla kurban puanları daha düşük bulunmuştur.

Babaların çocuk bilişsel gelişimi üzerindeki etkileri ile ilgili alan yazında erken çocukluk döneminde babaların çocukla iletişim ve ilişkilerinin önemli olduğu bilinmektedir (Nugent, 1991; Aydoğmuş, 2018).

Wagner ve Phillips, (1992) babanın olumlu ve iyi olan tutum ve davranışlarının çocuğun özerklik, öz yeterlilik ve akademik başarıyı olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Bu çalışmada benzer şekilde akademik başarısı ortalamanın üstünde olan ergenlerin babalık rolü algılarının başarılarını ortalama olarak algılayan ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarını tespit etmek için dört seçenek sunularak ergenlerden ebeveyn tutumlarıyla ilgili *ilgisiz, demokratik, otoriter ve koruyucu* seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda araştırmamıza katılan 356 ergenin algıladıkları anne baba tutumu tanımına göre 18'i ilgisiz, 133'ü demokratik, 72'si otoriter, 133'ü koruyucu tutumdadır. Araştırmaya katılan ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre nötr, kurban ve zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Bu durum akran zorbalığı konusunda ebeveyn tutumlarının anne ve baba için ayrı ayrı ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü algılanan anne baba tutumu ile babalık rolü algıları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre;

- Anne baba tutumunu **demokratik** olarak algılayan ergenlerin, anne-baba tutumunu otoriter olarak algılayan ergenlere kıyasla **babalık rolü algı puanı daha yüksek** bulunmuştur.

Literatürde ebeveyn tutumları farklı isimlerde gruplandırılmış olsa da demokratik aile tutumunun ortak sınıflandırmalar arasında olduğu görülmektedir. Yapılan tanımlara göre demokratik tutum sergileyen ebeveynler; çocuklarının kişilik ve karakter gelişimlerine fırsat veren ve destekleyen tutum ve davranışlarda bulunmakta, aile içinde söz hakkı, karar alma sürecinde iş birliği, güven veren ve tutarlı kurallar, cesaret veren hak ve sorumluluklar bulunmaktadır (Şahin ve Özyürek, 2008). Araştırmamızın demografik soru listesinde yer alan “ergenlerin algıladıkları anne baba tutumu” sorusu için sunulan seçeneklerden ebeveyn tutumlarını demokratik olarak algılayan ergenlerin babalık rolü algılarının yüksek çıkması literatürdeki benzer çalışmalarda örtüşmektedir.

Sımsıkı, (2011) baba katılımı ve ebeveyn tutumu ilişkisini inceldiği çalışmada benzer şekilde demokratik tutumda olan babaların babalık katılım puanlarının yüksek olduğunu belirtmiştir. Baba katılımı, babalık rolü algısı ve demokratik tutum arasındaki ilişkiye dair ortaya çıkan sonuç yapılan bu araştırma sonuçlarıyla benzerdir.

Ebeveyn tutumu baba katılımı konularında yapılan diğer çalışmalar da demokratik tutum ve babalık rolü algısı arasındaki pozitif yönde ilişkiyi doğrulamaktadır (Yalçınöz, 2011; Guzzo, 2011; Makusha ve Richter, 2016).

5.1.6. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunları Paylaştıkları Kişilere Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan ergenlere yaşadıkları sorunları paylaştıkları kişiyi tespit etmek için sadece bir kişiyi seçebileceklerini söyleyerek *anne, baba, öğretmen, en yakın arkadaş, hiç kimse* seçenekleri sunulmuştur. Buna göre katılımcı ergenlerin 113'ü anne, 31'i baba, 10'u öğretmen, 177'si en yakın arkadaş 25'i hiç kimse seçeneğini seçmiştir. Buna göre;

- Ergenlerin sorunları paylaştıkları kişi çoğunlukla en yakın arkadaş ve ardından anneleridir. Sonra sırayla ama önemli bir oranda azalmayla baba, öğretmen ve hiç kimse tercih edilmiştir.
- Bu durumda araştırmaya katılan ergenlerin yaşadıkları sorunları paylaştığı kişiye göre babalık rolü algı, nötr ve kurban puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.
- Bununla birlikte ergenlerin okulda arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları paylaştığı kişiye göre **zorbalık durumları** arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre;
 - ⇒ Yaşadığı sorunları annesiyle paylaşan ergenlerin, sorunlarını en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlere kıyasla zorba puanları daha düşük bulunmuştur.
 - ⇒ Yaşadığı sorunları babasıyla paylaşan ergenlerin, sorunları en yakın arkadaşıyla paylaşan ergenlere kıyasla zorba puanları daha düşük bulunmuştur.
 - ⇒ Ergenlerin yaşadıkları sorunları paylaştıkları kişi sorusunda seçenekler arasında zorbalık durumlarıyla aralarında anlamlı ilişki çıkan iki seçeneğin anne ve baba olması ve her iki durumda da yani ergenlerin sorunlarını en yakın arkadaşı yerine anne veya babasıyla paylaşması durumunda zorbalık puanlarının düşük çıkması anlamlı ve önemlidir.

5.1.7. Ergenlerin Okulda Bir Arkadaş Grubuna Dâhil Olma Durumlarına Göre Akran Zorbalık Durumları ve Babalık Rolü Algılarına Dair Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmamıza katılan ergenlere okulda bir arkadaş grubuna dâhil olup olmadıkları sorularak evet veya hayır seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda araştırmaya katılan 356 öğrenciden 308'inin okulda bir arkadaş grubuna dâhil oldukları, 48'inin okulda bir arkadaş grubuna dâhil olmadıkları tespit edilmiştir. Bunun sonucunda, okulda bir arkadaş grubuna dahil olan ve olmayan ergenlerin babalık rolü algı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ancak kulda bir arkadaş grubuna dahil olan ve olmayan ergenlerin nötr, kurban, zorba puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, okulda arkadaş grubuna dâhil olan ergenlerin, arkadaş grubuna dâhil olmayan ergenlere kıyasla **nötr ve zorba puanları daha yüksek, kurban puanları daha düşük** bulunmuştur.

Bu sonuç ergenlerin akran zorbalık durumlarının arkadaş grubuna dâhil olma ile ilgili olduğunu göstermektedir. Zorbalık yapan öğrencilerin arkadaş grubuna dâhil oldukları, zorbalığa maruz kalan mağdur/kurban öğrencilerin arkadaş grubuna dâhil olmadıkları söylenebilir.

5.2.Tartışma

“Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması” konulu çalışmada akran zorbalığı konusunu zorbalık olayının tarafları açısından ele alırken aynı ergen grubun babalık rolü algıları incelenmiştir. Araştırmamızda, ergenlik dönemi esas alınarak okulda yaşanan akran zorbalığı konusunu, ergenlerin babalık rolü algılarıyla birlikte kıyaslayarak ele alınması önemli sonuçları ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre ergenlerin zorba veya mağdur olmayanları yani nötr olan ergenlerin babalık rolü algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, ergenlerin zorba, mağdur ve nötr olmasıyla babalık rolü algıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, ergenlik dönemi akran zorbalığı sorunu ele alınırken ergenlerin babalarıyla olan ilişkileriyle birlikte ele alınması gerektiği söylenebilir.

Akran zorbalığı konusuyla ilgili literatüre bakıldığında, ergenlik dönemindeki sorun ve çatışmaların birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığı ancak

esas olarak ergenlikte meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişmelerin gençte yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak açıklandığı görülmektedir. (Kulaksızoğlu, 2004). Dolayısıyla çocukluktan ergenliğe geçişteki bu hızlı değişim süreci bir takım davranış değişikliklerine, var olan ilişki düzeylerinde farklılıklar oluşmasına sebep olmaktadır.

Yapılan diğer araştırmalarda cinsiyet, okul başarısı, öz saygı gibi etkenlerin zorba veya kurban olmada belirleyici olmasıyla ilgili farklı bulgular ortaya çıkmıştır. Bu durum akran zorbalığının farklı kültürlerle göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla akran zorbalığını kendi kültür ve değerlerimize göre değerlendirmek, akran zorbalığı önleyici programlar oluşturmaya çalışırken kendi ülkemizdeki akran zorbalığına neden olan etkenleri doğru tespit etmek önemlidir.

Araştırmamızın diğer boyutu olan babalık rolü algısı konusuna baktığımızda, insanoğlunun doğumundan itibaren ailenin rolü, önemi biliniyorken şimdi bu etkinin hayallerimizin bile ötesinde olduğunun farkına varmaktayız (Eksi, 1990). Psikoloji sosyal bir bilim olarak 20. Yüzyıl boyunca gelişirken aile üzerindeki araştırmaların anne-çocuk üzerine yoğunlaştığı, baba-çocuk ilişkisinin ihmal edildiği göze çarpmaktadır (Evans C. , 1996).

Bu konuda aile bağlarının önemine dikkat çeken Yavuzer, (2005) ergenlik döneminde akran ilişkilerinin ön plana çıkması aile içi yaşadığı çatışma ve sorunlara göre değiştiğine değinerek baba yoksunluğu kavramına vurgu yapar. Bu yoksunluğun sadece fiziksel olarak değil çocuğun hayatında fiziksel olarak var olduğu halde olmaması olarak açıklayarak baba rol modelin çocuğun hayatında olmamasının çocuğun kişilik, duygusal ve ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkilediğine vurgu yapmıştır.

Babalık rolü algısı oluşum süreciyle ilgili olarak en önemli etken bireyin kendi babasıyla olan ilişkisiyle ilgilidir. Bununla ilgili kendi babalarından babalık görmediğini, olumsuz babalık davranışlarına maruz kaldığını düşünenler için babalık rolü algısının tanımı ve karşılığı olumsuz ifadelerle eksik, kusurlu, yanlış gibi tanımlamalarla yapılacaktır. Babalık rolü algısının oluşmasından annenin rolü ve

katkısı da etkilidir. Annenin babayla ilgili olan ve çocuğa yansıyan babalık rolü algısı çocuğun babalık rolü algısını etkileyen faktörlerdendir (Osherson, 1986).

Son yıllarda ülkemizde yapılan benzer çalışmalarda baba yoksunluğunun hem kız hem erkek çocuklarda olumsuz etkileri olduğu, babanın çocukla olumsuz iletişimi sonucunda çocuğun benlik algısının da olumsuz olduğu saptanmıştır (Güngörmüş-Özkardeş, 2016; Albükreş, 2002; Sancar, 2016). Dolayısıyla akran zorbalığının sebepleri ve çözümleri ele alınırken ergenin hızla değişen sosyal çevre ve ilişkilerinde zorba, mağdur veya nötr olması ergenin bu geçiş öncesinde ve geçiş sürecinde ailesiyle olan ilişkilerinin önemli olduğu yapılan birçok araştırmada ortaya konmuştur.

Çalışmada ergenlerin akran zorbalık durumları ve babalık rolü algıları karşılaştırmalı ele alınırken cinsiyet, aile sıralaması, anne baba eğitim durumları, gelir düzeyi, akademik başarı, anne baba tutumu, sorunlarını paylaştıkları kişi, bir arkadaş grubuna dâhil olup olmadıkları demografik bilgileriyle tek tek ele alınmıştır. Bu çalışma sonucunda hem akran zorbalık durumlarının hem babalık rolü algılarının birçok farklı etkenle oluştuğu görülmekle birlikte iki konunun birbiriyle anlamlı ilişkisinin olması önemlidir.

5.3.Öneriler

Ergenlik dönemindeki akran zorbalığı konusunu babalık rolü algısı konusuyla ele aldığımız araştırmada hem ergenlik dönemi hem akran zorbalığı konusuyla ilgili olarak babalık rolü algısının önemi ortaya konmuştur.

5.3.1. Araştırmacılar için Öneriler

1. Araştırma sonucunda babalık rolü algısı yüksek olan ergenlerin zorba veya mağdur değil de nötr olmaları; diğer bir ifadeyle zorba veya mağdur olanlara kıyasla **nötr olan ergenlerin babalık rolü algılarının daha yüksek olması bulgusu**, bundan sonra yapılacak çalışmalarda akran zorbalık sorununu ele alırken baba faktörünün; babayla ilgili yapılacak çalışmalarda akran zorbalık durumlarının ele alınmasının faydalı olacağını göstermektedir.

2. Babalık rolü algısı ile yapılan çalışmaların çoğunlukla okul öncesi dönem çocuklarıyla yapılan araştırmalar ve babaların kendi babalık rolü algıları, kendi babalarıyla olan ilişkilerini algılamaları üzerine olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda ergenlik döneminde babalık rolü algısının birçok açıdan önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlerin babalık rolü algılarıyla ilgili daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.
3. Baba çocuk ilişkisi, babalık rolü konusunda bundan sonra yapılacak araştırmalarda ergenlerin akran zorbalık durumları ve baba çocuk ilişkine dair detaylı çalışmalar yapılabilir.
4. Akran zorbalık konusunda yapılacak çalışmalarda ebeveyn tutumunu birlikte ele almak yerine anne ve baba tutumları ayrı ayrı ele alınarak uygulamalı çalışmalar yapılabilir.
5. Akran zorbalığı durumlarında ergenlerin zorba, mağdur ve nötr olmalarına sebep olan etkenler araştırılırken babalık rolü algıları yanı sıra baba tutumu, baba ile olan ilişkileri, babalarının zorbalık durumları ayrı ayrı ele alınabilir.
6. Akran zorbalığı konusunda yapılacak çalışmalarda zorba olanların gelir düzeyi ile güç algıları arasındaki ilişkiyi ve güç algısı ile babalık rolü arasındaki ilişki ele alınabilir.

5.3.2. Uygulamacı ve Rehber Öğretmenler için Öneriler

1. Okullarda akran zorbalığı yapan ve zorbalığa uğrayan çocukların tedavisinde ve iyileşme sürecinde babalar dâhil edilerek, çocuğun babayla ilişkisi gözden geçirilerek, tedavi sürecine dâhil edilmelidir.
2. Ergenler arasında akran zorbalık konusu ele alınırken babaların bu dönemde hem kız hem erkek ergenler için önemi okulların rehberlik

bölümleriyle aracılığıyla öğretmenlere, öğrencilere, anne babalara ayrı ayrı bilgilendirme etkinlik ve faaliyetleri yapılabilir.

3. Akran zorbalığını önleme programları oluşturulurken kendi kültür ve değerlerimiz göz önünde bulundurularak eğitimci, anne ve baba ile ergenin algıladığı öğretmen, anne ve baba rolleri birlikte ele alınarak bireysel destek ve önleme programları oluşturulmalıdır.
4. Okullarda akran zorbalık durumlarında aileye bilgi verilirken baba ve anneye ergenin ilişkisi ayrı ayrı ele alınmalı, akran zorbalık durumlarında baba faktörü ihmal edilmemelidir.
5. Baba çocuk ilişkisinin hem kız hem erkek çocukları üzerindeki etkisinin sadece çocukluk ve ergenlik dönemindeki akran zorbalığı durumunda ergenin zorba, mağdur veya nötr olmasında belirleyici olduğu kadar baba çocuk ilişkisinin yetişkinlik döneminde hem iş hem evlilik hayatlarında rol model olarak etkili ve belirleyici olduğu konusunda seminer ve programlar yapılabilir.
6. Rehber öğretmenler akran zorbalığı konusunda ergenlerin baba ile olan ilişkilerinin önemine dair farkındalık oluşturacak görev aldıkları okulların bağlı oldukları ilçe ve il Milli Eğitim Müdürlükleri ve belediyeler ile ortak sosyal sorumluluk projeleri yürütebilirler.

5.3.3. Ebeveynler için Öneriler

1. Ebeveynler çocuklarının hem fiziksel hem ruhsal yönden hızlı bir değişim yaşadığı ergenlik döneminde sosyal ortamları ve bulundukları ortamlardaki sosyal statüleriyle ilgili bilgi sahibi ve gözlemci olmalılar.

2. Ebeveynler çocukları ergenlik dönemine gelmeden ebeveyn çocuk ilişkisinin hem anne hem baba ile ayrı ayrı önemi ile ilgili bilinçli olmalılar.
3. Ebeveynler çocukla ile anne ilişkisi yanında baba çocuk ilişkisinin sosyal, ruhsal, kişilik gelişimine etkisi ile ilgili farkındalıklarını arttırmalılar.
4. Baba yoksunluğunun olumsuz sonuçlarının sadece fiziksel yoksunluk ile değil baba ile çocuk arasındaki zayıf, eksik ve kötü ilişki sonucunda da görüleceği bilgisiyle baba çocuk ilişkisinin önemi dikkate alınmalıdır.
5. Akran zorbalığı konusunda ergenin zorba, mağdur veya nötr olma durumlarının baba ile olan ilişkinin önemli bir faktör olması dikkate alınarak gerekirse uzman desteği alınmalıdır.
6. Baba çocuk ilişkisinin hem kız hem erkek çocukları üzerindeki etkisinin sadece çocukluk ve ergenlik dönemindeki akran zorbalığı statüsü açısından değil yetişkinlik döneminde hem iş hem evlilik ilişkilerinde rol model olarak etkili ve belirleyici olduğu gerçeği önemslenmelidir.

6. KAYNAKLAR

- Abay, A., & Demir, S. A. (2014). Belli parametrelere göre kuşaklararası sosyal değişme (Aile değerleri üzerine bir karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 125-151.
- AÇEV. (2017). *Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi I: Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Raporu*. İstanbul: AÇEV.
- Ahmed, E., & Braitwaite, V. (2004). What, me ashamed?: Shame management and school bullying. *Journal of Research In Crime And Delinquency* 40 (10), 1-26.
- Akay, Y. (2019). İlkokul Öğrencilerine Yönelik Geliştirilen Duygusal Farkındalık Etkinliklerinin Akran Zorbalığını Önlemede Etkisi. *Eğitim ve Bilim* (44), 200.
- Akgöz-Aktaş, G. (2017). Baba katılımı ve çocuk uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi: Anne bekçiliği ve evlilik uyumunun etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albayrak, S. (2012). Okulda Uygulanan Zorbalığı Önleme Programının Zorbalığın Azaltılmasında Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul:Marmara Üniversitesi.
- Albürek, İ. (2002). Anne, Baba ve Çocuk Tarafından Algılanan Babanın Çocuğuna Karşı Tutumu İle Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Alibeyoğlu, T. (2009). Baba Destek Programının (BADEP) Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alikaşifoğlu, M. (2009). Akranlar ve şiddet. Tülay Erkan (Ed.) *Çocuk ve Şiddet Çalıştayı*. İstanbul: Golden Print.
- Alkan, H. (2019). Lise öğrencilerinin sosyal başarı hedefleri ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altın, M. (2014). Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi . *Unpublished doctoral thesis*. İstanbul: University of Istanbul Arel, Turkey.
- Amato, P. R., & Rivera, F. (1999). Paternal Involvement and Children's Behavior Problems. *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 375-384.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human Aggression. *Annual Review of Psychology* (53), 27-52.
- Arslan, N., & Akin, A. (2016). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi* 6 (1), 72-84.
- Asher, S. R., Hymel, S., & Renshaw, P. D. (1984). Loneliness in children. *Child Development* (55), 1456-1464.

- Aşıcı, H., & Aslan, S. (2010). Ergenler Okul Zorbalığı ile Algılanan Benlik Belirginliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences* 2 (2), 467-485.
- Austin, V. L., & Sciarra, D. T. (2012). *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Avşar, S. (2014). 6-7 yaş grubu erkek öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre temel motor becerilerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans tezi). *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Axford, N., Farrington, D. P., Clarkson, S., Bjornstad, G. J., Wrigley, Z., & Hutchings, J. (2015). Involving parents in school-based programmes to prevent and reduce bullying: What effect does it have? *Journal of Children's Services* (10), 242-251.
- Ayas, T. (2008). Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Zorbalığı Önleme Programının Etkililiği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Ankara Üniversitesi.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2012). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online* 11 (2), 369-380.
- Aydoğmuş, S. (2018). 48-72 aylık çocukların bilişsel stilleri ile baba katılımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul:Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağatarhan, T., & Nazlı, S. (2013). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları*. 13 (31), 67-88.
- Bal, S. (2014). İlk Kez Babalık Deneyimi Yaşayan Erkeklerin Bebek Bakımına Katılmaya İlişkin Görüşleri ve Bakıma Katılma Durumları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Programı.
- Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 10 (1), 17-31.
- Barutçu, A. (2015). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. *Fe Dergi*, 131-145.
- Barutçu, A., & Hıdır, N. (2016). Türkiye’de Babalığın Değişen Roller. *Fe Dergi* 8, 26-45.
- Bask, M., & Salmelo- Aro, K. (2012). Burned out to drop out: Exploration the relationship between school burnout and school dropout”. *European Journal of Psychology of Education*, 28 (2), 511-528.
- Basow, S. A. (1992). *Gender: Stereotypes and toles (3. baskı)*. California: Brooks/Cole.
- Başaran, E. (2013). *Ailenin İşleyişi ve Gerçekleştirimi. Sistemantik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Batsche, G. M., & Knoff, H. (1994). Bullies and Their Victims: Understanding a Pervasive Problem in the Schools. *School Psychology Review* (Issue 2), 166-179.
- Bauman, S. (2007). Cyberbullying: A Virtual Menace. *National Coalition Against Bullying National Conference*, (p. 55). Melbourne.
- Bawadi, A. Q.-H. (2015). The role of fathers during pregnancy: A qualitative exploration of arabic fathers’ beliefs. *Midwifery* (32), 75-80.

- Baydar, N., Akçınar, B., & Imer, N. (2017). *Çevre, Sosyoekonomik Bağlam Ve Ana Babalık. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Editörler)*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 101-129.
- Beaton, J. M., & Doherty, W. J. (2007). Fathers' Family of Origin Relationships and Attitudes about Father Involvement from Pregnancy through First Year Postpartum", *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers* (5), 3.
- Beaty, L., & Alexeyer, E. B. (2008). The problem of school bullies: what the researcher tells us. *43*(169), 1-12.
- Besag, V. (1989). *Bullies and victims in school*. Milton Keynes, UK:open University Press. UK: Open University Press.
- Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*. Philadelphia: Open University Press.
- Beşpınar, F. U. (2014). "Toplumsal Cinsiyet ve Aile", *Türkiye Aile Yapısı Araştırması içinde, Ed. Mustafa Turgut-Semiha Feyzioğlu*. İstanbul: Çizge Tan. ve Kir. Ltd. Şti.
- Bonds, M., & Stoker, S. (2000). *Bully-Proofing Your School: A Comprehensive Approach to Middle Schools*, Longmont, Sopris West: CO.
- Boratav, H. B., Okman Fişek, G., & Eslen Ziya, H. (2014). Unpacking Masculinities In The Context Of Social Change: Internal Complexities Of The Identities Of Married Men In Turkey". *Men And Masculinities*, 17 (3), 1-26.
- Boulton, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology* (62), 73-87.
- Boulton, M., Trueman, M., & Flemington, I. (2012). Assosiations Between Secondary School Pupils' Definitons of Bullying Attitudes Towards Bullying and Tendencies to Engage in BULLying: Age and Sex Differences. *Educational Studies*, 28 (4) 353-370.
- Bowllanand, N. (2011). Implementation and Evaluation of a Comprehensive, School-wide Bullying Prevention Program in an Urban/Suburban Middle School. *Journal of School Health*, 81(4), 167-173.
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, Erkeklik Ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi II*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Brendgen, M., & Poulin, F. (2018). Continued bullying victimization from childhood to young adulthood: A longitudinal study of mediating and protective Factors. *Journal of Abnormal Child Psychology* (46), 27-39.
- Bronstein, P., & Cowan, C. P. (1988). *Fatherhood today: Men’s changing role in the family*. Canada: John Wiley and Sen. Inc.
- Buckley, C. K., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2010). Father Involvement and Coparenting Behavior: Parents’ Nontraditional Beliefs and Family Earner Status as Moderators. *Personal Relationships* (17), 413-431.
- Burnukara, P., & Uçanak, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve başatme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları* 15 (29), 68-82.

- Bülbül, H. (2014). *Erkek Kimliğinin Oluşumundaki Faktörler: İktidar, Emek ve Arzu*. G. Uçan, U. Işıklar, D. D. Erol, N. Çağlar, H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Der.) *Toplumsal Cinsiyet ve Medya*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Scientific Research Methods*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carney, A. G., & Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. *School Psychology International* (22), 364-382.
- Carrera, M. V., DePalma, R., & Lameiras, M. (2011). Toward a more comprehensive understanding of bullying in school settings. *Educational Psychology Review*, 23 (4), 479-499.
- Castillo, J., Welch, G., & Sarver, C. (2010). Castillo, J. Welch, G., Sarver, C. "Fathering:" *Maternal Child Health Journal*.
- Cheraghi, A., & Pişkin, M. (2011). A Comparison of Peer Bullying among High School Students in Iran and Turkey. *3rd World Conference'de sunulan bildiri*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Cheraghi, A., & Pişkin, M. (2011). A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*(15), 2510-2520.
- Collins, A. W., & Sprinthall, A. N. (1995). *Adolescent Psychology*. New York: Mc Graw Hill, International Edition.
- Coloroso, B. (2003). *The Bully, The Bullied, and the Bystander: From Preschool to High School*. Harper Collins Publishing.
- Coltrane, S. (2010). *Fathering: Paradoxes, Contradictions, and Dilemmas", Men's Lives*. Ed. M. Kimmel, ve M. Messner. Boston: Allyn & Bacon.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar çev. Cem Soydemir*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Craig, W. M., & Pepler, D. J. (2003). Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 577-82.
- Craig, W. M., Henderson, K., & Murphy, J. G. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization. *School Psychology International*, 21(-), 5-21.
- Craig, W. M., Pepler, D., & Atlas, R. (2000). Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International* (21), 22-36.
- Çağdaş, A. (2002). *Anne-baba çocuk iletişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çağdaş, A., & Seçer, Z. (2010). *Anne-Baba Eğitimi*. İstanbul: Kök Yayıncılık.
- Çağrı, R. (2010). Zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan çocukların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması . *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çakır, S., Akça, F., Kodaz, A., & Tulgarer, S. (2014). The Survey of Academic Procrastination on High School Students with in Terms of School Burn-out and Learning Styles. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (114), 654 – 662.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde Akran Zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24 (1), 81-92.
- Çayırdağ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelenk, T. A., & Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24-31.
- Daly, K. (1993). Reshaping fatherhood: Finding the models. *Journal of Family Issues*, 14 (4), 510-525.
- Davaslıgil, Ü., & Zeana, M. Z. (2004). Üstün zekâlıların eğitimi projesi. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildirisi. (s. 85-100). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Demir, Ö. N., Baran, G. A., & Ulusoy, D. (2005). Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilgi* (32), 83-109.
- Demiriz, G., & Baran, B. (2018). Babalık Deneyimleri’nde Erkekliklerin Değiş(mey)en Yüzü: Blogger Babaların Anlatıları Üzerinden Bir Analiz. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 1074-1089.
- Dicle, A. N. (2018). “Baba Destek Eğitim Programının Baba Katılımına Etkisi”,. *International Social Sciences Studies Journal*, 4 (26), 5687-5696.
- Doğan, A., & Yağmurlu, B. (2010). Examining Victimization in Turkish Schools. *European Journal of Educational Studies* 2 (1), 31-37.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açılımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dölek, N. (2002). Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli. *(Yayınlanmamış doktora tezi)*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duffy, P. M., & Sperry, L. (2012). *‘Mobbing: Causes, Consequences, and Solutions’*. USA: Oxford University Press.
- Duman, N. (2000). Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı Doktora tezi. *Ankara liselerinde çeteye katılma potansiyeli olan öğrenci grupları ve okul sosyal hizmeti*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dunne, M., Sabates, R., Bosumtwi-Sam, C., & Owusu, A. (2013). Peer relations, violence and school attendance: analyses of bullying in senior high schools in Ghana. *The Journal of Development Studies*, 49 (2), 285-300.
- Duran, A. (2010). Erkeksi rollerin baba katılımı ile iliş- kisinin araştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Durmuş, R. (2006). 3-6 yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü .
- Dussich, J. P., & Maekoya, C. (2007). Physical child harm and bullying-related behaviors. *International Journal of Offenders Therapy and Comparative Criminology* 51 (5), 494-509.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 83-88.
- Eggebeen, D. J., & Knoester, C. (2001). Does fatherhood matter for men? *Journal of Marriage and Family*, 381-393.
- Ekici, F. Y. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science*, 209-224.
- Elliot, M. (1997). *101 Ways to deal with bullying. A guide for parents*. London: Hodder-Stoughton.
- Erdoğan, A. (2004). Çocuğun Psikososyal Gelişiminde Babanın Rolü. *Yeni Symposium*, 42(4), 147-153.
- Ergül-Topçu, A., & Dönmez, A. (2015). Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: Katılımcı rollerinin cinsiyet ve sosyal statü açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi* 30 (75), 1-13.
- Ergün, N. (2015). Erken ergenlerde okul, aile ve demografik değişkenlere göre akran zorbalığının incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ermış, B. (2008). "Bir Sosyal Destek Kaynağı Olarak Aile" "Beşinci Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri Bildirileri". Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Eslea, M., & Rees, J. (2001). What age are children most likely to be bullied at school? *Aggressive Behaviour* 27 (6), 419-429.
- Evans, C. (1996). Düşük sosyo-ekonomik örneklemlili Türk babaların rollerine yönelik tutumları ve katılımları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Evans, C. B., Fraser, M., & Cotter, K. L. (2014). The effectiveness of school-based bullying prevention programs: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior* (19), 532-544.
- Farmer, T., & Xie, H. (2007). Aggression and school social dynamics: The good, the bad, and the ordinary. *Journal of School Psychology*. (45), pp. 461-478.
- Farrington, P. D. (1993). *Understanding and Preventing Bullying*, In M. Tonry & N. Morris (eds.), *Crime and Justice: An Annual Review of Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Furlong, M. J. (2004). *Bullying and abuse on school campuses*. (Ed. Spielberger, C.). *Encyclopedia of Applied Psychology*. Hardbound: Elsevier Inc.

- Galea, I. B., Jurcau, N., & Tigan, S. (2010). Frequency of bullying behaviours in secondary schools in cluj- napoca. *Applied Medical Informatics*, 27(4), 66.
- Garandeau, C. F., Lee, I. A., & Salmivalli, C. (2018). Decreases in the proportion of bullying victims in the classroom: Effects on the adjustment of remaining victims. *International Journal of Behavioral Development* (42), 64-72.
- Garrett, D. (1995). Violent behaviors among African-American adolescents. *Adolescence*, 117: 209–215.
- Gecas, V., & Schwalbe, M. L. (1986). Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem. *Journal of Marriage and the Family*, 48 (1), 37-46.
- Genç, G. (2007). Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi. *Doktora Tezi*. Malatya: G. Ü.sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers and problem behavior: Alongitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Development Psychology* (41), 401-413.
- Goldweber, A., Waasdorp , T., & Bradshaw, C. P. (2013). Examining associations between race, urbanicity, and patterns of bullying involvement. *J Youh Adolsc*, 42(206), 206-219.
- Goodboy, M. M., Alan, K., Matthew, M., & Zachary, W. (2015). Students' experiences of Bullying in high school and their adjustment and motivation during the first semester of college. *Western journal of communication*(80), 1.
- Goodsell, Todd, Bates, James, Behnke, & Andrew. (2011). Fatherhood Stories: Grandparents, Grandchildren, And Gender Differences." *Journal Of Social And Personal Relationships*, 28 (1), 134-154.
- Gökkaya, F., & Tekinsav Sütçü, S. (2018). İlköğretim Öğrencilerinde Zorbalık Eğilimini Azaltmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Bir Müdahale Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim* (43), 193.
- Griezel, L., Finger, L., Bodkin-Andrew, G. H., Craven, R. G., & Yeung, A. S. (2012). Uncovering the structure of and gender and developmental differences in cyber bullying. *Journal of Educational Research*, 105 (6), 442-455.
- Griffiths, C. (1997). *What can you do about bullying? A guide for parents*. West Perth, Western Australia: MEERILINGA Yong Children's Foundation. West Perth, Western Australia: Meerilinga Young Children's Foundation.
- Griffiths, M. D. (2005). A Componenets model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal Of Substance Use* (10), 191-197.
- Guzzo, K. B. (2011). "New Father'S Experiences With Their Own Fathers and Attitudes Toward Fathering. " *Fathering*. 9 (3), 268-290.
- Güloğlu, M. F. (2018). Baba otoritesinin yeniden üretimi. *Akdeniz İnsani İlimler Dergisi*, 8 (1), 165-186.

- Gültekin, A. (2010). 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendi Çözüm Önerileri,. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 3 (2), 13-26.
- Günaydın, B., & Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerin akran bağlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *AİBÜ Eğitim Fakültesi* (7), 141-153.
- Güngörmüş- Özkardeş, O. (2016). *Baba Olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güngörmüş, O. (1986). Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi Ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi.
- Gürsoy, E. C. (2010). Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güvenir, T. (2005). *Okulda Akran İstismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Zorbalık Türleri İle Karşı Karşıya Kalma Sıklığının Ve Boyun Eğme Davranışı İle Durumluk-Süreklî Öfke İle İlişkisinin Karşılaştırılması. *Millî Eğitim Dergisi* 41 (190), 54-71.
- Hamilton, A., & De Jonge, D. (2010). The impact of becoming a father on other roles: An ethnographic study. *Journal of Occupational Science*, 17:1, 40-46, 17(1), 40-46.
- Harris, S., & Petrie, G. F. (2003). *Bullying at school: An overview*. In S. Harris and G. F. Petrie (Eds.) *Bullying: the bullies, the victims, the bystanders*. Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
- Hauser, O. (2012). Pushing Daddy Away? A Qualitative Study of Maternal Gatekeeping.”. *Qualitative Sociology Review*, 8 (1), 34-59.
- Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Davis, C., Saylor, K., Yu, K., & Simmons-Morton, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of youth at risk. *Journal of Early Adolescence* (21), 29-49.
- Hemphill, S. A., Kotevski, A., Herrenkohl, T. I., Bond, L., Kim, M. J., Toumbourou, J. W., & Catalano, R. F. (2011). Longitudinal Consequences of Adolescent Bullying Perpetration and Victimization: A study of students in Victoria, Australia. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 107-116.
- Herland, Mari, Hauge, Mona-Iren, Helgeland, & Ingeborg. (2015). Longitudinal consequences of adolescent bullying perpetration and victimization: A study of students in Victoria, Australia. *Criminal Behavior and Mental Health*, 21(2), 107-116.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2006). Cyber-bullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Defiant Behaviour* 29 (2), 1-29.
- Hodges, E. V., & Perry, D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 677-685.
- Hoertel, N., Strat, Y. L., Lavaud, P., & Limosin, F. (2011). Gender effects in bullying: Results from a national sample. *Psychiatric Research*, 200 (2-3), 921-927.

- Hong, J. S., & Espelage, D. L. (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis,. *Aggression and Violent Behavior*, 17 (311), 3.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler Anne Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İnci, M., & Deniz, Ü. (2015). Baba Tutumları ile Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısı Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* (7), 02.
- Jansen, P. W., Verlinden, M., Dommisse-van Berkel, A., Miello, C., Van der Ende, J., Veenstra, R., & Tiemeier, H. (2012). Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: Do family and school neighbourhood socioeconomic status matter?. *BMC Public Health*, 37(1), 1-13.
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*(29), 589-611.
- Kök, E. E., & Ünal, F. (2015). 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Babalık Rolüne İlişkin Görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*.(1), 4.
- Kümbetoğlu, B. (2011). *Feminist yöntem ve kadın çalışmalarına ilişkin bazı sorular, sorunlar. S. Sancar (Ed.), Birkaç arpa boyu...21. yüzyıla girerken Türkiye’de feminist çalışmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, N. (2009). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe merkez örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kaila-Behm, A., & Vehvilainen-Julkunen, K. (2000). “Ways of being a father: How first-time fathers and public health nurses perceive men as fathers”. *International Journal of Nursing Studies*, 37 (3), 199-205.
- Kale, M., & Demir, S. (2017). İlkokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığına İlişkin Görüşlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi* 10(3), 74-85.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *A. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi* 37 (1), 1-13.
- Karabulut, H. (2017). Ergenlerin saldırgan davranışları, baba katılımı ve baba katılımının yordayıcıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış doktora tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Karaman, N. G. (2013). Investigation of motives for adolescent risk taking in terms of egocentrism, peer pressure, sex and gender. *Elementary Education Online*, 445-460.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 20. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi Ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 59-86.

- Kimmel, M. S. (1996). *Manhood in America: A cultural history*. New York: Free.
- Koşkunlu, Y. (2008). Muzaffer İzgü'nün Anneannemim Akıl Almaz Maceraları Serisindeki "Aile" Kavramının Çocuk Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kocaşahan, N. (2012). Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık. . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konishi, C., Hymel, S., Zumbo, B. D., & Li, Z. (2010). Do school bullying and student teacher and academic achievement. *Canadian Journal of School Psychology*, 25 (1), 19-39.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. (2013). Psychological, physical and academic correlates of cyber bullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health* (53), 13-20.
- Kraemer, S. (1991). The origins of fatherhood: An ancient family process. *Family Process*, 30(4), 377-392.
- Kristensen, S. M., & Smith, P. (2003). The use of coping strategies by Danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, in response to different types of bullying. *Scand J Psychol* (44), 479-488.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlikte Sosyalleşme ve Ahlak Gelişimi: Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2017). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., & Puura, K. (2001). Psychiatric disorders and the use of mental health services among children involved in bullying. *Aggressive Behaviour* (27), 102-110.
- Kuruçırak, Ş. (2010). 4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Kutlu, F., & Aydın, G. (2010). Akran zorbalığı ölçek geliştirme ön çalışması: Kendini bildirim formu. *Türk Psikoloji Yazıları* (25), 1-12.
- Kuzucu, Y. (1999). Babalarıyla Çatışma Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Ergenlerin ve Babaların Babalık Rolüne İlişkin Algılarının Karşılaştırılması. *Yüksek lisans tezi (basılmamış)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Lösel, F., & Bliesener, T. (1999). *The Nature of School Bullying: A cross-national perspective*. London & NewYork: Routledge.
- Lamb, M. E. (2004). *The role of the father in child development*. John Wiley and Sons.

- LeMonda, C. S., Shannon, J., Pinter, A. M., Acevedo, X., Baumwell, L., & Spellmann, M. (2013). Caregiver-Child Affect, Responsiveness, and Engagement Scale (C-CARES). PreK Father Version. New York.
- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European journal of psychology of education*, 18(2), 211-228.
- Liebert, R. M., Wicks- Nelson, R., & Kail, R. (1986). *Developmental psychology*. Englewood Cliffs,. NJ: Prentice-Hall.
- Lines, D. (2006). *Brief Counselling in Schools: Working With Young People From 11 To 18 (2nd Ed.)*. London: Sage Publications Ltd.
- Lowenstein, L. F. (1978). Who is bully? *Bulletin of British Psychological Society*(31), 147-149.
- Maines, B., & Robinson, G. (1992). The no blame approach to bullying in schools. *International Psychology Colloquium* (s. Ağustos). İstanbul: Yayınlanmamış Bildiri.
- Makusha, T., & Richter, L. (2016). Gatekeeping and its impact on father involvement among black south africans in rural kwazulu-natal. *Culture, Health & Sexuality*, 18 (3), 308-320.
- Marsiglio, W., & Pleck, J. (2005). *Fatherhood and masculinities. Handbook of studies on men and masculinities. ed. Kimmel, Michael S., Hearn, J. ve Connell, Robert W.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Marsiglio, W., Amato, P. R., Day, R., & Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1173-1191.
- MEB. (2008). *Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı*. Kasım 2020 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı: www.meb.gov.tr adresinden alındı
- Mercan, H., & Sarı, H. Y. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(1), 21-29.
- Mercan, Z., & Şahin F. (2017). Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı . *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Meuser, M. (2012). *Changing fatherhood, challenges, options, ambivalences: Social change, parenting roles and social work*, . Wiesbaden: Springer Fachmedien: Publishing House for Social Sciences.
- Miller, T. (2011). *Making Sense of Fatherhood: Gender, Caring and Work*. Cambridge University Press.
- Mundbjerg, T. L., Nielsen, H. S., & Simonsen, M. (2014). Bullying in elementary school. *Journal of Human Resources*, 49 (4), 839-871.
- Murray-Harvey, R., & Slee, P. T. (2012). Supportive and stressful relationships with teachers, peers and family and their influence on students' social/emotional and academic experience of school. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 17(2), 126-147.

- Navaro, L. (1989, Mayıs 12-13). Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri. *Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul.
- Navaro, L. (2001). *Gerçekten Beni Duyuyor musun?* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nugent, K. (1991). Cultural and psychological influences on the father's role in infant development. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 475-485.
- Okray, Z. (2015). Erkek Çocuktan Babalığa Dönüşüm: Babalık. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 4 (1).
- Olğan, R., & Ünlü Çetin, Ş. (2015). Erken Çocukluk Döneminde Baba Katılımı: 4-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerin ve Babaların Baba Katılımına Yönelik Algılarının Karşılaştırılması. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*. Washington, DC: Hemisphere Press.
- Olweus, D. (1987). Schoolyard Bullying- Grounds for invention. *School Safety* (Fall), 4-11.
- Olweus, D. (1993). Bullying at School: What we know and What we can do. *Cambridge MA: Blackwell*, 8-13.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (35), 1171-1190.
- Olweus, D. (1994). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do Understanding Children's Worlds*, . Oxford UK and Cambridge, USA: Blackwell Publishing Ltd.
- Olweus, D. (2003). A Profile of Bullying at School. *Educational Leadership* (60), 12-17.
- Olweus, D. (2005). *Understanding Children's Worlds: Bullying at School*. UK: Blackwell Publishing.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior* (27), 269- 283.
- Ontario, L. A. (2011). *An act to designate Bullying awareness and prevention week in schools and to provide for Bullying prevention curricula, policies and administrative accountability in schools*. Toronto: Bill 14, 40th Legislature, 1st Session, The Assembly.
- Orpinas, P., & Horne, A. M. (2006). *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*. Washington DC: American Psychological Association.
- Osherson, S. (1986). *Finding our fathers: The unfinished business of manhood*. New York: The Free Press.
- Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Ögel, K., Tarı, I., & Ekel, C. Y. (2006). *Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.

- Ökte, A. (2014). Öğrencilerin Zorbalık Eğilimleri İle Sosyal Medyaya Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sancaktepe Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, D. Ş. (2006). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi ile İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 58, 77.
- Özgü, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin okul reddi ve okul terki risklerinin zorbalık-mağduriyet kategorilerine göre incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Özkan, H., Çelebioğlu, A., Üst, Z. D., & Kurudirek, F. (2016). Doğum sonu dönemde babaların ebeveynlik davranışlarının incelenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(3), 191-196.
- Özkan, Y., & Çiftçi, E. G. (2010). Düşük Sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online* 9 (2), 576-586.
- Özkardeş, G. O. (2006). *Baba ve Çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Özmen, A. (2004). Seçim Kuramına ve Gerçeklik Terapisine Dayalı Öfkeyle Başa Çıkma Eğitim Programının ve Etkileşim Grubu Uygulamasının Üniversite Öğrencilerinin Öfkeyle Başa Çıkma Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pancsofar, N., & Vernon-Feagans, L. (2010). Fathers' Early Contributions to Children's Language Development in Families From Low-Income Rural Communities. *Early Childhood Research Quarterly*(25), 450-463.
- Parsons, L. (2005). *Parsons, L., 2005, Bullied Teacher Bullied Student. How to Recognize the Bullying Culture in Your School and What to Do About It*. Canada: Pembroke Publishers.
- Paul, S., Smith, P. K., & Blumberg, H. H. (2012). Comparing student perceptions of coping strategies and school interventions in managing bullying and cyberbullying incidents. *Pastoral Care in Education*, 467-485.
- Pearce, J. (1989). *Fighting, teasing and bullying*. Wellingborough: Thorston Publishers.
- Pekel, N. (2004). Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Pelendecioğlu, B. (2011). Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. .
- Pellegrini, A. (2002). A Longitudinal Study of Bullying, Dominance, and Victimization During the Transition from Primary to Secondary School. *Educational Psychologist* (37), 151-163.
- Perren, S., & Hornung, R. (2005). Bullying and delinquency in adolescence: Victims' and perpetrators' family and peer relations. *Swiss Journal of Psychology* 64 (1), 51-64.

- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science* 27 (6), 175-189.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. M. Ü. Fakültesi (Dü.), *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri içinde*, (s. 21-23 Eylül). İstanbul.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: Çocuk formu. *Akademik Bakış Dergisi* (23), 1-12.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2015). Akran zorbalığı ölçeği: Ergen formu. *Akademik Bakış Dergisi* (50), 316-324.
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A Metaanalysis of Longitudinal Studies. *Child Abuse Negl* (34), 244-252.
- Rigby, K. (2003). *Stop the bullying: A Handbook for Schools*. . Australia: ACER Press.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: and What to do about it*. Victoria, Australia: Acer Press.
- Rigby, K., & Slee, P. T. (1991). Bullying Among Australian School Children:Reported Behavior and Attitudes Towards Victims. *Journal of Social Psychology* (131), 615-27.
- Rodkin, P., & Hodges, E. (2003). Bullies and Victims in the peer Ecology:Four Questions for Psychologists and School Professionals. *School Psychology Review* (32), 384-400.
- Roland, E., & Idsoe, T. (2001). Aggression and Bullying. *Aggressive Behaviour* (27), 446- 462.
- Roland, E., & Munthe, E. (1989). *Bullying: An International Perspective*. London: David Fulton Publishers.
- Simsıkı, H. (2011). Baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift uyumu açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully victim relationships in middle childhood and early adolescence. K. H. Rubin, W. N. Bukowski, & B. Laursan içinde, *Handbook of peer interactions, relationships and groups* (s. 322-340). New York: The Guildford Press.
- Salmivalli, C., Huttunen, A., & Lagerzpetz, K. M. (1997). Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology* (38), 300-321.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behaviour* (38), 305-312.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis.
- Santrock, J. W. (1998). Parenting Styles', *Child Development, Mc Graw Hill Companies Inc.* 478 – 479.

- Satan, A. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Satan, A., & Kulaksızoğlu, A. (2013). Validity and Reliability Study of the Bullying Behavior Tendency Scale. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (28), 115-126.
- Sayıl, M., & Yağmurlu, B. (2012). *Ebeveynlik elkitabı: Kuram ve araştırma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Schwartz, D. (2000). Subtype of victims and aggression in childrens peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology* (28), 181-192.
- Seçer, İ. (2014). Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algılamaları ve kullandıkları başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış doktora tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., & Yasa, S. (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (18), 425-438.
- Selekman, J., & Vessey, J. A. (2004). Bullying: It isn't what it used to be. *Pediatric Nursing*. 30 (3), 246-249.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (2003). *Understanding bullying. Tackling bullying in your school a practical handbook for teachers (pp. 1-5)*. London: Routledge.
- Shelly, L. (1985). American crime: An international anomaly. *Comparative Social Research* (8), 81-95.
- Silva, M. A., Pereira, B., Mendonça, D., Nunes, B., & Oliveira, W. A. (2013). The Involvement of Girls and Boys with Bullying: An Analysis of Gender Differences. *Int. J. Environ. Res. Public Health* (10), 6820-6831.
- Skues, J., Cunningham, E. G., & Pokharel, T. (2005). The influence of bullying behaviours on sense of school connectedness, motivation and self-esteem. *Australian Journal of Guidance & Counselling* 15 (1), 17-26.
- Smith, P. K., & Shu, S. (2000). What Good Schools Can Do About Bullying: Findings from A Survey in English Schools After A Decade of Research and Action. *Childhood* (7), 193-212.
- Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in schools: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and School* 27 (2), 101-110.
- Steinberg, L. (2004). Risk-taking in adolescence: What Changes and Why? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1021, 51-58.
- Stevenson, M., Fabricius, W. V., & Cookston, J. T. (2014). Marital problems, maternal gatekeeping attitudes, and father-child relationships in adolescence. *Dev Psychol.* (50), 1208.
- Sullivan, K. (2000). *The Anti-Bullying Handbook*. New York: Oxford University Press.

- Sutton, J., Smith, P., & Swettenham, J. (1999). Socially undesirable need not be incompetent. *Social Development* (8), 132-134.
- Şahin, F. T., & Özyürek, A. (2008). 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 395-414.
- Şahin, H., & Demiriz, S. (2014). Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* (181), 273-294.
- Şenel, F. (2012). Tarihsel ve toplumsal süreçte kadın. *Toplum ve Hekim*, 27 (5), 246-255.
- Şimşek, E., Erol, N., Öztö, D., & Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 19 (3), 235-246.
- Şirvanlı-Özen, D., & Aktan, T. (2010). Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: Başa çıkma stratejilerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi* 25 (65), 101-113.
- Türkdoğan, O. (2007). *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözölme*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türkoğlu, D. (2013). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Babaların Babalık Rollerinin Algılamaları ile Eşlerinden Gördükleri Desteğin Çocuklarının sosyal beceri düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Taşkın, N. (2011). Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar. *Eğitim bir sen dergisi* (20), 43-47.
- Takiş, Ö. (2007). Ortaöğretim Kurumları İçin Geliştirilen Zorbaca Davranışlarla Baş Edebilme Programının Etkisinin İncelenmesi." *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK. (2018, Haziran 20). *Sözlük*. Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime adresinden alındı
- TDK. (2019, 06 22). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime adresinden alındı
- TDK. (2020, 03 23). *Türk Dil Kurumu*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts adresinden alındı
- Tecik, Z. (2012). Fatherhood Experiences of Lower-Middle Class Men: The Case of Eskişehir. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Telli, A. A. (2014). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Tezbaşaran, A. A. (2004). Likert tipi ölçeklere madde seçmede geleneksel madde analizi tekniklerinin karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 77-87.
- Tezel, F. Ş., & Tutkun, C. (2016). Okul Öncesi Dönemde Anne, Baba, Çocuk ve Kitap. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (5), 2373-2390.

- Toksöz, E. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eskişehir İli Örneği Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Tol, U. U., & Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve Babalık Halleri*. İstanbul: AÇEV.
- Tu, Y. C., Chang, J. C., & Kao, T. F. (2014). A study on the relationships between maternal gatekeeping and paternal involvement in Taiwan. *Procedia Soc Behav Science* (122), 319-328.
- Uyanık, Ö., Kaya, Ü., İnal-Kızıltepe, G., & Can-Yaşar, M. (2016). An Investigation of the relationship between fathers and their children at preschool level. *Journal of Theoretical Educational Science*, 9(4), 515-531.
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*(5), 468-483.
- Uğurlu, N. S., & Akbaş Uslu, G. (2013). Namus kültürlerinde namus ve namus adına kadına şiddet: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*(16), 76-91.
- Ünlü, İ. (2012). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kültür algılarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 77-92.
- Ünlü, Ş. (2010). "Babamın Çocuğu, Çocuğumun Babası Olmak: 0-8 Yaş Aralığında Çocuğu Olan Babaların Ve Onların Kendi Babalarının Çocuk Bakımına Katılım Paternlerinin İncelenmesi". *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Vanderbilt, D., & Augustyn, M. (2010). The effects of bullying. *Pediatrics and Child Health* 20 (7), 315-320.
- Veestra, R., Lindenberg, S., Tinga, F., & Ormel, J. (2010). Truancy in late elementary and early secondary education: The influence of social bonds and self-control the trails study. *International Journal of Behavioral Development* 34 (4), 302-310.
- Wagner, B. M., & Phillips, D. A. (1992). Beyond beliefs: Parent and child behaviors and children's perceived academic competence. *Child Development* (63), 1380-1391.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health* 45 (4), 368-375.
- Wang, X., Yu, Y., Zhu, R., & Ji, Z. (2019). Linking maternal gatekeeping to child outcomes in dual-earner families in China: the mediating role of father involvement. *Early Child Development and Care*, 1-11.
- West, A., & Salmon, G. (2000). Bullying and depression: A case report. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 4, 73-75.
- Wet, C. D. (2010). De Wet, C. (2010). Victims of educator-targeted bullying: a qualitative study. *South African Journal of Education* (30), 189-201.
- White, R. N. (1994). About fathers: Masculinity and the social construction of fatherhood". *Journal of Sociology*, 30 (2), 119-131.

- Whitney, S. (1993). A Survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research* (35), 325.
- Whitted, K. S., & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children and Schools*, 27 (3), 165-175.
- Willard, N. E. (2007). Cyberbullying and Cyberthreats. *Research Press*, 4.
- Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk ruh sağlığı. 28. Basım*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Yılmaz, T., & Çağlayan, İ. D. (2018). "Ergenlerde Akran Zorbalığının Ebeveynlik Çeşitleri ve Yaşanılan Yer Açısından Karşılaştırılması", *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6 (12), 82-102.
- Yaşartürk, G. (2014). Çekirdek Ailenin Kabusları: 2000'li Yıllar Türkiye Sineması'nda Çekirdek Aileye Değişen Bakış. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.
- Yaban, E. H., Sayıl, M., & Tepe, Y. K. (2013). Erkek ergenlerde anne babadan algılanan destek ile akran zorbalığı arasındaki ilişkide arkadaşlık niteliğinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi* 28 (71), 20-32.
- Yalçınöz, B. (2011). From Being a Son to Being a Father: An Integrational Comparison of Fatherhood in Turkey. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaman, Eroğlu, & Peker. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri Anlamak. 2. Baskı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2012). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna kadar Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yoneyama, S., & Naito, A. (2003). Sociology of Education. *Journal of Sociology of Education*, 23(3), 315-330.
- Yurtal, F., & Cenkseven, F. (2005). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi 1. Şiddet ve Okul: *Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu*. İstanbul.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297.

7. EKLER

Ek- 1. Çalışma İzin Belgesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-21288839
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

25/02/2021

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Biruni Üniversitesi'nin 14.01.2021 tarihli ve 344 gelen evrak sayılı yazısı.
b) Bakanlığımızın 21.01.2020 tarih ve 1563890/ 2020/2 No'lu genelgesi.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 18.02.2021 tarihli tutanağı.

Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Münevver Sacide KAFALI'nın "Ergenlerin Zorba ve Mağdur Olanlarının Algıladıkları Babalık Rolü Rollerinin İncelenmesi" konulu tezine dair araştırma çalışmasını ilimize bağlı Fatih ilçesinde yer alan Fethiye İmam Hatip Ortaokulu, Yavuz Selim Ortaokulu, Yavuz Selim İmam Hatip Ortaokulu ilçemize bağlı Eyüpsultan ilçesinde yer alan Asım'ın Nesli İmam Hatip Ortaokulu, Dede Korkut Ortaokulu, Dede Korkut İmam Hatip Ortaokulu ve Eyüpsultan Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilere yönelik; kişisel bilgi formu, babalık rolü algı ölçeği, akran zorbalığı ölçeği uygulama isteği hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi yüz yüze eğitime geçilmesine müteakiben, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmasını koşullu, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde araştırma sonuç raporu hakkında Müdürlüğümüz istememanket@meb.gov.tr adresine mail yoluyla bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızda da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
25/02/2021
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:
1-İlgi (a) Yazı
2- Genelge.
3- Komisyon Tutanağı.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü - Strateji Geliştirme Şb.Md.
Büyükdere Mh.İmran Öktem Cd. No:1 Sultanahmet-Fatih/İstanbul
Telefon No : 0 (212) 384 36 32
E-Posta: ist.sgb34@gmail.com
Kep Adresi : meb@ts01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>
Bilgi için: Aykut ÇELİK
Unvan : Büro Hizmetleri
İnternet Adresi: istanbul.meb.gov.tr
Faks: _____
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır: <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden c866-0c8b-329b-92b4-f789 koda ile teyit edilebilir.

Ek- 2. Kişisel Bilgi Soru Listesi

Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı;

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar sadece bu çalışma için kullanılacak ve size ait bilgiler başka kişilerle kesinlikle paylaşılmayacaktır.

ADINIZ-SOYADINIZ:

1. Cinsiyetin: Kız () Erkek ()
2. Ailenin kaçınıcı çocuğusun?.....
3. Evinizde senden başka kimler yaşıyor? (Uygun olan sıkları işaretleyin)
a) Anne b) Baba c) Kardeşler d) Dede-Nine (Büyük ebeveynler)
4. Annen en son hangi okulu bitirdi?
a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite
5. Baban en son hangi okulu bitirdi?
a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite
6. Ailenin gelir düzeyi/ekonomik durumu sence nasıldır?
a) Düşük b) Orta c) Yüksek
7. Derslerdeki başarı durumun sence nasıldır?
a) Ortalamanın üstünde b) Ortalama düzeyde c) Ortalamanın altında
8. Anne ve Babanın sana karşı tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
a) İlgisiz b) Demokratik c) Otoriter d) Koruyucu
9. Okulda arkadaşlarıyla yaşadığın sorunları kiminle paylaşırsın?
a) Annem b) Babam c) Öğretmenim d) En yakın arkadaşım
10. Okulda dahil olduğun bir arkadaş grubun var mı?
a) Evet b) Hayır

Araştırmaya katılımların için teşekkür ederim.
M.Sacide Kafalı/Biruni Üniversitesi

Ek- 3. Babalık Rolü Algı Ölçeği

BABALIK ROLÜ ALGI ÖLÇEĞİ

Bu ölçek babalık rolü ile ilgili algıları ölçmek için hazırlanmıştır. Her ifadeyi okuduktan sonra bunun size ne derece uygun geldiğini veya uygun gelmediğini sayıfada ayrılan yere işaretleyiniz. Elde edilen bilgiler araştırma dışında kullanılmayacaktır. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

	Hiç uygun değil	Uygun değil	Kararsızım	Uygun	Tamam en uygun
1. Bir baba çocuğunu çocuk bahçesine götürmelidir.					
2. Baba evdeki tek otorite figürü olmalıdır.					
3. Baba çocuğuna renkleri ve eşyaların isimlerini öğretir.					
4. Gerekğinde çocuğuna döverek cezalandırır.					
5. Baba çocuğuyla oyun oynamalıdır.					
6. Çocuğunun hangi televizyon programlarını izlediğiyle ilgilenmelidir.					
7. Gerekğinde çocuğundan ötür dileyebilir.					
8. Her ne sebepten olursa olsun çocuğunun yanında ağlamamalıdır.					
9. Ergenlik dönemindeki çocuğuna cinsellik konusunda bilgi vermemelidir.					
10. Hangi yaşta olursa olsun çocuğunun cinsel konulardaki sorularını cevaplamamalıdır.					
11. En önemli görevi ailesinin bakımı için gerekli parayı kazanmaktır.					
12. Bebekleri bebek arabası ile taşımak babalara yakışmaz.					
13. Baba çocuğunun tüm sorularını cevaplamalıdır.					
14. Çocuğu ile şakaşmalıdır.					
15. Eşi kadar olmasa bile bebek bakımından anmalıdır.					
16. Babaların çocuklarını açıkça takdir etmeleri çocukları şımartabilir.					
17. Baba çocuğu ile sık sık sohbet etmelidir.					
18. Çocuğuna yeni oyunlar öğretmelidir.					
19. Çocuğuna yeni oyuncaklar almalıdır.					
20. Çocuğun sorularını cevaplamalıdır, ancak onunla oturup sohbet etmesi uygun değildir.					
21. Kız olsun erkek olsun çocuğu istediğinde onunla sırdaş olmalıdır.					
22. Bir çocuğun babası ile her konuda konuşman uygun değildir.					
23. Bir baba erkek çocuğuyla kız çocuğuna oranla daha çok ilgilenmelidir.					
24. Erkek çocuklar babalarıyla kız çocuklar anneleriyle oynamalıdır.					
25. Çocukla cinsel konuları konuşmak 'demek, onunla yüz göz olmak demektir.					

Ek- 4. Akran Zorbalık Ölçeği- Kendini Bildirim Soruları

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket öğrencilerin arkadaş ilişkilerinde ne tür davranışlar yaptıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin her maddesinde bir durum verilmiştir. Kendinizi düşünerek verilen durumların, size ne kadar uyduğunu ya da uymadığını, başında verilmiş olan

“1- Hiç Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Karasızım, 4- Katılıyorum, 5- Tümüyle Katılıyorum”

seçeneklerinden birini seçip o madde için verilen sayıyı işaretleyin. Unutmayın bu bir doğru-yanlış testi değildir. Önemli olan sizin gerçek düşünce ve duygularınızı belirtmenizdir.

Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Tümüyle Katılıyorum
1- Diğer çocuklar bana yutulmuş gibidir.		2	3	4	5
2- Şarkı söylemeyi severim.	1	2	3	4	5
3- Diğer çocuklar bana kızar/öfkelenir.		2	3	4	5
4- Müzik dinlemeyi severim.	1	2	3	4	5
5- Benim diğer çocuklara şunu söyletirim.		2	3	4	5
6- Diğer çocuklar benim oyunumu bozar.	1	2	3	4	5
7- Diğer çocuklar benim giysilerimi ve/veya eşyalarımı alay eder.	1	2	3	4	5
8- Diğer çocuklar benim giysilerim ve/veya eşyalarımı alay eder.	1	2	3	4	5
9- Diğer çocuklar bana küfür eder.	1	2	3	4	5
10- Diğer çocuklar bana küfür eder.	1	2	3	4	5
11- Diğer çocukları istediklerimi yaptırmak için tehdit ederim.	1	2	3	4	5
12- Diğer çocuklara küfür ederim.	1	2	3	4	5
13- Diğer çocuklara küfür ederim.	1	2	3	4	5
14- Diğer çocuklar beni iter/çelme takar.	1	2	3	4	5
15- Diğer çocuklar beni iter/çelme takar.	1	2	3	4	5
16- Diğer çocuklar beni iter/çelme takar.	1	2	3	4	5
17- Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	1	2	3	4	5
18- Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	1	2	3	4	5
19- Diğer çocuklara kötü adlar takarım.	1	2	3	4	5

Ek- 5. Etik Kurul Onayı

Biruni Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

26.11.2019

Sayın Prof.Dr.Adnan KULAKSIZOĞLU

Biruni Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu yapılan inceleme sonucunda planladığı **“Ergenler Arasında Zorba ve Mağdur Olanların Algıladıkları Babalık Rollerini İncelenmesi”** isimli araştırmanızın kurulumuzun 26.11.2019 tarihli toplantısında etik yönden uygun olduğuna karar verilmiştir.

Etik Kurul Başkanı
Prof.Dr.Can Polat EYİĞÜN

T.C.
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

Tarih: 26.11.2019 Toplantı Sayısı:35	Karar No: 2019/35-08 Prof.Dr.Adnan KULAKSIZOĞLU'nun planladığı "Ergenler Arasında Zorba ve Mağdur Olanların Algıladıkları Babalık Rollerini İncelenmesi" konulu araştırma incelendi, yapılan inceleme sonucunda araştırmanın etik yönden uygun olduğuna karar verildi.
---	---

ÜYELER

Adı soyadı	Alanı	Bölümü	Katılım	İmza
Prof.Dr.Can Polat EYİĞÜN	Tıp Fakültesi	Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji A.D	Etik Kurul Başkanı	
Prof.Dr.Leman ŞENTURAN	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Hemşirelik Bölümü	Etik Kurul Başkan Yardımcısı	
Prof.Dr.Fatma ÇELİK	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Beslenme ve Diyetetik Bölümü	Üye	
Doç.Dr.Şölen HİMMETOĞLU	Tıp Fakültesi	Tıbbi Biyokimya A.D.	Raportör	
Doç.Dr.Burcu KARADUMAN	Diş Hekimliği Fakültesi	Periodontoloji A.D.	Üye	
Dr.Öğr.Üyesi Zeynep HOŞBAY	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü	Üye	
Dr.Öğr.Üyesi.Ayşe Dilşad YAKUT	Eğitim Fakültesi	Özel Eğitim	Üye	

8. İNTİHAL RAPORU

ERGENLER ARASINDA ZORBA VE MAĞDUR OLANLARLA ZORBA
VE MAĞDUR OLMAYANLARIN ALGILADIKLARI BABALIK
ROLÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI

ORJİNALLİK RAPORU

%20	%19	%7	%10
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.arastirmax.com İnternet Kaynağı	%3
2	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	%2
3	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
4	toad.edam.com.tr İnternet Kaynağı	%1
5	mebk12.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
6	acikerisim.isikun.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
7	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	%1
8	www.sg.k12.tr İnternet Kaynağı	%1

egitim.ege.edu.tr

info

9. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: M. Sacide Kafalı

Öğrenim Durumu:

Derece	Üniversite	Bölüm	Mezuniyet Yılı
Lisans	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Karşılaştırmalı Edebiyat	2005
Yüksek Lisans	Biruni Üniversitesi	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	2021

